

‘ధన్య’

1933
సంవత్సరం

అమృత్ వేడగఁబోదు కూటికయి, కాయక్లేశసంపాదితం
బే న్యాయ్యంబని జీవయాత్రకొఱకై యేగంజయో త్రావుచున్
దైన్యంబెన్నడులేక యచ్చమగు సావిత్రీజ్యోజ్జ్వలచ్చిత్త నీ
ధన్యం జూడుదు భారతీప్రకృతి కీ నన్యంబు సామాన్యమా!॥

—పసుమర్తి కృష్ణమూర్తి.

గ్రామలక్ష్మి.

మ సి పూ సి న నే రే డు పం డు

అతివా చూడుము చోటుపాళ్ళుకయి నీ వత్సంతకమృతములం
గురుకం బారంగబొందినావయన నీకో ప్పిల్ల వృథాబోయి యీ
గతిపట్టెక మసిపూసి నేరెడని వీరకంజూపగదా చెప్పా
యినామాక్షరమాత్రకో భవయుతం బాశ్వేతపత్రంబడే.

—సనుమర్తి కృష్ణమూర్తి

ప్రభుత్వమువారు దయాభిమానపూర్వకముగా
నొసగిన శ్వేతపత్రము (White Paper) యధార్థ
ముగా శ్వేతపత్రమే. అందు సల్లనియక్షరములు తప్ప
మరేమియు లేవు. ఇది చదివినప్పుడు, చిన్ననాటి
మా అయ్యవారికథ జ్ఞప్తికి వచ్చుచున్నది. అది
మా సహోదరీమణులును విని యానందింతురని
వ్రాయుచున్నాము.

ఒక పేదబ్రాహ్మణు డొక ప్రభువు నాశ్రయించి
నిత్యమును బంచాంగము జెప్పుచుండెడివాడు. ఆ
పంచాంగ శ్రవణము జేయుచుండు సమయములయం
దొక్కొక్కప్పుడు “దొరగారూ! ఏమి వంటచేయమని

సెల”వని వంటకత్తె వచ్చి యడుగుటయు, దొరగారు, “రాజగిరి తోటకూర” యని యొక
మారును “పువ్వులచా”రని మరియొక మారు “శేషనాన్న”లని యింకొక సమయమం
దును సెలవించిరి. ఈపేరు తెన్నడు నా బావనయ్య వినియుండలేదు. ఇవి నిజముగా నపరూపపు
వస్తువులే కదా!! ఇట్టి యనన్యసామాన్య పదార్థముల భుజించు ప్రభువుయొక్క దయ యు
న్నపుడే తాను కాశీయాత్ర జేయవలయునని తలంచి యా బావనయ్య, తన తలపును దొర
గారికిఁ దెలిపెను. దొరగా రది విని బ్రహ్మానందభరితుండై “అయ్యగారూ! మీ సం
కల్పము తప్పక నెరవేర్చుకోతగ్గదే! నాకు చాలా సంతోష” మనెను: పారుడును దగు

వార నొక ముహూర్తము నేర్పాటుచేసికొని వచ్చి యొకనాడు దొర కరింగించెను. “నరే! మరేమున్నది! అలాగే బయలుదేరండి” యని దొరయు పోవచ్చరించెను. ప్రయాణదినమునఁ బ్రాతఃకాలమునందే బ్రాహ్మణుడు దొరగారి దర్శనముఁజేసి “యీవాళ మధ్యాహ్నం రెండున్నర ఘడియలకు బయలుదేరుచున్నా” నని తెలిపెను. “మంచిదే!! ఈ మార్గముననే కదా మీ బండి వెళ్లవలెను! ఆ సమయమున నొక్కసారి శ్రమ యనక బండి దిగి చావడిలోనికి దయచేయించుడి! చిత్తం” అని యాతని బంపెను. ఆ మాటప్రకారమే బ్రాహ్మణుడును బండిపి వీధిలో నిలునఁజెట్టి దొరగారి చావడిలోనికి వచ్చి ప్రభువు నెదుట నిలచెను. “ఏహా! దయచేస్తున్నారా” యని లోపలి కొకమారుపోయి రెండు పిడికెళ్లును బట్టుకొని మరలఁ జావడిలోఁ బ్రవేశించి “దయయుంచాలి! దయయుంచాలి—మళ్లా యెప్పుడు దర్శనమో” యనెను. బ్రాహ్మణుడు, ముసిముసినగవులతో “పదిగెలలు వట్టదా?” యనెను. దొరగారు రిచ్చవడి “పదినెలలా!! అనగా చైత్రం, వైశాఖం, కేయం” అని వ్రేళ్లతో లెక్కపెట్టి “చిత్తం! ముహూర్తం మించిపోనియ్యకండి. బండి యెక్కండి. నేనుండునా” యనెను.

బ్రాహ్మణుడు పంచాంగము జించి పారవైచి మరునాటినుండియు వ్యవసాయమునకుఁ గడంగి దొరగారు సెలవిచ్చుచుండిన “రాజగిరి తోటకూర”ను బండిప నెంచి ఆ విత్తనమునకై దొరగారి వంటకత్తె నాశ్రయింప నొకనా డామె యా వైదికుని పెరికి జాలినొంది, “అయ్యా, ముండ్లతోటకూరనే మా దొరగారు రాజగిరితోటకూర యందురు. దానికి విత్తనలెనా?” యని నవ్వెను.

బ్రాహ్మణుడు రిచ్చవడి “ఎత్తే అమ్మీ, పువ్వులచారును శేషచాన్పులూ యేమిట?” యని యడిగెను. దాని “అయ్యా, నూకలగంజియే పువ్వులచారు—ఆ నూకలకుగూడ గతిలేనినాడు కడుపుమీద తడిపాత వేసుకొని పడుకొనుట శేషచాన్పు” అని నిర్వచించెను.

ఈ తెల్లకాగితము గూడ నిట్టిదే! సోదరిమణులారా, పుగలతోఁబాటు మీరును నానా కష్టములను బడినారు! కాని యేమి ఫలము? ఇతర విషయము లెటులున్నను వాటితో మనకు బ్రసక్తిలేదు. మనకుఁ గావలసియున్నది వోటింగు హక్కు. ఈమాత్రము దానికి గూడ మనము నోచుకోలేదే! “తాటిపండు మ్రొంగుదువా లేక తలపట్టదవా” యని శ్వేత పత్ర మడుగుచున్నట్లున్నది. కాదా మరి—మనలోఁ బెద్ద పెద్ద యాస్తులుగల భర్త లెందరికి గలరు? ఇక విద్యావిషయకమగు యోగ్యత హాళిక్కి. మరియు మును పిరువది

యొక్కొండు పురుషులు నొక స్త్రీ—ఇపుడు ఏడుగురు పురుషులు నొక స్త్రీ—ఇందేమి భేదమున్నది? మునుపు నూర్గురు పురుషుల సంఖ్య, ప్రస్తుతమున మున్నూరో నున్నారో కావచ్చును: కాబట్టి యిదికూడ నున్నకు నున్న హాళీకి హాళీ!!—ఏమియులేదు. వట్టి “మసిపూసి నేరేడుకాయ” యని చెప్పట.

ఇట్టి భ్రమలుమాని మీ యాత్మశక్తిని సరపూర్ణముగాఁ జూపి దేశము నుద్ధరింప వలసియున్నది. ఈ కార్యమును సాధించుటకు మొదటి మెట్టు ప్రతి బాలికను విద్యావతిని జేయ దీక్షవహించుటయే!! మీరు మనస్సాక్షిగ దీనికై పట్టుపట్టిన నాలుగై దేండ్లలో పం తము సాగించుకొనఁ గల్గుదురనుట ముమ్మాటికి వాస్తవము.

ఈపట్ల శ్రీమతి బేగమ్మ నవాజ్ సతిగా రొక హితోపదేశముఁ జేయుచున్నారు. అది సమంజసముగనే యున్నది. కాఁబట్టి దానిని బట్టి పోవుటయును ధర్మమే. “ఈ శ్వేత పత్ర సిద్ధాంతములను గేవలముగా “త్రోసిరాజు” చేసి త్రోసివేయక ఉన్నవాటి మూలమున మన మెంతవరకు మేలుపొంద నవకాశములున్నవో అంతవరకును మేలు పొందుటకే సకల యత్నములును చేయుట మంచిదని, నా దేశముననున్న భారతీయులను—స్త్రీ పురుషుల నిరువురను గూడఁ గోరుచున్నాను. ఇట్లు చేయుటవలన జాయింటు పార్లమెంటరీ కమిటీలో నున్న మన ప్రతినిధుల పక్షమునకు బలము చేకూరును. అట్లుగాక యిదెంతమాత్రమును బనికెరాదని త్రోసివేయుదుమా, మన ప్రతిపక్షులగు డై హార్డు ప్రముఖులకు మరింత యవ కాశము గలిగించినవార మగుదుము. దానంతేసి ఆ యున్నపాటి లాభమునుగూడ వీరి మూలమున బోగొట్టుకొందుమేమో! అందువలన నేమి లాభము. స్త్రీల వోటింగు హక్కుల విషయమున లోభియను కమిటీవారు చేసిన ఆ కొలదిపాటి సిఫారసులనై నను ప్రభుత్వమునా రేల యంగీకరింపలేదో నాకు గోచరముగాలేదు. విద్యాయోగ్యత లుప్త ముగాఁ జేయబడుట స్త్రీల పక్షమున వట్టి యన్యాయము. ఇట్టి యన్యాయమువలన, సహకారమునకై మనవంటివారు పడుచున్న కష్టములు ఇనుమడించును” అని. ఔను. సీటమే! “స్థితస్యగతిః చింతసీయః” అన్నట్లు ఉన్నదానిని బట్టుకొని లేనిదానికై ప్రాకు లాడుట యవివేకము; కాని ఉన్నదానిని త్రోసినై ది లేనిదానికై దేవులాడుట నేలవిడచిన నాము. కాబట్టి శ్రీ బేగంగారి మాటయు బాగుగనే యున్నదంటిమి.

‘ఆశీస్సు’

శ్రీమతి దేశిరాజ భారతి దేవిగారు

ఉ॥ శ్రీలలితానులాపముల చిత్తము నచ్చగ తెలునాటిలో
 స్త్రీలకు కల్పవృక్షమయి చెన్నులరారుచు వారి బెక్కుచం
 దాల పురోభివృద్ధి కృషితత్పరలై మనుషులు జేయున
 ల్లాలిత మార్గదాయి “గృహలక్ష్మీ” చిరాయువు గాంచుగావుతా.
 హిందూపనితల సాహిత్యవిజ్ఞానముల్ పెంపొందజేయుచు వెలసినావు
 అజ్ఞానతమిరంబునణగింప గతులకు మహనీయకాంతి నమర్చినావు
 ఆబాలగోపాల మైకమత్యమెనంగ చెలికత్తెవై పేర్మిచెలగినావు
 అల్లారుముద్దుగా నల్లవారలజేరి “గృహలక్ష్మీ” వగుచు రహించినావు

తెలుగు వెలదులు రారమ్ము చెలువయ్యుచు
 పిలిచి ధనమిచ్చి చేకొని పేర్మిజూపి
 మురిసి పల్కుది సంతసమును వహింప
 సంచరించెదు “గృహలక్ష్మీ” సంతతంబు

ఉయ్యెలలో తల్లియూచి జోలలుబాడి జోకొట్టినట్టి రోజులు గతించె
 తప్పటడ్గులు నెచి తల్లికేల్వట్టుచు సోలుచునుడు రోజులు గతించె
 “అప్పప్ప నాన్ననాన్న”యంచు మురిపెంబుజూపుచు బల్లురోజులు గతించె
 పిలిచినయంత నవ్వోలయంగ తలవంచి చెలువంబుజూపురోజులు గతించె
 కూకటిముడికినై కుదులించుకించుక చుట్టుకువచ్చురోజులు రహించె

పంచకారదలయ్యె క్రొమ్మించుకశల
 దేరు నారవవర్ష మెతేరజొచ్చె
 మంజువాక్కులలోడ సమంజసముగ
 దినదినాభివృద్ధిని సీపుగని ముదంబు
 గూర్చుమా యింక “గృహలక్ష్మీ” కూర్మిమీట.

సామాన్యముగా జననీజనకులు లోకమాన్యులై జ్ఞానాధికులై దేశసేవాపరాయణులై నవో బిడ్డలుగూడ నట్టివారే యగుదురు. లేక వారు సంగీత సాహిత్యములం దసమాన ప్రజ్ఞాధురీణులై నవో బిడ్డలుగూడ స్వల్పప్రయత్నముతో నట్టివారు కాగలరు. ఒకవేళ వారు వ్యసనలోలులై లోక కంటకులై ప్రాణహత్యాది దోషముల కాటవట్టి యగుచో బిడ్డలుగూడఁ దమ బాల్యావస్థయందే తల్లిదండ్రుల మించిన వారగుదురు. అట్లుగాక, జననీ జనకులు సుఖవ్యాధులు, క్షయ ఇత్యాది రోగ పీడితులగుచో బిడ్డలును తప్పక తద్రోగ సంక్రమితు లగుదురు.

“అత్మావేపుత్రనామాసి” యని గదా అన్నారు పెద్దలు. కాన బిడ్డలకు తల్లి దండ్రుల చాలుగాక మరొకరి చాలు వచ్చునా? పులి కడుపున మేకపిల్ల పుట్టునా? కాబట్టి భావిపౌరుషం గు శిశువు విషయమై తగు జాగ్రత నహించి యభివృద్ధి ప్రాప్తుడగునట్లు పోషించవలెను.

ఆహారము.

శిశువులకు వేడినీళ్లును, బాలును, శుభ్రమగు గాలియు గదా ముఖ్యములు. సంవత్సరములోపున నున్న బిడ్డలకుఁ బగటిపూట 8-9 పర్యాయములు, రాత్రి 2 సార్లును దల్లి పాలియ్యవలెను. అన్నప్రాశనానంతరము మెత్తని యన్నములో వాము పొడి, యుప్పుకలిపి పెట్టవలెను. మఱియు బలవర్ధకములగు వెన్న, మీగడ, పెరుగు, బిస్కత్తులు, పండ్లరసము, రొట్టెల నాహారముగా నీయవలెను. కొందరు పాశ్చాత్య మోహ పరవశులై, స్వ వ్యసనాంతర్యాగమనఁదగిన కాఫీ, టీ లను దామలవాటు చేసికొని పిల్లలకును దిన్న చిన్న చెంచాలతో నోటిలోఁ బోయుదురు. అది యుద్యోగ డాంబికమనియు, గౌరవార్హమనియు దలతురు గాబోలు. అట్లు కాఫీ పుచ్చుకొనుటచే వారలవి చిన్న బొజ్జలు కాన నరుగక నర్వరోగ మూలకమగు నజీర్తి కాహంతియై యనువులఁ బాయుచున్నారు.

నీరు.

పిల్లల కుష్ణ జల మత్యంతోపకారకమయినది. రెండు పూటలును సున్నిపిండి, పేడ, నబ్బు నువయోగించుచు స్నాతులఁ గావించవలెను. అనేకపురుషులకు వనితామతల్లులవలె ముంగురులలోను, కొందరు స్త్రీలకు స్త్రీసహజములగు సలక లుండక ముఖాగ్ర భాగము వఱకు కేకము లుండవు. దానికి కారణము వారి తల్లుల తెలివి తక్కువయే. మొదట శిశువులకు నొడలంతయు రోమావృతమై యుండును. అప్పుడు తల్లులు యథావిధిగా—మనో హరముగ వెండ్రుక, లుండునట్లు ముఖాగ్రముపై నలుగుపెట్టినచో సముచితముగా నుండును.

ఈ యుష్ణజలము పిల్లలకు నధిక తేజస్సును, నారోగ్యమును, సుఖ విరోచనమును గలుగఁ జేయును. స్నానాత్పూర్వము నేత్రములలోఁ గొంచెము చమురు వేసినచో నా

కర్ణాంత నేత్రులై వెలయుదురు. స్నానాహారాంతరము పిల్లలకుఁ గాఢు చేతులు పట్టినచో నాహారము వ్రతి నాశీశమునకుఁ స్రవించి బలవర్ధక మగును.

గాలి.

ప్రాణాధారకమగు వాయువు విషయమై తగు జాగ్రత్తతో నుండవలెను. అత్యంత శీతోష్ణముల బారి బడయనీయరాదు. భాగ్యవంతులు తమ పిల్లల కెక్కడ దృష్టిదోషము తగులునో యను భయముచే గవాక్షములు మూసి చీకటి గదిలో గుడ్డలు మొగమునిండ కప్పి చాతురు. అది యజ్ఞాన కృత్యము. సాయంకాలమందుఁ బిల్లల నారు బయటఁ బరుండ బెట్టవలెను. పిల్లల నెంతగా వస్త్రావృతులుగాఁ జేసినను దోమలు నీగలు ముసురుకొనును గానఁ బ్రతివారును సాధ్యమైనంతవఱకు దోమతెరల వాకుట సముచితము.

పండ్లు.

పండ్ల పుట్టుకకాలము పిల్లలకుఁ బ్రాణాంతకకాలము. ఆరు నెలలకుఁ గాని సంవత్సరమునకుఁ గాని పండ్లు వచ్చును. పాపము వారల చిగుర్లుబ్బును. “కుదుర్లు కట్టుతుంటే కుంచెడు పాటుకుంటారు” అన్నట్లు వారి ఆరోగ్యము తారుమారగును. విరోచనాలు కూడ నగును. దీనివలనఁ బ్రమాద మంతగా లేదు. పండ్లు వచ్చిన పిదప జబ్బులన్నియు మాయమగును.

రోగములు.

పసి పిల్లలకు జబ్బు లెక్కువగా వచ్చుచుండును. దీనికిఁ గారణము గృహ లక్ష్మి యనఁదగు మాతామతల్లియొక్క యశ్రద్ధము నజ్ఞానము. పొంగు, ఆటలమ్మ, మశూచి, విషజ్వరము, దగ్గు, పడిశము, కురుపులు నిత్యాదిరోగములకు శిశువు లాహుతియగుదురు. ఈ రోగపుంజముయొక్క చికిత్స విషయమై తగు శ్రద్ధ వహించినచో సజీవులు కాగలరు. తల్లి బలిష్ఠగా—రోగరహితగా నుండుచో పిల్లలుకూడ రోగరహితులుగానే యుందురు. “కార్పూ” పేపరు నుంచి వ్రాయుచో నొకటి రెండుకాగితములు స్పష్టాక్షరసహితములై మూడు నాలుగు కాగితములపై సరిగా సక్షరములు పడనట్లు తల్లి దండ్రుల వయసు మీరిన కొలది పిల్లలును బలహీనులుగానే పుట్టుదురు.

కుటుంబ స్థితిగతులఁ బట్టియు, దారిద్ర్యమువలనను, ససహ్యములగుఁ బార్శ్వ ప్రదేశముల వలనను, అజ్ఞానమువలనను, శిశు మరణము కల్గును. మఱియు సవమానస్ఫూర్తి కలుగక పూర్వమే పుట్టిన బిడ్డలు మరణింతురు. అంతియగాక కొందఱు పిల్లలకు సరిగా పాలియ్యరు. ఇందుకు శిశు మరణములు జరుగుచున్నవి. కాలపరిణామవశమున నేమి? ఆరోగ్యశాఖల ఫలితముల వలన నేమి? నాగరికతాభివృద్ధి వలన నేమి? క్రీ॥ శ॥ 1880 సం॥ పిదప శిశు మరణ సంఖ్య తగ్గినది. ఆరుపిల్లల శరీరముకంటె మగ పిల్లల శరీరము లతి మృదులములు, సున్నితములును. అందుచే కొంచెము బాధ కల్గినను సహింపక యనువులఁ

బాయుటచే నామపిల్లలకంటె మగపిల్లల మరణసంఖ్యయే యధికము. సంవత్సరము లోపున నున్న శిశువులు 100-కి 20-మంది చనిపోవుచున్నారు. శిశువు లధికముగా మరణించు చున్నారన్న సర్థ మేమిటి? ఆదేశపు స్త్రీలు వట్టి యజ్ఞానురాంజను. అలగ్నోపేతలు. ఉచితా నుచిత జ్ఞాన రహితులన్న మాటగా. ఆదేశజ్ఞులు నాగరికత యందెంతయో హీనస్థితి నుందుండి యజ్ఞానాంధకారావృత్తులై యున్నారన్న మాటగా. లోకకల్యాణకారకులై వారలలో నెందఱు కవి పుంగవులు, అధ్యాత్మిక తత్వ వేత్తలు, విమర్శకాగ్రేసరులు, కళోపాసకులు, లోకమాన్యులు నుండిరో అట్టివారల యమూల్య బుద్ధులు నశించి పోవలసివడే గదా! మన మొకేత శ్రద్ధ వహించుచో వారలలో గొంతమందియైనను నట్టి మహానీయులు తయారై ప్రపంచకల్యాణమునకు దోడ్పడుదురు గదా! ఆఖగ్నోపేత దేశీయులు అమెరికా వాసులును బహుశ్రమల పడి యారోగ్యశాఖాభివృద్ధి గావించి శిశు మరణ సంఖ్య తగ్గించి నారు. మనము సధికముగా శ్రమించి శిశుమరణసంఖ్య తగ్గించినచో నెంతయో దేశోపకారుల మగుదుము. శిశ్వవస్థలో నుపేక్షించి దేశోపకారకులు, ధీమంతులగు యువకులు లేనిర దుఃఖించిన నెచటినుండి వత్తురు?

టీకాలు పిల్లలకు సంజీవని వంటివి. దీనిని “జెన్నరు” దొరగారు వెనికట్టిరి. ఒక్క సారి టీకాలు వేయించుకొనిన నేడేండ్లవఱకు మనుషుడికాదులు రావు. ఆరోగ్యశాఖవారు టీకాలు వేయజేయినను దల్లులు తమ చిడ్డల కేమిముప్పు వచ్చునో యని దాచుకొను చున్నారు. దీనికంతకు నజ్ఞానమే కారణము.

మన దేశములో భూణహత్యలు నానాటి కభివృద్ధి జెందుచున్నవి. దీనికి బ్రబల కారణము వితంతు సంఖ్య యధిక మగుటయు, దేశము దారిద్ర్య భూయిష్ట మగుటయును. ఇతర దేశములలో ననేకానాథశరణాలయములు కలవు. శిశుమరణసంఖ్య తగ్గించుట కివి యధికశరణ్యములు. ఇట్టిది యేలూరులో నొకటి స్థాపించిరి.

శిశువుల హైస్కూలునకు, నుచ్చ దశకును మాతృదేవతలే కారకులు. తల్లులు జ్ఞానాధికురాండ్రగుచో శిశువుల పురోభివృద్ధికి నుపకారక మగుదురు.

సీ త యు త్క లిక

శ్రీ మ తి చి ల క పా టి సీ తాంబ గా రు

శ్లో॥ కమతపృష్టకరోరమిదంధనుః	తే॥ గీ॥ కమతపృష్టకరోర మీకార్ముకంబు
మధురమూర్తి రసౌరఘునందనః	సరస నుకుమారుఁడిరామచంద్రమూర్తి
కథమధిజ్యమనేనవిధీయతాం	యెటుల నెక్కడ నేర్చునో యేమియానా
అహహ! తాతపరాఖలుదారుణః॥	కటకటా! యేటి శపథ మో కన్నతండ్రి.
భాసాంతరీకరణము:	

కృతజ్ఞతా పంచ రత్నములు

శ్రీమతి చిలక సాటి సీతాంబ గారు

ఇలవేలుపై నాకు నిష్టార్థము లొసంగి యలరించు వెంకటాచల విభండు
స్మరణమాత్రనే నేన సాయించి శుభదృష్టి నను గాంచు శ్రీరంగనాయకుండు
దమ కంకితంబియ్య దనరు శ్రీవద్మిని పరిణయప్రఖ్యాతిఁ బరగఁజేయు
బంగోలు వెంకటరంగరాయాఖ్యను సత్కృపాపరతఁ బ్రసన్నులగుచు
బాలపలుకుల కలరెడి భంగి నందుఁ గలుగు నెరసుల సరసంబుగా విమర్శ
సంబనెడివ్యాజమున సోయగంబుఁగూర్చు, దైవమూర్తికిఁ జేతు వందనశతంబు,
అతులప్రకాశమహాప్రభావంబులై, మహితహా సద్గుణమణులు గలిగి
సంతతోత్సాహవిస్తారభావములునాఁ, బ్రకటతరంగమాలికలు గలిగి
సరస గంభీర విశాలాశయములను, జల గభీరాశయంబులఁ జెలంగి
ఘనుల నవ్వారి త్యాగమున మిన్నందించి, ఘనములఁ బూరించు ఘనతఁ గాంచి
క్షీరవారాసికెనయై సరుల నలరి, ధరణి గృహలక్ష్మీయను చిన్ని తనయఁగాంచి
పెంచియలించి కీర్తినొందించు ఘనుని, కేసరిమహాశయుఁకు నేఁగేలుమోడు.
సీమంతినీమణినేవ్యమై శుభదమై, యాలోకరమణీయమై చెలంగి
తరుణాంబుజాతసంభరితసరోవర, ప్రతిమమైచెలువమై పరిధవిల్లి
మాంగల్యకృద్వధూమాధుర్యసాహిత్య, రచనావిభూతిచే రమణమెఱసి
బహుళవిద్యత్సతీభావుకామోదయై, శ్రీనయై యెనలేని సరుల నలరి

సంతతాచూఢభాగ్యవిస్తారయౌ గృ
పాకలితరామణీయక భవ్యదే హ
యతులితానందకీర్తిలతాలవా ల
పూజ్య యీశ్రీలపాలిటి రాజ్యలక్ష్మి.
శ్రీగృహంబగు విరిదమ్మిచెలువుఁ బోలె
సహజ సౌందర్యయుతపత్రసమితిఁ దనర
సలితామోదమాధురీకలన వెలసి
లక్ష్మికావాసమై గృహలక్ష్మి యలరె.

కరుణచెలంగ నారచిత కావ్యము నాగృహలక్ష్మి పత్రికా
వరమునఁ బెంపుఁ గూర్చు బుధవంద్యుఁడు శ్రీకవిత్వాభిమాని కే
సరి సరసింహమూర్తిసిరి శాశ్వతమై మహితాభిరామమై
ధరఁ జెలువొందుఁగాక విదితంబగు కీర్తి సతీనమేతయై.

వాకలగరువు-వంగలపూడి-అడ్డతీగెలు

కవికొండల వేంకటరావుగారు

మా మాతామహుల్లే మేము 'తాతయ్య' అని పిల్చువాళ్ళంకాము. 'అయ్య' అనేవాళ్ళం. బహుశః అది 'అయ్య'యొక్క రూపాంతరం అయియుంటుంది. మా మేనమామలు 'అయ్య' అనడానికి మాకు 'అయ్య' అనడంపట్ల వారల సమకండి మేంకూడా 'అయ్య' అనేపిలవడం రవాణాఅయితే అయియుండవచ్చు. అంతకంటే మహాకారణం కనిపించదు. మేమంతా ఓయింట్లోనే కాపురం. —రాగ్య హేంద్రవరంలో మూలమార్కుట్టునుంచి గోదారేపి దిగే వాలుపీఠి రాతిచిత్తా కడంచేరివారి మొదటిసందులో ఎడంకట్టు మొట్టమొదటి మేడింట్లో వుండేవాళ్ళం. దాన్నే చదివీసందంట్టాడు. ఆయింటి వీధిసమ్మం పక్కమానికి వుంది. మాయ్యండు పడమటి దిసకు దిరిగేటప్పటికే కాస్తోకూస్తో యెండ లోపలిపాటల్లోకి వీధిరలుపు తీసి వుంటే తప్పకుండా పడుతుంది. అవీధిసమ్మంకు ఓపిలుగా నూతలు తన పట్టెమంచం బంటుఖానా అన్నీ ఉంచుకొని భోంచేసిన వెంటనే పగలు కాస్తేపు విశ్రమించుకోవడానికి వాటి వన్నిటిని పొదుపుగా అయి న్నకొని ఓకుమకు తునికి మూడుకొట్టెనికి రేచి, నుంచంటిం దప్పటికప్పుడే వుంచులేకచ్చే అపుకోరాదు నుంచివీళ్లు గడగడాత్రాగేవీటి కబుర్లుచెబుతూవుండేవాడు—ఎవళ్ళుమన్నా పలకరిస్తే—లేకపోతే మాఅమ్మమ్మ మీద కేకలుపెడుతూవుండేవాడు—కేకలుపెట్టకుండా వుంటాడని పలకరిస్తూనే వుండమనే దెబ్బ కొట్టేయొకరినీ మాఅమ్మమ్మ—అలా పలకరించడంవంతు ఓపొద్దు వాళ్ళులిగింది.

"అయ్య" అన్నాడు. "ఏ.రాబూ! దగ్గతన జేరుకున్నావు. ఏంకథ?" అన్నాడు. "ఏమీలేదు. పటికల్లెంపుండా, అయిపోయిందా?" అన్నాడు. "ఉండాలరా కాస్తమక్క; చూడు;అపక్క, పొట్లంలో" అన్నాడు. అదితీసి నెండుపక్కలు క్రిందకొట్టి ఒకటి అయిన కచ్చి యొకటి నెరిసికొని—టిపొట్టిలోకనక ఇద్ద టోకరొకరి కాయమ్మ ఆశోగ్గం చెప్పకుంటూవుంటారే అలా సాయిబారాయిలాగా వెయిమ్మెమ్మక్క హెచ్చు తగ్గులతో ప్రమేయంలేకుండా చేరిగాకూర్చుని పటపటమనివీడ్చా వున్నాను. "అయ్య! ఏదర్థంకా గట్టిగానే వున్నాయి!" అన్నాడు. "ఉండవురామరి? ఇప్పటి వాళ్ళకు మల్లే చిన్నవ్రాడే పెల్లెత్తె అత్త మానం పెళ్ళొడ్డోకే కాలం గడిచేవాళ్ళంరా మేమ?" అన్నాడు.

అలా ఆంటూవుండేసమయంలో వీధిసమ్మన్నే లోపలికపడ్డ యెండకడ్డను పడి ఓముత్తైనుపయెవరో పెద్దకరీరచ్చాయ లోపల కాక్రమం చేసేట్టుగా వస్తువుల గలగలతో మెట్లెక్కుతూ లోపలకడుగు పెద్దపథ లాగుపెట్టింది. అముత్తైరువు చేతిలో చిన్న మూటుంది. పచ్చనికరీరం. లావుపాటి ఎత్తరిమనిషి. పెద్దబుగ్గులు. పెద్దబుగ్గులు— !—అమెను జాత్తూ నేను నిర్భాంకపోతూవుంటే తాతయ్య యెంతో పరాపికంగా "ఎక్కెల్లంచే? వీరమ్మ! రాక?" అన్నాడు. "పుట్టింటికాల్లుండే బావా! అడ్డతీగల్లుంచి వంగలపూ డొచ్చి, వంగలపూల్లుంచి యాలావొచ్చాను." అంది. "ఒక్కరైతే వస్తా? మజదలపిల్లా! ఎంతపాపానం నిను!" అన్నాడు. అని "నెట్లు. లోపలికివెళ్ళు. మీఅక్కయ్య లోనుంది. ఏమే. వీరంబుల్లాచ్చింది." అన్నాడు. —వాకేమో వచ్చుగావుంది. గొప్పసమయగావుంది. నేనెప్పుడూ అవిగ్గి చూడలేదు. ఆలాంటి మనిషి చూడలేదు. అంత నేరొకోకంగా మాతాతయ్య ఏఅడమనిషితోనూ అఖయస మాఅమ్మమ్మతోనైనా అడ్డం వివలేదు కవలేదు. ఇంకోమేమిటంటే, వంగలపూడి ఆనె వూరు కేటెవుంది. అది ఆపెద్దవీరం కాదు—

బుద్ధివంతుడైన పుట్టిని పట్టజేసింది మాత్రమే—అంటే నామే—మాత్రం కోపుట్టిని అమ్మమ్మ కోపుట్టిని వుండాలి అని అనిపించింది. అది మాత్రమే అమ్మమ్మని, నాని, మాత్రమే అందరినీ పుట్టిని, ఆ గిట్టా రాజ్య హేంద్రవరమే—

“అయితే ఆయా! ఈవిడ పుట్టిని పంపాలా—అమ్మమ్మ పుట్టిని?” అని అడిగను.

“ఓరి నీవువు తగలడ, అమాత్రం తెలియరా? మీ అమ్మమ్మదీ పంపాలా— వాళ్ళిద్దరినీ ఒకే” అన్నాడు. “అయితే నీకు పుట్టినివా” అన్నాడు. “ఆ! వాళ్ళరువు నా పుట్టిని” అన్నాడు. ముగిసినామలు పై కగలేమకుంటూ—పాపమరిసింది—దెంతో నాకు—దారుకన్నాను ఓనిమిమం. అప్పుడు మళ్ళీ మామోలుమనిపై “మగాడికి పుట్టిలేమిటా బాబూ?” అన్నాడు ఆయ. అంటే నేను కొంచెం దగ్గరగా చేరి “అదికాదు. అదే—” అన్నాను—“అదేంటే పుట్టినివా అనేనా” అన్నాడు. “పుట్టినివా తెలిసినారు అదే” అన్నాడు. “వాళ్ళరువురా” అన్నాడు. “ఏదైనా వాళ్ళరువురా” అన్నాడు. అంటే నేనడిగాను “వాళ్ళరువుంటే, అమలాపురం తాలూకాలోని అదేనా” అని. ఆవు వన్నాడు. “అయితే ఆయా నీరక్కడో వాళ్ళరువువైతే అమ్మమ్మ రక్కడో పంపాలా—అమ్మమ్మ దమ్మమ్మను ఇక్కడితాతయ్యని నీవు ఎలా వివాహమైనావు? నీకెల్లా తెలిసింది ఆయా! అక్కడమ్మమ్మ వుట్టి అమ్మమ్మను నీవు తెల్లదాలన్నట్టు—ఎక్కడి వాళ్ళరువు ఎక్కడి పంపాలా—” అని కృత్రిమ చేతు రిచ్చుకోతూ—కిందిత్తు కిందిత్తు. నేనలా రిచ్చుకోవడం వలెందే అంటారు పాపం లావులు ఆవురు ఎంతదూరాన్ని ఏలావున్నాయో తలకిస్తే—పంపాలా—నీంగారం తుగ్గామారులు నీతావిగరం రఘువీర పురం అప్రాంతాని, అంటే కీకారగ్యపు మట్టం. ఒక్కొక్కడూ. ఉరుకాడని. వల్ల—కోమవాళ్ళందే మాయకోస. అదంతా వెదురుబిడాలు, మట్టిచెట్లు, బీకిచెట్లు, మద్దిచెట్లు, చెట్లలోచెట్లు మొలిచి చెట్లను తీగలుకాలించుకుని, కట్టుకుడిచెట్లను వేళ్ళుచూసిగోడ లక్కలతీయడా వేళ్ళుకొంచె లక్కలకామందావుందే కొండవంచమిడి. రస్తాచేమి. చిలుకపుళ్ళు, నీవంకులు, పెద్దపుళ్ళు, అమాంతంగా, దారంట పోతూవుంటే మీదికుంటే నీకెంతో—నీ పాతేనేస్తాయి. ఆవుళ్ళలో—ఇదే వాళ్ళరువువన్నట్టయినా ఈమూల సర్దుకా గరతేంద్ర మండలంలో తుగ్గామం. పిల్లకాలమంతే పోకతొక్కలో కొప్పురిమాదల్లోకన్నది, ఇళ్ళమీద ఎందుమట్టల నిగారెన్ను పనినికొనగం నూర్యవంద్రాదుల్ని చూపిస్తూవుండేమిషం. సదవలు చెక్కెత్త; బళ్ళు చెక్కెత్త. చైలుమాట మోలార్లమాట ఎత్తవెందుకు? అటువంటిది వాళ్ళరువు.

వాళ్ళరువు స్వస్థానమైన మాతాతయ్య పంపాలా—పుట్టినిగా వుండియుండిన మా అమ్మమ్మ నుద్వహమైనామా అంటే ఆకర్షణ కదు.

“ఎల్లా మాచేవు ఆయా! అంతదూరాన్ని వుండియున్న అమ్మమ్మమీద ఎలా నీకు చూపుచుంది?” అని గంభీరమమిష్యదే తెలిసికొందామని నిక్కచ్చిగా నిలచినిఅడిగిన ట్టిడిగను. అపొళంగా నాకేని చూచి నాడు ఆయ. చూచి అన్నాడు “వాళ్ళరువు తోట్లో అన్నిటికంటే ఎక్కువ పోకచెట్టు పోకటుంది. అదెక్కి మాస్త పంపాలా—మీ అమ్మమ్మ కాదు కదా నువ్వగుడం ఆయి కలదమ్మమాదా కని పించే” దన్నాడు. “అలాగ్గా ఏదా దాపోకచెట్టికి మాస్తావుంటే మీ అమ్మమ్మని తెల్లచే యూహా నాకు తెలియదే” అన్నాడు. ... అప్పటికి చోపల్తుంది వీరమ్మమ్మమ్మ రస అక్కయ్యను చూచి కొని యావలకు సమీప “ఏం మనదా! మంచిపోయావు? అమ్మమ్మని” అంది. నాకు ఆమెను చూచి సట్టి జూపకం లేను. మాతానుమా దన్నాడు. “వీడు నామాట వచ్చుటం లేదే వీరమ్మా! ఈ మనసు వీడు

గుతాడు. —వాకలగరువులో వున్న శేష వంగలపూడిలో వున్న మీఅక్కయ్య వెలా చూచి ఎలా వినానా మనాలో అని—ఇప్పుడు నా తొంద్రయో యేట దాని ఏదైతో ఏట—ఏం చెప్తావు దానికి నువ్వు నమా దానో?” అని అడిగేడు, వీరమ్మమ్మ అదిగ దభాలున చరికిలవడి “బావా! మీపూర్ణో పోదును పోక చెట్టెక్కి చూస్తే వంగలపూడి కాదు కంటా, పర్లకాంగూడా కనిపిస్తుంది” అంది. తాతయ్య చంటినే “ఓనీ నీ పిన్న నీమడ. నాకు తల్లివ దూహీ నీకు తల్లింది. అయితే మీపూర్ణో చెనురుపొడల్లోంది తొంగిచూచి అద్దరిగల్లోని సూతమ్మదాపిస్తే నే పెళ్ళాదావా? వాణ్ణి? వాకలగరువులో పోకచెట్టెక్కి మీఅక్కను నే చూచి పెళ్ళా ద్దాని?” అన్నాడు. “అయితే నీ విందాకా వన్నవల్లభమున్న చూపే ఆయా?” అన్నాను. “ఉండరా ఇదేమంటుందో నేవడిసిందానికి విందాం.” అన్నాడు. ఏమంటుందా! “బావా నునీ నీచెర్కి నేవనలే పుట్ట లేదు కదా ఏం చెప్తావు అంటే ఏం చెప్పేది? ఏదో చెప్పాను” అంది. అంటే తాతయ్య “నా పెళ్ళినాటికి నీవు పుట్టకపోయినా వాయానా నీయానా మాత్రం తూచిపట్టుగా ఒక్కటైందే వీరమ్మ” అన్నాడు. ఆశ్రవంకను అదిగ కొంచె ముట్టివట్టయింది. అస లాదిగ ఎత్తికి పెద్ద బొద్దయిన వచ్చని మనిషి అని అదికే వ్రాసేను. “మాతాతయ్య పెళ్ళినాటికి పుట్టక పోవడ మేమిటి? తనకు తొంద్రయోయేట దానికి చూత్రయోలో యేటా అంటే పెళ్ళినాటికి మాఅమ్మకు మాదో ఏదో నాలుగో యేదో అయియుండాలి” అని లెక్కించడ మలోనడి మళ్ళీ గిమ్మైన దుశాశ్రవంలలోకి వుటికి—“ఇంతంత మనుష్యులు, ఈలలానుబాహులు, ఈ లాత్రపాటి కొత్తగా వచ్చిన వీరమ్మ వీర్లతా మెదట్టుంది పుట్టియుండాలి. యీ మధ్యకాలంలో పుట్టి పెళ్లి కావడం ఏమిటి?” అని ఆదో మలోకంలో పడ్డాను.

అవతంబగుచువు సందుమటుంటూ పాము చెవుల్లాగ చెవు లేమోని మాఅమ్మమ్మ అంటే మా తాత య్య పెళ్ళాం మామాతామరీ అదిగ “వీమిట్రా! చింత! వంగలపూడి గోదావరి కనువుగా వుంది. వాకల గరువు దిగువగా వుంది. నన్ను మా తండ్రి అగోదావరిలో పారేస్తే ఆవాకలగరువున తేలి మీ తాతయ్య లేకుల్లో పడ్డాను. అక్కల్లాంది ఇద్దరం ఎగువుకు ఈయడూ ఈరాజుపేంద్రవనపట్టాన్ని ఎద్దిరాళ్ల దిబ్బ దగ్గలగ గట్టెక్కాం. ఇదంతా ప్రవాహం” అంటూ లేవండి మంచ పెత్తండి. లే చెట్ల! లే! దీపాలు వెలిగించు కాస్తంత” అంటూ అండల్ని లేవదీసింది.

అవో ఇదో కొత్త పిద్ధాంతం అనుకున్నాను. “తాతయ్య పోక చెట్టెక్కి అప్పను చూచానంటే అప్ప గోదావరిలో కొట్టుకుపోయి తాతయ్య చేతిలో పడ్డాను అంది”—అనుకున్నాను. వీరమ్మమ్మమ్మ లోపల దీపాలెదుతూ “అవతల చీకటి చీకట్లానే వుంది నేనింట్లో దీపా లెన్ని పెట్టిరా కానీ—మన పిద్ధాంతాలు మనవి! బరిగి కల్యాణములు జరిక్క మావవు—” అంది. “ఎక్కడ వాకలగరువు, ఎక్కడ వంగలపూడి, ఎక్క డద్దరిగిల!—” అంది. “అరిగలన్నీ తప్పించుకోని ముట్టిమ్మడి పూటిక్కడికి రావడం?” అన్నాడు తాతయ్య తన ముందర్ని చూచి—

శ్రవంచంలో ఆశ్చర్యం కలగచేయకుండా వుండే దొకటి లేదనుకున్నాను. శేష తరిగి అముగ్గురుని కృతయుగపుమమయ్యల్లాంటి అముగ్గురి అంటే మాతాతయ్యను మాఅమ్మమ్మను, ఆకొత్తగా వచ్చిన అమ్మ మ్మచెల్లెల్ని చూస్తూ— అనాదికాలంమంచి వాళ్లండి వుండాలి. వీల్లొచ్చుడు పుట్టడ మేమిటి, వీల్లొక్కొక్కొని బాదుకు చెల్లి కావడం ఏమిటి? టడ! శేష నమ్మను” అనుకున్నాను. నిశ్చయంగా అనుకున్నాను. యమ్మటికి అనుకున్నాను.

పేద రాలు

చిరుమామిళ్ళ శివరామకృష్ణప్రసాదుగారు, బి. ఏ.

ఆమెగుణవతి—నిరుపేద అందమొల్కు
 మేల్మీలంగారునగ లేవిమేనలేవు
 మనసుదీరగ ధరియింపమంచివైన
 వలువలైనను నెరుగ దాననరుహాక్షి—
 గుణమెముఖ్యము—వేటభూషణములెల్ల
 బాహ్యసాందర్యమును బాగుపఱచువఱకె
 అనపహార్యము శుభముల కాన్పదంబు
 సద్గుణముకన్న వేటభూషణములేదు—
 అన్నమే లేనినిఱుపేద యగునుగాక
 ఆమె కనుగొనలందున నవఘటించు
 కాంతిపుంజమె అనందకరముగాదె
 వెన్నెలనుమించు రత్నాలవెలుగుకన్న—
 ముద్దులొల్కునట్టి ముత్యాలహారాలు
 లేవటంచుదిగులు లేనలేదు
 విలువలేనియట్టి విరజాణమాలలే
 వింతసౌరుగూర్చు వెలదికవుడు
 సన్నుతికినెక్కుబుత్తుల గన్నకసువు
 పరులయాదరణంబును బడయునేర్పు
 లేమిగల్గిన కష్టమేలేనియోర్పు,
 విలువగలభూషణములివి వెలదికవుడు—
 ఆమెగుణవతి—నిరుపేద, అగునుగాక
 కరుణనుంచైనలేదు లోకమునకట!
 ధనమునేగాంచితిలయొగ్గు ధరణిజనులు
 కాంచనేలేదు పేదలకష్టములను

ఉ గా ది రా క

అబ్బ రాజ వెంకటరంగారావు గారు

చిగురుటాకులలోని చిటురకోయిలకూత
 మధురమై నీరాక మాకుఁ దెల్పె
 విరియుఁ బూచిపయిట్టి నేపపూలల తీసి
 మధురమై నీరాక మాకుఁ దెల్పె
 ఎల్లదిక్కుల నల్లు మల్లెపువ్వులతావి
 మధురమై నీరాక మాకుఁ దెల్పె
 మధుమాననేళంబు మావిసిందెలకోధ
 మధురమై నీరాక మాకుఁ దెల్పె
 అరువదేమల బహుకాలమైనదాక
 రాకరాకను నచ్చిన రాకఁగాన
 స్వాగతము నీకు శ్రీముఖా! స్వాగతము
 శ్రీల నిమ్మగి మూపై నిఁ జెమ్మి పొమ్ము.

శ్రీమతి వి. ఆర్. సరస్వతి గారు
 వర్ణాశ్రమం అంధ్రప్రదేశ్ పోటీదోషలో మొదటి
 తరగతిలో ను తీర్చిదిద్దినవారిలో నొకరు.

దిక్కులేనివారికి దేవుడేదిక్కు

“ఎల్లావుందిపిల్లవా?”

“ఎల్లాఉండినాచెప్పను! పంటిపొద వడ్లగింజ వేస్తే పెరిగిన్న పంటిపగింజఅవుతోంది!”

“డాక్టరుగారుచచ్చారా?”

“అ. మందునీసా కొనితెచ్చుకోమని చిటికె వేస్తారు. ఇప్పుడైనా కాస్త పెంచరాడే రావూడదూ?”

పంకట్రావులు: తెల్లమతాగా కాల్చింది— అంటే, ఆరేపముఖం, ముచ్చల్లోపొద్దునుంకినట్లుంది. చాస్తే, కత్తిచాస్తే నెక్కురు చుక్కలేదంటారు. నిద్రలేస్తే, నిద్రిస్తున్నప్పుడు మందునీసా కొని తెచ్చుకోవలసివచ్చుటలేదు.

పంకట్రావు ఇడిపంతులు. స్వంతంగా బడిపెట్టు కొని, పిల్లలదగ్గల తీరం ఏమూలుచేసుకుంటూ మర్యాదగా, ప్రభుత్వంవారిచ్చే గ్రాంటు పుచ్చుకుంటూ గౌరవంగా జీవయాత్రచేస్తున్నాడు. ఆపట్టణంలోని ప్రాథమికపాఠశాలలో, పంకట్రావుగారి ఇంట్లో, చాలాప్రసిద్ధి: ఆపాఠశాలలో ఆర్యనరేంద్రా ఇతర అసభలు—వ్యాపారాలు-ఆశలు- పోకడలు లేక, తృప్తిగా నలుసుకొని వోట్లనాటికలా-ఉంటున్నాడు పంకట్రావు.

పంకట్రావుభార్య మణి - వివేకంగలది-భర్త మనస్సునుర్తించి, చేదోడునాదోడుగా ఉంటుంది.

ఆదంపనులికి ఒక ఆడపిల్ల-అయిదేండ్లదయస్సు. ఒక్కమీసంటూడా ఆపిల్లకోసం పూసుకొడు-అయిదు మాటకారి-అపేధిలో ఆమ్మల్కొలు ఆపిల్లనుచూచి వచ్చుడల్లా, “నీకు మీఆమ్మ వస ఎక్కడపోసింకా ఏమిఆమ్మయి” అంటారు. కాని, ఆపిల్ల చిలిపి చురులు చేయదు. ఎదుటివాళ్ళకొంటువస్తే, ఇకమాటాడదు. తల్లిపేరుపెట్టుకుని, ముద్దుగా ‘అమ్మణ్ణి’యని పేరుపెట్టి పిలుస్తూ గారాబంగా పెంచుతున్నాడు పంకట్రావు.

చె. యస్. సోమయాజీలు గారు

ఒకకోడల అమ్మణ్ణికి వ్యసంవచ్చింది. క్రమంగా మోచింది తగ్గటంలేదు. అల్లంమిరియాలకని, గోధున్నాక చిటికెచెల్లానికని, వానకొట్టికని, పొలకని సోడాబుడ్లకని ఇంటిదబ్బు కాస్తాఅయిపోయింది. వ్యసంతగ్గలేదు. పొద్దున్నలేచి, డాక్టరుగారితో చెప్పి, ఊళ్ళోకియలుచేరేడు తాను చదువుచెప్పిన పిల్లలతండ్రులు ఏమైనా ఇస్తారేమోయని.

ఒకపిల్లవానితండ్రి దగ్గరకు వెళ్లి, “అయ్యా! మా అమ్మయికి మనీగాఉంది. పిల్లవాడితీరంబాచుకు ఏమైనాయెప్పుండి చాలా అవసరంగాఉంది,” అన్నాడు “అయ్యా మీపైరుగారు! ఎక్కడాపైసా కన్పించడంలేదు. కొట్టెల్లుబోలేదురావారి. ఒక్కళ్లా ఇవ్వడంలేదు. లేవు అమావాద్యకు తప్పకుండా ఇస్తానంటే! అని స్వంతచిట్కాలు ఏకరువుపెట్టేడు ఆయన. ఇంకొకచోటుకి వెళ్లేడు పంకట్రావు. “ఎక్కడ వేరాలుపాగాలు లేవు. బాకీలుచూలు కావడంలేదు. ఈజ్లోనక్కర్చిగావుంది. పైపెల్లో అన్నికలిపి పంపిస్తారేండి” అన్నాడు—ఇంకొక తండ్రి, “పంతులుగారూ మీరు పెండుమూడుపార్లు వచ్చి, తిరిగి వెళ్లిపోడం చాలా చిన్నతనంగాఉంది. ఇక మీరు రాకండి; తనకెట్లుండిలో తప్పకుండా పంపుతాను” అన్నాడు - వేటొకచోటికి వెళ్లి, “అయ్యా! చాచరిగారు! మీరు పెండుమూడుపార్లు నుంచి తీరంఇవ్వటంలేదు. ఇవ్వాలి చాలాఅవసరంగావుంది. ఏమైనా ఇప్పించాలి” అన్నాడు - ఆయన “నిజమేనంటే, మీకు పరిగ్గా తీరం ఇవ్వటంలేదు. అదిగో! గదిలోపోకేమధాస్యం. బస్తా, కాస్త వాలు నురూపాయలేనా అయితే ఆమ్మేస్తానంటే, ఆమ్మే సినతమగం మీతీరంమీకు పువ్వుల్లోపెట్టిఇస్తాను. కొంచెం ఓపికపట్టండి” అన్నాడు, ఇంకొకపిల్ల వానితండ్రి. “ఏంటయ్యా! సదుపూలేదు, సందిలేదు, తీరం తీరమని ఏపించకతింటావు. ఇల్లానులే, ఎవదొబ్బుతానా

ఏంటి, కి ఎళ్లండి, ఇయ్యోకలేదు." అని రస వాగ్వికారములతో చెప్పింది. అట్టి పదములైన ఇంకోయింటికి వెళ్ళేదు వెంకట్రావు. ఆయన నమస్కారపూర్వకంగా బహుశా కరించి మేల్చుకు పిల్లకి నమస్కారం చేసి, ఉన్నందుకు విచారించి చివరకు "పంతులుగారు! ఇవ్వోక శుక్రవారం, ఇవ్వోకూడదు శత్రుమాన్దాం రెండింటికీ అన్నాడు పల్లగా. వెంకట్రావు నుటికొందటియింటికి వెళ్ళేడు. ఒకాయన ఇంట్లో లేడు, ఒకాయన దొంగిలించేడు, ఒకాయన ఇప్పుడే ఎక్కడికో వెళ్ళేడు. మరొకరికి నమస్కారం చేసి, ఇంకోకడు శత్రుత్వం వహించే మునిగిపోయేడు. వేరొకరిపట్ల దుష్టులెదు.

ఈ సమాచారం తలకొక ఇల్లుంది తలకొక మాట తలకొక సంకలెప్పి, వెంకట్రావుని సాగనంపేడు. పాపం! బడిపంతులికి, అవార్జులు పాలుని విద్యాభివృద్ధికి పాలుపడు పంతులికి, రక్తమాంసాలు పిల్లలపాలు చేసే పంతులికి, పుమాత్త యస్వస్థతతో కుండునున్న పంతులికి, పాయం చేయుటకు ఏకండ్రిదగ్గల దుష్టు ఉండడు. అన్నీ చిక్కులే, అన్నీ ఇబ్బందులే, అంతా నిక్కిచ్చే. అర్థశతకంపంతులికి అశనం గుడువనలేనికి, పంతులు శతానికి కొట్టుకొట్టు కొడుకలవుతాయి. పూజించే పోడిలరెండే ఇంటికిరా సాహసంలేని ముహూర్తానికి, ముగ్ధవాడి శతానికి శత్రులు పాపాలు ఉండవు. పాయంకరం పడేటప్పటికి పారారెండే నానుకూలంగాని అపాపికి, అపాయకీతం దుష్టుకి నిక్కిచ్చిలో చిక్కుకుంటాడు. నీనీమా నాటకాలంటే ఇదిగో పంతులిచారీ, మేష్టా కష్టం తీర్చడానికి, ధాన్యం అమ్మాలంటే భంకరగాలి, — తన పిల్లకి భృంశం వస్తే చాక్చురసీదా యివ్వడానికి వాగంబర్తించేడు, కాని మానసిక వైద్యుడైన పంతులి అవసరం తీర్చడానికి, శుక్రవారం అక్షతగుట్టుంది — అసం, ప్రపంచంలో కేవలం వీరిని చాలా మేష్టయితరం. అడిగితే చిరాకు, అరక్కపోలే పరాకు. పిల్లవాడు మారాము చేస్తాంటే, శోచా కానిదెప్పుడొస్తారు కాని మారాము లేకుండా బడికి తీసుకెళ్ళి నాలుగు ముక్కలు

చెప్పిన పంతులికి నెలకు పాపంలా ఇవ్వలేదు. అది దేశ కాశ్యాగ్రం.

అని గొంతుకుంటూ, తిండి తిని, అలసి, సాలసి, విసిగ, వేసారి, దుష్టి కృష్టి — ఎక్కే గుమ్మం దిగే గుమ్మంలో, శతరంజి కుమ్మనమాధానంలో, ఆహారములంపెట్టేడు వెంకట్రావు. కాని దుష్టు బర్హం కాలేదు. తాను లేచిన వేళకు దూషిస్తూ ప్రాదుక్ష్మే లేచి చూచిన ముఖాన్ని తిడుతూ, ఎదురైన శత్రువాన్ని కనిస్తూ — కార్తీడుకుంటూ — పంచుకొనిస్తూ — తల కంచుకుని — దీనముఖంలో — వ్యాదయోగ్యిగ్గు ములో చేతులు నలుపుకుంటూ బుర్రగోళ్ళుంటూ, సోక్కుచు సోజుచు, నీల్చుచు, మూల్చుచు, ఇంటికి వచ్చి, మహారాష్ట్ర రాష్ట్రీ గూర్చి ప్రశ్నించేడు. మందు సీసా ఎల్లాగ లేవ, పిల్లవాని భృంశం ఎల్లా తగ్గకుండానే అలోచనలతో ఒక చోట చరికిల పడ్డాడు.

అతని భార్య అతని అవస్థ గ్రహించింది. చాదు న్నుంచి అతని ముష్టికను ముఖంలో ప్రతిబింబించింది. అయిల్లాలు వెంటనే ఇంట్లోకి వెళ్ళింది. పెట్టితీసింది ఇదేమిటి ఖంగారుపడింది. ముగ్ధి చెరికింది. ముఖం చిట్టిస్తూ భర్త దగ్గరకు వచ్చి అంది నివృత్తంగా: —

"వాగరం తీశారా?"

"అ తీశాను"

"అది తాకట్టు పెట్టి మందు సీసాకోనండి, గ్రాంటు వచ్చిన తర్వాత పడిసిండుకోవచ్చు."

"తాకట్టు పెట్టేను"

"తర్వాత భోజనం చెయ్యండి — మందు లేవచ్చు"

"అదబ్బు వేరే భర్తయింది"

"పిల్ల బుట్టుకంటే ప్రాణాపాయం ఏం వచ్చింది?" వెంకట్రావు మామమాటాడలేకపోయేడు. చివరకు అన్నాడు.

"ఇక పెళ్ళియే గారు లేవు బడిపంతులిగారూ!"

"పిల్లకి ఇల్లావుంటే పరీక్ష ఎల్లా? — మందు పెట్టారమ్మనకపోయేరా?"

"నెలాఖరుకి ఆయనకు బడికి అవుతుందట. అంద

చేత ఇప్పుడే కొండకెక్కారు. కళ్ళపైకి ఇక దిలుకలేదు.

“వాగరంపొడ ఎన్ని రూపాయలు తెచ్చేరు?”

“ఇవన్నెక్కరుగారి మడుపు ఇరవై రూపాయలు తెచ్చాను, ఇచ్చాను”

“కొంత ఇచ్చి మిగిలినది తరవాత ఇస్తావని పోయేరా?”

“కట్నం చేతిలో పడితేనే కాని కాలు కదప వచ్చారు”

అయితే పిల్లగతి ఎలా?”

లోకంలో ముడుపులున్నాయి. అమ్మాయికి అక్కగిరిగా ఉంటే, వెంకటేశ్వరస్వామికి కాల రోడును ఇస్తావని, ముడుపుగడుగు ది ముగిలవచ్చు— అమ్మాయికి కళ్ళు కుద్రంగావుంటే ముద్రమగిరికి పువ్వులు పడగలు ఇస్తావని ముడుపుకడుగుందితల్లి— చీకటిపాపాయిలే కొడల్ని తీసుకువచ్చి కుద్రవాడి చేత చిత్తవాండుగ్రవరం చేయిస్తావని ముడుపు కడతాడు తండ్రి. కాని పట్టు అంతలు వసువు నుద్దలో— అల్లుడికి విచ్చియు అశ్వమలో ఉద్యోగం అయితే అయిదువందల కొబ్బరికాయలు అంజనేయు లకి కొడతావని అత్తగారు ముడుపుకడుతుంది.— ఇంకా మేకపోతుని, కోడిపెట్టలని పంటాకర, అంటూ ఆ సేకముడుపు లున్నాయి. అనుమన్ను పని పుడం అయితే, పాపకాళంగా మీద జరిగించవలసిన ముడుపులని, కార్యఫలం కాకపోతే కాని పట్టు ఖయ్యలేదు.

వెంకట్రావు సమర్పించిన ముడుపుపంగతి వేయి. న్యాయసమీక్షచేసి, రిపోర్టుగాగా రాసి, ఎక్కడ గ్రాంటుచేస్తే పట్టు చేయటం ఇవన్నెక్కరుగారికి ముడుపుయందే ముట్టచెప్పాలి. పై అధికార్థ ఫరమా వాల్ల గ్రాంటుకొన్న వే గవ్వలొని వాడు— గొర్రెపెట్టి కొడుకు, కొరివది ఇస్తావంటే, అంకపావ్వు దిస్తాడు. ఇవన్నెక్కరుగారు కోరింది ఇస్తే నేగాని బడివసే కుడు బయలుదేరడు— గోరయిట్టమీద కోకరిపో టులా, ఈ ముడుపుకెల్లించివలసివచ్చింది వెంకట్రావుకి. “పిల్లగతి ఎలా?” అని భార్య అడిగివుంటే ఒక వేడిసిట్టూర్పు పడితేడు. అంతలో అరవీమనమ్యకి

ఒక దూకుతట్టింది. పంటనే వచ్చి, చాళ్ళు ఇచ్చివలసి తీసుకుని బయలుదేరేడు. “పన్నెండుగంట లయింది. భోజనంచేసి వెళ్ళండి. నుదులకపోతే మట్టి 7000 రూపాయల తీసుకుంటారు. కాని ప్రాణ భయంచారు” అని చెప్పిన భార్య చల్లనిమాటలు అరిచి వ్యాధయతాపంలో పారింది వినిపించలేదు.

వెంకట్రావు తిన్నగా ఇవన్నెక్కరుగారి ఇంటికి వెళ్ళేడు. పడకపర్వీలో ఇవన్నెక్కరుగారు వరున్నారు. ఇంట్లో ఉపాధ్యాయుడు, బైట ఉపాధ్యాయుడు, అరుగుమీద, చెట్లకింద, ఇవన్నెక్కరుగారి ఇంటి నుందు ఎక్కడచూచిన ఉపాధ్యాయుడే. భద్దరుబట్ట ఒకవిధంగా నీరుకాయపట్టినది కట్టుకొని, అట్టిదే చొక్కాలో, తలపాగలో, అకుచెప్పలలో, ముగిన తలలో, నెలకములో, చేతిలో వుండబట్టలవారు, పూలగుల్లెలవారు, కూరగంపలవారు, నేరీయంతలు, పెరుగుగిన్నెలు, పొగాకుకట్ట, అనవకాయ, చూసు అద్దము, ముచాకు, పడకపర్వీ, పామకొర్లు మొదలగు రంగంబుకులుపుచుకొని, దేవతాదర్శన మువలై వేచియున్న యాత్రికులకై, భోజనముచేసిన వారుకొందరు, చేయిని వారుకొందరు, పృథ్వులు, మధ్యములు, యువకులు గాగల ఉపాధ్యాయులు వేచి యున్నారు.

వెంకట్రావు వెళ్ళేటప్పటికి ఇవన్నెక్కరుగారికి ఉపాధ్యాయునితో ముచ్చటిస్తున్నారు. ఆ ప్రసంగా వంతరం, కొంతవేళటికి, వెంకట్రావు లోపలికివెళ్ళి సమస్కరించి, అనుభూతుడై క్రిందపానలో దరికిల పడ్డాడు, ఉన్నానని. అగదిలో మర్చియిలేవు. ఒక బల్లమూత్రంఉంది. దానిమీద కూర్చోదానికి ఉపాధ్యాయునికి తోపాటులేడు. ఉపాధ్యాయుడు కూర్చో వలసినదోటు ఇవన్నెక్కరుగారు పడకపర్వీలో కూర్చుంటే, వారికొక్క కింద పోతాకులచాపలో, లేకపోతే గోవిందుచాగతి, ఉపాధ్యాయులు తానే వాల్లగా... కూర్చుని వెంకట్రావు అన్నాడు.

“అయ్యో! ఇవన్నెక్కరుగారూ! అపాయించచ్చింది రక్షించాలి”

“ఏ? వాయావా! చెప్పు; నా పాద్యం అయినంత చురు సహాయం చేస్తా. మీరు కన్నకట్టిలా నేను

ఉన్నాను కా, కష్టమేమిటా నాలో చెప్పండి సహాయం చేస్తాను."

"నువ్వెవరిదండి, మీకున్నట్లుం. మా అమ్మాయికి జ్వరం వచ్చింది, మహా ప్రళయంగా ఉంది వాళ్ళార్య వాగదం తాకట్టు పెట్టి మాకు ఇరవై..."

"సరే, ఇప్పుడు నన్నే మీయ్యమంటావు"

"ఇవ్వాలే ఎక్కడ తిరిగి నా కాని దబ్బుదొరక లేదండి, పిల్లకి మందునీ పా అర్థంబుగా కొనాలండి, పరీక్ష నాల్గుకోజులు పోయేకా చేద్దురుగాని. ఆ పామ్యం ఇప్పించాలి."

అచ్చె. మధ్య ఇవ్వగానే పిల్లకి వాగదం చెయ్య మని కంపాలికి ఇచ్చేకాదు. అంతే తొందరగా ఉంటే మొదటే మానివేయకపోయావు?"

"పోనీ మీ వ్యంకంలోంచి ఒక రూపాయ ఇవ్వండి. మీ పేరు చెప్పకు మందు తెచ్చుకుని, మీకు తిరిగి కొడుకోజులలో ఇస్తాను"

"లేదు నాయనా! వెళ్ళావు లో మా దగ్గర అరాకి దబ్బుందను. లేవటి ఖర్చు ఎల్లాగా అని నేనేనే తపా తపాలాడు చున్నాను."

"మణి గర్వంతరం ఏమిటంటారు?"

"మీకులో పేమిటి! మీకు ఎక్కడైనా దొరుకు తుంది"

"లేదండి. ఇవ్వాలే అగ్గి పుట్టటం లేదు. పోనీ ఒక్క ఉపకారం చెయ్యండి. మీ కేర చీటి గ్రాసి ఇవ్వండి. మీ పులోకి వెళ్ళి అరుపు చేచ్చుకుని, లేపు ఇచ్చేస్తాను"

"ఏమిటి! నీకోసం, నేను నిద్రించింది, అభిమా వంతే, అరుపు చీటి గ్రాసి యిచ్చేదా, చాలు; రానుంది! కొంచెం నేపుంటే వాళ్ళార్య మెల్లో వస్తువు తాకట్టు పెట్టికూడా దబ్బు ఇవ్వమంటావు. సరే అంటుంది. చదువచ్చి నండుకు!! ఇక వెళ్ళి చాలమంది ఉన్నారను."

వాళ్ళార్యుడై వెంకట్రావు బయటికి వెళ్ళాడు. "నలకు కండువందల ఏమిది రూపాయలు తీసికాదు ఎట్టి నీదకం ఇచ్చి దిచ్చేకు! బడి పరీక్షకుని ఇరవై రూపాయలు సంతకొని, ప్రాణానవదమంటే. ఒక్క రూపాయ అమ్మగా వదురాటు చెయ్యలే పోయేదు. ఏమి మానవగర్వం! ఏమి ధూతడయ! చదువక్కని, పర్యానికని, ప్రతాపకని, ఘృతానికని; పిల్ల పుట్టిన కోబని, రల్లించచ్చికోబని, అమ్మ గారు కడుపుతోం బని, అల్లుడు పుట్టాడని, పొమ్మల పెళ్ళిని, మాదగ్గర

సహా సవిధాం సంతకొని, మీ పులోకి చీటి గ్రాసి ఇవ్వమంటే పొరుగుం వచ్చింది! మా అమ్మాయి ప్రాణానవద తన పిల్ల వాగదం ఎక్కడ అయిందా? చల్లని మాటలలో సవరితల్లి పేను చూసి మూ క్రియా కూమ్మడై, విద్యావంతుడే పాటికూకపురికి తివరలో పొయంచేయకపోలే సామాన్య చూలమాట చెప్ప వలేనా!!!"

అని; అనుకుంటూ, ప్రాద్దున్న కమపించు రెండు ల ఇంటికి వెళ్ళేడు. కాని ప్రయోజనం లేకపోయింది. మీ పులోకి వెళ్ళి అరుపు అడుగు కాదు నుకోన్నాడు. పొరుగు పురికి ఉపాధ్యాయుడికి అరుపు ఇచ్చేవా డెవరు? ఇక తిరిగిన భావం లేదనుకొని, భగవంతుడి మీద శ్రారం వేసి తిన్నగా ఇంటికి వెళ్ళేడు. ఇంటి నువ్వులో కాలు పట్టేటట్టుటికి కండు అగ్రువించు వులు పంటి మీద పడి భగ్గమంది. టంగుటంగున అరు గంటలు కొట్టేరు. "అమ్మో ఎంత నేమైంది ఇటుంది చి! ఎల్లా ఉందో" అని గుండె పులుముంది. తలుపు తీసి ఇం ట్లోకి వెళ్ళేడు. మంచం మీద పిల్ల లేదు. వాటిల్లోకి వెళ్ళేడు. తనకళ్ళని తాను నమ్మలేక పోయేడు. తన అమ్మణ్ణి, వాటిల్లో తులసి చెట్టు కింద పడక మర్రిలో పడుకుని "అమ్మా నాన్న వచ్చేదే" అంది.

"ఎల్లా వుంది పిల్లకు," అన్నాడు వెంకట్రావు.

"జ్వరం దిగజారింది."

"ఎల్లా తగ్గింది"

"మీరు వెళ్ళిన కొంచెం నేపటికి పిల్ల దాహం అని వీడ్చింది. ఈ తులసి అడు రసంతిపియిచ్చేను. అరుకంగా నిద్రపోయింది. మూడు గంటలకు లేచింది. ఒక విరే చవంత అయింది. పంటినిండా ముచ్చెమటలు పోసేయి. కొంచెం నేపటికి ఒకటి అపుతోందని, నిలబెట్టాడిపో యింది. అయింటివారి ముసలమ్మ వచ్చి చూసి, వాన యివ్వండి. కా ప్రణావ ఇచ్చి, నిద్రపోవండా ఇక్కడే కూర్చున్నాను. ఇంతమంది పిల్లలకు చదువు చెప్పి వృద్ధిలోకి తీసుకవస్తోంటే ఒక్కటే సహాయం చెయ్య లేక పోయారా?—వృత్తంబులు!"

"నాన్నా! అపిల్లల్ని ఏమి అవకండి. వాళ్ళు మంచి వాళ్ళే" "ఒక్క లేనివారికి లేపు దేదెమ్మనుమా!! ఈ తులసిలో ఉన్న విష్ణుడే మన పిల్లని గడ్డించేడు"— అన్నాడు వెంకట్రావు అమ్మణ్ణి అక్కన కేరుస్తూ, మద్దు పెట్టుకొని.

ప్రతిబింబము

చతుర విశ్వవాభము గారు

మందిరప్రాంగణమున నుద్యానవన మున్నది. కొలదిమూలమున పుష్కరదీపరమున శిలాఫలకముపై నొక బాలిక కూర్చుండెను. అంతటను సూర్యకాంతి తేజవిల్లుచున్నది. ఆమనోజ్ఞకాంతివలన నాతటాకవలింబులు రుచిరతేజో విలసితములై యుండెను. ఆకస్మికముగ నాబాలికామణి తరళనయనము లొక్కసారి నిర్మలనలిగితమైన తన ప్రతిబింబముపైఁ బ్రవరింపఁజేసెను. ఆప్రతిబింబమందలి తనమనోజ్ఞసౌందర్యము తన్మయహృదయముతోఁ దిలకించి వేటొక బాలికయని భావించి ప్రేమపూర్వకముగ నీరంబుల తొంగిచూచి యాబాలికతో కలిసి యామకొనదలచి యాతటాకజలంబుల దిగుచుండెను. ఆప్రతిబింబము గూడ మెల్లన కదలిపోవుట గాంచి యవ్యక్తమధురకంఠస్వరమున నిట్లనియెను. “బాలికా! నేను నిన్ను సమాపింపదలచుకొలది నీవు దూరమగుచుంటివి. పోనిమ్ము—యిచ్చటనుండియే నిన్ను చూచుచుండెదను.” అని యాబాలిక తిరిగి తన శిలాఫలకముపై నాసినయై వ్యవహారమును దక్షిణాభిముఖమున నీక్షించుచు హృదయకానడము ద్రితముగ జేయుచుండెను. సూర్యుడస్తమించెను. విశ్వప్రపంచమంతట చీకటి క్రమక్రమముగ వ్యాపించుచుండెను. నీలజలనమించితమగు నాపుష్కరదీపయందిక నాబాలికామూర్తి మనోమోహనకరమగు ప్రతిబింబమగుచుట లేదు. బాలిక సంశయదృష్టులతో తటాకజలములవంక దిలకించుచు విచారహృదయముతో “బాలికా! నిన్ను త్యంకాసురాగమున చూచుచున్న నన్ను నీవేల మోసము చేసి నాకగపదంబు మానినావు? ఎట్లైన నిన్ను వెదకి పట్టుకొనెదను.” అని యాదివ్యప్రేమమూర్తియగు బాలికయు నిరీహాధికార బంధువుగు విశ్వభ్రాతని “బాలికా!” యను వజ్రస్తంభిత తీర్థకంఠస్వరముతో ననంతవివేకాకాశమునందు ప్రతిధ్వనింపఁజేసి యదృశ్యయయ్యెను.

పెద్దక్కాయి

పొద్దు పాపి రాజగారు

౧

ప్రమహాసీయపుణ్యఫలమిచ్చి పరాత్పరుఁ దృపుఁ జేయుచున్
గోమలమూర్తినిన్ విలిచిఁగొంటిమొ కోరికదీర; విశ్వశో
భామలమై నీదుహృదయమునఁ జిందు మభాకణంబులే
మానుకదేహవృద్ధి కనమానములై చిలికించు మాధుర్యం.

౨

పగపనుమాటయే మదికి బట్టనిరోజులలోన దేవుఁడే
పగయయి మార్తృదేవత సపారదయానిధిఁ గంటి కింపుగా
సగపడకుండఁజేసె, బ్రదుకంతయు శూన్యముగాగ గుండెలో
రగులు దురంత వేదనభరంబు—అణువేని శమింపదీంతకున్.

౩

అది, మునుజేసినట్టి యథుమై యనుభూతికివచ్చె; బాల్యమున్
వదలనిముద్దరాలి నిను వంచనంబుచ్చి యనుహృదభూమికిన్
గదలెను వింశజన్మనమునన్ బ్రియుఁడు;—అదిసమాధిగా మమున్
సదమలన్పత్తి నెఱచునిచాక్షునఁ బెంచితి తమ్ముగుట్టలన్.

౪

అతిసుకుమారమై నహృదయంబున వేడిసెగలే వెలార్చి యు
ద్భృతమగు వేదనానిల ముదీర్ణత లోఁదిగ్రమింగి, నిర్వసం
స్తృతగతి దేహయాత్రఁ బరిశుద్ధముగాఁ గయిసేసి మాయెఁగ
గుతుశమునిండసేమమొనఁగూర్చు తలంపులఁ బుట్టి కాలమున్.

౫

“అరయన్ భారమునీడగా” యనుచుఁ గొండంతాశతో నుండి తన్
దరిఁజేర్చంగలవాఁడ వెన్నటికినైనన్ ‘సీవే’యన్ ధైర్యమే
నిరమైయుండెను; నిష్కళంకయగు నాదేవమానస్ సదా
గురుదృష్టింగని-రక్ష నేయఁదగునీకున్ రాజరాజేశ్వరా!

విహారిలాల్ నేనుచు ద్వంద్వంకనంభూతుండు నులిన నగుటచే న్నాకలక్ష్మికాంక్ష గలవాను. అతని పూర్వీకు లక్కష్ట వంశములు. వాగు నుంచినవంశములు బాచి యుండిరి. కొన్ని చరిత్రీకులవల్ల సేమమాత్రము నుమాప్తావని కొచ్చుకొనలసి వచ్చినది. అతనికొచ్చు పుట్టుకను తెలివి లేకును, ఇట్టివని కొడంబడుట యవమానకరమే కాని ఏమియేగలదు? అతడే యవమానము సహింపలేకపోవుటచే తీవ్రతమే భారముగ నుండెడిది. అతని కొకకొరికమాత్ర ముండెను. తనపుత్రుడను నరిసికాంతుని తనవంశీయుల కగ్రముగ గొప్ప నీతిలోనికి తీవరెవని. ఈయనాలో నరితుని ఇంగ్లండునకు తీరములోనికల్ల నుట్టుప్రయును గౌరవ వీయియనకు వి.సి.యస్. చరిత్ర చదువుటకు బంపెను. కాని ఈకార్యమునకు ధనమెక్కువ కావలెను.

అతఁడెదివరకు బాచికొనిన చంతయు కొడుకు విద్యార్థినమునకు వినియోగించుచుండెను. ఇంకను అతనికి మేయూర్యములు బంపవలెను. నరిన్ కృతార్థుడైన తొంద్రపడిన శ్రమకు అనుభవించినఅంధోళనకు ప్రతిఫలము లభించగలదు. అట్లుకానిచో నేమిన్నది? విగ్నిదర్శితములకు ఆయనతలకొగ్గవలెనదే. పాతమానాన కొన్ని దినములనుండియు అప్పులీప్తిం చుట యందు పామును కీయుడని తనపే నీకులయిందలకు దిరిగి యడుగుచుండెను. ఏదోవిధమున అయిదువందల రూప్యములు మాత్రము ప్రోసుచేయగలిగినాడు. కాని మిగిలిన దెవట లభించునో యాతనికి తెలియదు. అదియే పెద్దవయ్య! దీనికి నిహాధానమౌతనికి లభించ లేదు. వారియిల్లు, వగలుగూడ ఇంకరే నీవీయనము తీయబడినవి. నేను నిరాకారాంతర పౌదయముతో ఇంటికి వచ్చునప్పటికి చీకటివడెను. అతనియిల్లా లాతురతతో వాతనికై నిరీక్షించుచు యాతనిలాచి “మన సోమయ్యకు ఇంకను తగ్గలేదు. ఒకవైద్యుని పొందవలదా?” అనెను.

పాపము! వైద్యుని పిలుచుటకు ధనమైనను లేదు. కొంతరేడ వాలోనింది నేరిట్టినను. “కొంచెము కషాయమిచ్చు. కొద్దిగా జ్వరము తగ్గిలినది. వైద్యుని పిలువనవలెను లేదు.” పాప మామ భర్తృప్యధమ మండేముండెనో గ్రహించినది. ఒక్కటిట్టాల్పుచిడిది అమిషయ మిక ప్రస్తావించలేదు. “మాణిక్ వద్దనుండి

వాణిదనమొకకాలువచ్చినది.” అనుచుచీర వెలుగుయొడి విప్పి ఒకయుక్తము ధర్తకండిచ్చెను. అందెట్లుండెను.

అక్కగారికి నమస్కారములు;

మీకు పెద్దతనమున కొంతభావన మచ్చినట్లున్నది. మీయొద్ద తగిన ధనములేక యిరయలపై నాధారపడి యున్నతీరి మీపుత్రు నింగ్లండుకేల యంపిరితో వా కగ్రమగుటలేదు. నేను వాకుటుంబమును బోషించ వలెను. మీశేవిధమును పామునుతీయబాలనని చెప్పు చున్నాను. ఏమైన నేమి! మా బాపగారు తనధనము వెచ్చించి వాకు విద్య చెప్పించుటచే వారసములును దీర్చుటకు నేను బాధ్యుడను కనుక నే నీయైదువందల వంపుచున్నాను. ఇంతకన్న ధనముగ నొనగుటకు నావీధిముగాని, కత్తిగాని, బాధ్యతగాని లేదు. కాన అవదినము నన్ను చచ్చుకై బాధ చెట్టవలదని కోరుచున్నాను.

నేనుభార్యకు మాణిక్ కవిషపాదముడు. నీవాతని తనపుత్రునివలెచెంది చదువు చెప్పించి వివాహము తీసెను. అతడు సంపాదన మొదలుపెట్టి గూడ కొలది వత్సరములైనది. నీ నీ విద్యాక్షిణ్యభూరిమగు శేఖను బాచి నిలవున నీరెవాడు. తానంతి పామును చేసిన వారియొద్దనుండియూ ఇట్టి కృతఘ్నుల! ఎంతటి యన మానము! తనకు మాత్రమే గాదు! తన యరాంగికి కూడ! ఇట్టి యవమానముల వెండలేకడనుండెయ్యో నీ నిరణ కనుభవించెను. ముందనుభవించుటకు గూడ సంసిద్ధుడై యుండెను. కాని తన ప్రేమపూత్రుడగు పుత్రునమానుడగు మాణిక్ వలని యవమానమును ప్ర కాంతముగ ననుభవించలేక పోయెను. “డబ్బు తిరిగి చంపితేయును. వాకని యనవరము లే” నని యభి మానముతో మడిచెను. అతని భార్య యాతని నీకార్య మునుండి విముఖుని చేసెను. ఆమె కాంతయుతో “ఇట్టి చిన్న విషయముకొఱకై మన మహుని ధివి మ్మెత్తుకై పాడు చేయుదుమా! వాని నంతయు కట్టో పోషించినాము. తుదివల కట్టో పోషించవలదా! మాణిక్ కతనముగ మాటలాడవచ్చును. కాలము తప్పి వచ్చినప్పుడు ఓర్పు వహించుట యుక్తము” భార్య నడిచినది నగ్యమని యెరిగి యార బొచ్చుకొనెను. ఆమెయొక్క ఆకాశూరిత్రుకర్తన మాతని కాశం డము గొల్పెను.

“నరిక, కృతార్థుడైన ఈశ్వరునికి సంపదములు. నువ్వ కష్టములు గల్గెట్లెను. భార్యయితో నింక కొంతకాల మెదుర్చుకొనుడు” అని యాయలులు నడిచెను.

నిరాశాంధకారముతో నిండిన స్వాదయమునకు ఇదియొక యాశాకిరణము. కాని యాశనికి భవిష్యత్తు తిమిరావృతముగ తోచెను. చిరకాల కార్యభార్య వా క్యములకు దేవతలు తథాప్తు వాక్యములు లభిరి.

కొన్ని దినములకు నరిక ఉత్తరుడైన కుభవార్త వచ్చెను. చాలకాలమునుండి ఆగృహము నావరించి యుండిన దుఖము ఆనందమునకు వాదోసంగము. ఈ వార్త విని సంతపముతోను, గర్వముతోను నేను స్వాదయ ముచ్చొంగిపోయెను. ఇక వాకిరి భార్య విషయము తెప్పవలెనా? ఆమె యాశుకామయ గల్గిన యువ్వగముతో వ్యాధిగ్రస్తయగు తనయ గదిలోనికి “హేమ! మీయమ్మయ్య కృతార్థుడైనాడు” అనెను.

హేమ! హేమ! ప్రథ పదమూడువత్సరముల కాలిక. తల్లి వచ్చునప్పటి కామె స్వృతిలేక కయ్యపై బడియుండెను. కొంతకదవునకు తెలివి దెచ్చుకొని చలించుచున్న చూపుల తల్లిచెవు నిలిపి ముఖము వికసించి “అమ్మా! అమ్మయ్య ఇంటి కప్పుడువచ్చునా?” అని హింసరముతో నడిగెను. “త్వరలోనే” యని తల్లి భయముతో ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. “అమ్మా అరవి నేను చూడగలవా?” అహ! అట్టికంత మెంత దుఖపూరితమై యుండెను. తల్లి ఆనందముపలన కల్గిన తడవాలలో బిడ్డ వ్యాధివిషయము మఱచెను. కాని అట్టియుక్త వాక్యములు ఆమె! విషయమును స్మరణకు తెచ్చెను. “తల్లీ! మీ ఇట్టి దుశ్చకునములు చరితవచ్చు! ఈశ్వరేచ్ఛయొప్పు నీవు నీయన్నను తప్పక చూచువు” అని చుట్టును హేమ! ప్రథ తల నిమిరెను. ఆమె ఆమెదినము పుత్రికకు స్వాస్థ్య మొదగు మని పర ఈశ్వరుని ప్రార్థించెడిది. ఈమారా తల్లి ప్రార్థనలకు సమాధానము రాలేదు. చిట్టి హేమ! ప్రథ దిన యన్నను చూడనేలేదు. చరిక ఉత్తరుడైనాడను కుభవార్త వచ్చి చాల దినములు గాక పూర్వమే హేమ! ప్రథ జీవితము పరిసమాప్తి గొందినది. ఆనందపారావారములో హేమ! పాలమువలె నీ దుఖము వారిని దహించివైచినది. తల్లి మంచము నట్టివది. భగవాను డామె కిడుపురు బిడ్డలనిచ్చివాడు. అందొకరిని దనయొక్కన పిలచుకొనివాడు. ఇక మీ

రిన దొక్కడే! ఆమె కొడుకు, ఆమె ఆశాపుంజము, ఆమె భవిష్యత్ జీవితసాకార్య భావము. పుత్రికా విరహాగ వివరితయై యామె పుత్రాగమనరినయ్యకై నిరీక్షించుచుండెను. అరవి వివాహవిషయమై యాలోచించుకొడగను. తన కొమారుడు ఒక సంసారి యైనవదకు మనుమలమధ్య భాను చనిపోవుదు నను కొనెను.

ఆమె మిత్రు లామె వోదార్పుటకు ఆమెతో కలిసి యేడ్చుటకు వచ్చుచుండిరి. దుఖనయమందు స్నేహితు లేలేందొస్త తమ విషాదగాధల నుడువురు గొంత కాంతిని పొందుట మానవసహజము. అట్లే ఆమె యనుదినము వారితో తన దుఖ గాధను మదువుచుండెడిది. ఆమె వోదార్పుటకు వచ్చు వారిలో భామిని, ఆమెతల్లిగూడ నుండిరి. హేమ! ప్రథ తీవ్ర చింతియున్న పుత్రామె తెలిమికతై భామిని. సమవయస్కులగు నివారిక బిడ్డలు ఒకరినొక కడబాయకుండెడివారు. భామినిని బాడగనే హేమ! ప్రథతల్లియైయు పోయి, అగ్రస్థాన మాత్ర మించెను. ఆమె భామినిని కాగలించుకొని దిగ్గరగా చేర్చుచు “అయ్యా బిడ్డా! నీవవరిని బాదుటకై వచ్చితివో, ఆమె మనల విడవాడి చనినది. ఆమెనికెన్నటికిని బాడకాలము కదా!” అని విలపించెను. భామిని గూడ విద్య మొదలిడెను. హేమ! తల్లి భామినిని తన యమ్మన కేర్చుకొని “చిట్టి తల్లీ! నన్ను గట్టిగ కాగలించుకొమ్మా. ఈవిషయములో నీవే నాయోదార్పువు. నిన్ను చూచిరికెందొ చేసికొనెదను” అనెను.

చాలకాలమునుండి ఈతల్లి లిరువురు స్నేహితులై యున్నారు. ఒకరినొకరు “నదివా” యని పిలుచుకొనుచుండెడి వారు. నేటివలకు వారి కివరుని కేవలము ప్రేమాతిశయమునె న్నొడించుచుండెడిది. ఇకమించని పార్థకము కాదున్నట్లు వారికి తోచెను. భామిని నిల్లిరిండులు అల్లుని కై పెడకుచుండిరి. కాని వారికి వచ్చిన పరుడు అభిషేక పోవుటచే భామిని యంత పర కవివాహితగా నుండవలసికచ్చెను. నేను భార్య తనంత వాడే భామినిని కోడలిగా చేసికొందునన భామినితెలియంద్రుల యానందమునకు మీర యుండునా? వారు సంతపముతో నొప్పుకొనిరి. ఆయితే నేనుకు మాత్ర మీవిషయమై సంతోషము లుండెను,

卷之六

卷之六

[illegible]

ఓ

డి శే క్షే క న్య

ఒక ముద్రపేష్టమను సైకోపీయ వాట్యాంగం.
ప్రస్తుతియ మద్రాసుకు వచ్చియున్నది.

ఠ

కృత్యము
శీయుచున్న
స్పెన్ హాజాడి

కాన నాతడు పుత్రుని భవిష్యత్తునుగూర్చి తామెరియు స్వతంత్రించి చేయుట తగదని భార్యతో ముచ్చటించెను. కాని యామాటలు నిష్ఫలమైనవని యామెను. తన ప్రియ కుమారుడు వివర్యాన్వితుడని మాతాపితరుల యాజ్ఞ నులంఘించదని, ప్రభవ ద్వంద్వముననే భామినియేదే నాతని కనురాగ మంద యించునని యామె యానా.

సామాన్యముగ వివాహ విషయములో ఇంటి యజమానికి యేవిధమున నధికారముమందదు. సమ్మతి యొనెనుట మాత్రమే యాతని పని. కాన నీను తన భార్యయూనాతో నేకీభవించెను. అది ముఖ్యమయము. నేను తన మనస్తాపమునుబట్టి ఆమె యెంత బాధ పడుచుండెనే యూహించుకొనగలిగెను. అందుచే నామెయిచ్చకు వ్యతిరేకముగ పోయి యామె నింకను బాధించుటాతని కిష్టము లేక పోయెను.

వివాహ మింకను కాలేదు. కాని భామినికి కోడలిత్వ ముప్పుడే వచ్చినది. భామిని, ఆమె తల్లి ఆనేకమారు నేనుగారింటి కాహ్వనింప బడెడివారు. భామినిని తల్లితో చెడలిపోసీయక, పరిసరల్లి తన యొద్ద గొన్ని దినము లంచుకొనెడిది. భామిని నన్ని ధిని ఆతల్లి హేమప్రభమరగమును, కొడుకు నియోగమును ముచ్చియించెడిది. భామినిని తన ప్రేమాస్పదమ చేసెను. భామిని తన సమీపమందు లేనపుడు ఆమె రాబోవువిషయములగుర్చియాలోచించుకుండ మందలేక పోయెడిది. గజాలవాడు, చీరలమ్మ నామె, జలతాయగిన్నెలవాడు, వారి యింటికి వచ్చి ఆకాథంగముతో పోలేదు. వింతవస్తువులను గాంచి నపుడెల్ల భామినికై వానిని కోస ప్రయత్నించెడిది. ఒకచీర, ఒక నగ, ఒక కంచుకము; వింతగ గావించిన, "అహ! ఇది మా భామిని కెంత బాగుండును?" అను మాట లామె నోడినంది చెడలుచుండెడిది. ఆమె భర్త యీ వ్యయము నెడర్చి నలేక పోయెడివాడు. ఒక దిన మామెస్నేహితురాణాకరుక తన కూతుతో పిరింటికి వచ్చెను. అట్టి మరులు చక్కగ నలంకరింపబడి యుండెను. అది గాంచి భామిని తల్లి "అక్కా! నీవు లేవు మీ అమ్మాయితో నిటకు రావలెనుచూ! భామినియని లేచిచట నుడును. ఆమె నీలాల కముల నీవిధముగ నలంకరించుటకు నాకు నేర్వవలె.

మానలిక ఇంగ్లండునుండి దిగుచున్నాడు. మానొదటి దివి శ్రీ శ్రీ శ్రీ శ్రీ పితరులుగ నలంకరింప వలదా?" నలిక నియమిర దినమున నీ వచ్చును. కాని ఈ లోతుల దిన మొక విధమున భామిని నలంకరించుట యామె పంక్తిస్థితి అకే. భామిని యింటలేనపుడు తాంబూలములో ముగంధద్రవ్యములు వాడుట డెడిది కావు. మిదికరముగను వవాచము లేనియొ నింటికి దివికొని గామాడడు. ఒకచేరే పరిచారిక ఆనరిని లక్ష్మము చేయక నేమైన దెచ్చిన వెంటనే భామిని యింటికిక యాహ్వానముతో పరుగెత్తవలసివచ్చె. ఇట్టి దయాద్వీపియైన తాయన అత్తగారు లభించునని భామినితల్లి యానందించుచుండెడిది. అట్టికడే పుత్రికను పంపకుండ నెట్లుండగలదు? దయాప్రేమలచేత నెవరి వ్యాధిమములు పరీక్షితుములు నావు? భామినికి గూడ తనకు కాబోవునట్టి గాంటి కేసుటకు పంపినమే! ఆమె యామెంటిని తన శ్వశ్వసాముగ నీ భామినియించెడిది. ఆమె లోక మెఱుంగుచు పసి పాప గారు. భామిని కిప్పుడు పరు నైదు పశ్యేరములు. హేమప్రభ గతింది చండేండ్లు కడచెను. భామిని హేమప్రభల నెచ్చెలు లందరు వివాహితలైరి. వారు తమ ప్రేమలగుర్చి ముచ్చటించునపుడు తమ వలపుకథల వా. జీయంతో చెప్పుకొనునపుడు భామినిభావములు నలిక యొద్దకు పరుగెత్తెడిది. నవలలలో కామకీకామకుల గూర్చి చదువునపుడు తన తీవరిమే చదువుచున్నట్లామెకు నోచెడిది. తాను చిన్న పిల్లగానున్నపుడు నలిక ఇవటనుండెడివాడు. ఈమె వారింటి కేగినపు డెంతోదయతో బొమ్మల చూపుచుండెడివాడు. ఒక దిన మొక గుర్రాచీపూవు దెచ్చి తననీగలో మురిమినాడు. ఇంకొకమారు యువరాజు వచ్చినపుడు, నలి నెంతో ప్రేమతో యుత్సాహముతో భామినికి యాత్మనమునుచూపెను. ఆమె ఈవిషయము లన్నిటిని స్మరింప దెచ్చుకొని నపుడు ఆమె స్వాదయ మన్వక్తానందముతో నిండి పోయెడిది. వీనికి తోడింకొకయూవా సిగ్గుతో ఆమె స్వాదయమున ప్రవేశించెడిది. ఈ నలిక తన తీవరే శ్వరుడు కానున్నాడు. అరిగియొద్ద కేసు తెట్లు? అరి డీమెను పూర్వమువలెనే యాదించునా? నలిక ఆగమవము నాకుంతితో నిరీక్షించు చుండెడిది. నిరీక్షణలో గూడ యానంద మున్నది కదా!

గార్లదికమతో "ఎదు! అమ్మా! కాదు! కాదు! ఇప్పుడు వద్దు!" అనెను. అతని అయిదేయను చూచి రామప్రసాదు, "ఏమి వరిక! అప్పుడే ఒకభార్యను సంపాదించివావా!" అనెను. వరిక ముఖము పాలి పోయినది. "ఇదేమి హాస్యము వాయవా! అట్టి మాట బహుశయ" అని వరిక రిల్లి రామప్రసాదును మందలించెను. వరికతో "భామిని తల్లిదండ్రులు ఆవేశ గ్రోత్తవిధములను వాధరణముల వామె కిప్పు గట. మనమొక గ్రోత్తమైనవను నీయమందుట బాగుండువా? కనుక మూడుపందలప్పుడీశిరి చక్కనిగాకాలలక చేయించివాను. వానిని నీవే వాదిల్లి తల్లి చేతులకు తోడుగవలెను." అని వానిని చెప్పుటకు లోనికేగెను. కాని నేనుమాత్రము కొడుకు తడవాలి చూచి విచారముతో "ఇప్పుడు వివాహమాడుట కిష్టములేదా? వరిక!" అనెను. వరిక అటు నిటుచూచి ఏమోగొలుగుకొనుచు "ఎదు!" అనెను. రామప్రసాదు సత్యము మెల్లగా "ఏమి వరిక! పెండ్లాడి ఇంటికివచ్చివావా?" అని యడిగివాడు. వరిక అతనిని తల్లి రహస్యముగా "ఇప్పుడేమీ ఆవ వద్దు బాబూ! నీవుగూర్చు." అన్నాడు. దూరమున నున్న నేను కేమాటలు వివలకగేడు, గాని రామప్రసాదుగనందుటకు బదులు "ఏమి! నిజముగా వివాహమాడివా? ఎప్పుడు? ఎవరు? ఎవరిని? పాశ్చా

స్వగృహానుభవపాంథుడు

ఉదయసమయప్రయాణికు హృదయమునకు మిసుకమిసుకంచు మంచులో మెరిసిపోయి అకసముఁజిల్లుకొనివచ్చు వాధరతఖ గేర్లదు గానమాధుర్యము నిందిమించె.

అంతమధ్యాహ్న సమయ సయాణమందు నలసి కార్లీష్టకొను చేగునపుడు చుట్టు పట్టుల విలాసముగ నాటపాటలాడు వాయువులు వాని కప్పుడుహాయిగూర్చె.

మేఘవీరహితాకాళాన మిత్రుఁడెందఁ గాయఁగాఁ గాల్గవలసే కష్టమువదు

వ్యయఁజరిది కాదుగదా?" అని గట్టిగాననివాడు. ఒకపూరు నేనీ హృదయమునుండి రక్తము పైనులికి వది. నీరత్నదై పుత్రుని చూచివాడు. ఏమి హూధానమవచ్చుకోఅని. వరిక ఏమిచేయుచున్నది తెలియకుండగనే "అవును" అని రిలనూపెను. నేను నిరాశతో సోపాపై వ్రాలెను. ఒకక్షణములో వాకర్త్య జగ్గుహము దుఖగ్గుహముగ మారిపోయెను. అక్షణమున రిల్లి క్రొత్తిగాకాలతో, సత్యమొగముతో, ఆగదిలో ప్రవేశించెను. "వాయవా! చూచివావా! యీగాజు లెంత వశోజముగనున్నవో! భామిని రేతలులకు వీని నలంకరింపుము." అని భామినికై అటువీటు చూచెను.

పాత మాపిల్ల యేదీ? ఎచ్చటకేగినది? తెన కన్నీటిని, ఆననానమును, ఆకాభంగమును, ఏమాలకో దాచుకొనుటకు పోయినది. గాజులు కొరకాల మాసాయనలోనే మాపి పెట్టబడినవి.

భామినివిషయముగాని, గాజుల విషయముగాని చింతకు రానుగనే వరికమించినది.

కాని వరికతల్లితండ్రుల స్థితి యేమి? వారి యాకాపుజముపై నొక తెర వేయవలెను. పాశ్చాత్య స్త్రీ హిందూస్త్రీహిణి యెన్నటికిని కాకాలదు. హిందూత్వము అన్యతః సంక్రమించవలెగాని చేసి పెట్టివ వచ్చునది కాదు.

నూ శి కట్టు కోట య్య గా రు బి. ఏ సనుధికాయానయలిపాంధజనవరునకు జలజలను సెలయేటినిస్వనచయమ్మె తావమెవలించు దివ్యోపధమ్మునయ్యె.

నంజ నెలుతురు క్షీణింపసాగెడిను చిటుకుమనని ప్రశాంతనిశీధమొదనె పాంధజనకర్త వేయమై పరిగెనపుడు దూరమేమాగళభ్రమంబారవంబు.

కాని యన్ని హృదయరంజకవ్యవముల కంటె నువిశేష మాధుర్యకలనగ్రాలె తనదురాకకు స్వాగతమ్మును దెలిపిన ప్రణయినీమృదుముగగళవ్యరంబు.

వేదవతి—రావణునితో

కొండ, = ల్లి గోవా ల రావు, వాసివామలింగ శాస్త్రి గార్లు

గ్రిమరాత్మ బాహుబలలోద్ధతదిత్తుడై ముఖీజనా
చారవరంపరాస్థితివిచారవిహీనుడవయ్య యోగని
ష్ఠారతి వయ్యనంతుని రసజ్ఞుని బెడిలియూడఁగోరు న
న్నారట పెట్టినాడ వకటా నినుఁబోలెడి చావులుందుచే
పుట్టితివెగ్ని హోత్రమునుబోలు పులమ్యుని వశమందు, చే
వట్టితివ త్తితో హరునిపాద సరోజమున్, వలించి తె
య్యట్లలపున్ సొబంగు గలయిందుముఖన్ మయగూతు నట్టి నీ
కిట్టితలంచుగల్గె, తగవే అఘమియ్యది నిన్ను గాల్పదే.
శ్రీతథ కేట్టితలంచయవ్రదులు, నిశ్చేషప్రభావాధ్యుల
చ్చతురాస్యేందుకలావరంసులు, త్వడిచ్చాపూర్తిగావించి, రా
శ్రీతొందార్యజులల్ గుణగుణములన్ జంచించ రల్లట నీ
గతిదౌష్ట్యమునుబూని తేసితివి దుష్కార్యము నెట్లోర్చెదన్?
నినుదుష్టాత్మునిగా నెరింగితిని మున్నే కాని నీతిండి న
య్యసఘున్ విశ్రవసుం దలంచికొని నీ కాతిభ్యసత్కారి మి
చ్చిన నన్న వ్యతేగా దలంచితివో శిశీదుర్మతి యిష్టె మ
ద్దనవేదపరికర్షణాఘము నినుం గావించదే నీరుగాన్.

అతిభయదమామకీన క్రోధాగ్నిశిఖల
నిన్నిట దహింపఁజాలియు మిన్నకుంటి
ఘనలహరిలోభంబు కలుగుకతన
కాకయుండిన రూపంతె లేకయుండు.

అతివిష్టన్ నిగమాంతవేద్యుడగు న య్యజ్ఞాక్షుపాదాంబుజ
ద్వితలయంబున్ మదిలోననిల్పుట వవిక్రీభూత మిదేహమీ
గతిఁబాపాచరణప్రవిగాకరసంఘర్షంబు నొందెన్ కటా
యితరం లేటికి దీనికొల్ల నీపుడే యీనహ్నిలో వ్రేల్చెదన్.

సద్గతికిఁబోయి విన్ జంపు జలనమునను
మహి నయోనిజర్మమున జన్మంబుదాల్చి
పుత్రపౌత్రాదికముగ నిన్ బాలియఁజేతు
అన్యదుక్త శాపంబు భోగ్యంబు మూఢ!

తల్లికన్నను దైవము ధరణికలదె?

శ్రీమతి ఆదంబ సర్వవత్తు గారు

“నా నీమాతృవమోగురు” అని “గృహంక్షీ” సంపాదకీయముకంటి ప్రకటించినది. అది చదివినవారికి తల్లియొట్టివో విదితమయ్యేయించును. తల్లిఅనగా భూదేవితోపమానము. భూమి శమస్తము కడునోర్చున ధరించును. పిచ్చునకు నుచునముగా నోకటి చెప్పబూనినవారు భూమినే గ్రహించురు. భూదేవినలెనే, తల్లి తనసంతానముయొక్క ఆకుయలన్నిటిని, కించిత్తులైన ఏదెనించుకొనక ధరించును. అజ్ఞానదళలోనున్న విద్వలకు వారి ఆకుయలు దేవానునకు పోకకుండ సకాలమున బాగుపరచుచుండును. అకలిదప్పు లంటి కాపాడును. జహ్వచాపల్యముచే నేడి తివిన విద్వలకు జబ్బుచేయునోయని భయపడి తననోటిని కట్టి పెట్టుకొనును. వారి కినుమలె నోప్పికలిగినను తపించి, తనప్రాణమైన నొసగుటకు సిద్ధపడి, విద్వబాధ నివారించ పాటుచుండును. దర్శిద్రవీతిలోనున్న తల్లియైన తాను మాడి పిల్లల పోషించుకొనును. కడెపుతీసి యట్టిది.

“నూనెవిడ్డ నూరువరచా లూగినను రా”దన్నట్లు పసినినునును చూచుకొనుటలో మహానందము పొందును. తదుపరి, సంవత్సరము నిండువర్యంతయు శిశువొసరించు అస్యక చేష్టల నీక్షించుటలో యొక విధమైన ఆనందము పొందును. రకరకముల జోలలవాడి బాలలనిదురింపజేయుటలో, మానసికానందము తానే పొందును. కాని, జోలపాటలపాం పాబాలలెఱుగరుకదా? నూత్యదేవత నోకొట్టుచు పాడు గానధ్వనికే, వారు, వాగస్వర మువిని యాడెడి పామువలె, శ్రీకృష్ణునిచేణుధ్వని విని, తక్మయులై నిలచిన, గోగణ, గోపికలవలె, తక్మయులై నిద్రింతురు. ఆనినుగుల మారడింపజేయుకొల్ల తల్లికేకాని యస్యపాస్తమున నున్నచా? లేదు.

“జిరిజిరని జిరుగాయయు చచ్చిరాని ముద్దుపల్కులు నలిరులి” యని పామెత. పిల్లల ముద్దు మాట లామెకే ముద్దు. ఈముద్దు లైడ సంవత్సరములు నిండువఱకే యుండును. తదుపరి విద్వలవిద్యాకృషి. దానిలో తల్లిపడుపాటు లనంతములు. తనమెడలోని పుత్తె పూసలమ్మిమాడ విడ్డని విద్యాభిలాషకు పాటుచుండును.

ప్రస్తుతపాశ్చాత్య విద్యాభిలాష పెరుగుకొలది వాస్యకృంఖలము లెక్కుడుగా నిలించుటెడి యువకుల విలువలేని విద్యకొఱకై యావదాస్త్రము తెగనమ్మి ఫకీరులైయుండెడి తలిదండ్రులు, తమకొడుకులేమో గణించి తెచ్చి తమనె త్రిమన్న గడచ దింపురుధని మురియుచుండురు. ఎంత పెద్దయోవ్యోగమైన యంతభాగ్యతి గడించు ననెడి పెరివ్యామోమున బడి, కన్నతీపిచే చాటుమాటున తెచ్చిపోయు తల్లి వాత్సల్యమెట్టివో యెఱిగిన విశేష వంశునకామె ఋణమెట్లు తీర్చుకొందునా యని తోచకమానదు. అట్టిమాతయం దభిమానకూన్యఃప్రగువాడు మానవవామమున కనర్హుఁడగును. వాని కిహాపరములు లేవు. వానికి జయముకలుగదు. తల్లిఋణము తీర్చుకొనలేని తనయునికి తరచోపాయమే లేదు!!

అసలు నిజమైన ఆనందఫలమే శిశురూపము. వారుపెరిగి పెద్దవారై, నీతిమంతులై, మంచిచారవి, విశేషకాలరని, సుగుణశిలరని పరులచే కీర్తింపబడునపుడే తలిదండ్రుల ఆనందము సంపూర్ణమగును. ఇట్టి బ్రహ్మానందముభవించుటకొఱకే తల్లి అష్టకష్టముల బడును. మంచితనయుండై తమ్మునుభిషెట్టుటే వారి అంతిమకోరిక. వారికోరిక నెఱిగి తలిదండ్రుల దుఖము లగమవాడే నక్కొరుండు. అట్టివా రిప్పు డరుదు.

కుంతిదేవి కోర్కెయగు గజగోరీవ్రతమును సాగించ, ఇంద్రలోకమునుండి విరాఠముకే తెచ్చిన, కుమారరత్నములగు భీమాధ్యును లిప్పుడుండెరా? “జమ్మ భిక్ష తెచ్చితి” మనగా, మామూలంతిగా విారైదు నురు పంచుకొనుడనగా, తల్లివాత్సల్యము తప్పకదని, ఒక్కర్రోపదినే విదుగురన్నదమ్ములును వివాహమైన పాండవరత్నము లిప్పుడెక్కడ? తననె త్రిని పడమన్న కిరీటమును, సార్వభౌమత్వమును, పితృవాక్యానుసారము, తృణపాయముగా నర్పణోగ్యములను వర్ణించి, కాయకపథులభక్షించుచు, అరణ్యావాసజీవమునభవించ సంకోచ పూర్వకముగా నామోదించిన విధేయపుత్రరత్నమగు వాశ్రీరామచంద్రురవంటి పుత్రుఁ డేడి!!?

పురాణపురుషుడగు శ్రీకృష్ణుని, పరువాల్గుభవములు భరించినపాటి బొకమా పెద్దత్రాటిచే యశోద కోటికట్టి బంధించెను. ఎట్లు? తల్లియందుండెడి పరిత్రక్తేమభావముచే బ్రహ్మాండముల నిమిడినకడుపు కన్నతల్లి చేరితి సంకుచితమయ్యెను. ఆహ! మాతృప్రేమలో పెంతమాధుర్యమున్నది! మాతృశబ్దములో పెంత మహిమ కలదు! “అమ్మా” అను పిలుపులో పెంతయర్థమున్నది! తల్లియట్లును మమ్మారుప్రదక్షిణమొనర్చిన సర్వప్రపంచమును చుట్టివచ్చినట్లే యని పురాణగాథ కలదు.

చారిత్రకపురుషుడును, స్వరాజ్యస్థాపనాధురంధరుడును, మహారాష్ట్రసీమాయకశిఖామణియు వగు శ్రీచక్రవర్తి శివాజీమహారాజు, తన యున్నతస్థితి కాకని మాతృప్రబోధమే కారణమని చాటిచెప్పెను. మాతృవంశవంశసరించి తల్లిదీవనల బడయినదే, యాతఁ డేదండయాత్రము పెడలలేదని చరిత్రనిదితము. తల్లి యెంతటిదో, తన తనయులభావనీతుల కామె బోధన లెంత పనిచేయువో, అట్టి మాతృభావెట్లుగా కుమారుడు తీర్పుకొనవలెనో తెలిసికొనవలెనన్న, శివాజీ, శివాబాయిల చరిత్రలే సాక్ష్యమిచ్చును.

అట్టి సుపుత్రులకాలము కాదిది. ప్రస్తుతసంతాపము పట్టి నులకగాలు, మనమిప్పు డీశ్రవసంచమున కాంచుచున్నది అనుభవించుచున్నది యిట్టి సంతాపమే. కాస్తదబ్బు చేరిలోపడగనే, తమ్ము నాయుర్వో గమున కర్మలగావించినవారలు తమ తల్లిదండ్రులే యనుట మనది, అనిచేక ప్రవర్తులై, భార్య కాపురమునకు రాగనే తల్లిని దానివలెను, తండ్రిని నొకరువలెను చూచుచు, “అమ్మా” యని పిలుచుటకే ఆభిమానపడు కుమారులెందరినో మనము నిత్యము చూచుచున్నాము. తమ చిన్నతనమున ఆడిఆడివచ్చిన నురు పెత్తుకొని, భూశిఖానదిత శరీరము దులిపి తమ అంకశలమున నిడికొని, అత్తప్రేమతోడ పవిత్రక్షీరామృతమిచ్చితల్లి ఋణమాజన్మకృతజ్ఞాలెనను సుతులందీర్చుకొనలేరన్న ఆజ్ఞాంఠి మామె యొనరించిన యుపకృతుల కెన్ని చేసినయెడల ఋణవిముక్తులగుదునో అరయుదురుగాక!! తల్లిదండ్రుల కొట్టి తిట్టి పొగద్రోలకున్న మాతృపూజ చేసినంతఫల మిచ్చుటివారల కబ్బును. “మాతృభ్యోర్నమో” అని అది నే నురుపు చెప్పును. కాన నోపుత్రినామ ధారులాదా! “తల్లికన్నమి చైవము భరణి కలఁద?” అని వచ్చి, మాతృసేవాపరాయణులై, మీజన్మ కారకులగు మాతాపితల చల్లనిదీవనలచేదనియును, మీచిన్ననాటి నకలసవ్యాముల పెరిగించుకొనక భరించిన తల్లి పెద్ద బాదక, మాతృఋణవిముక్తులై, తల్లిని సంతసపరచిన, సుపుత్రరత్నములనిపేరు వడసిన వంశోద్ధారకులై పరిణుదురు గాక! మీకట్టి సద్బుద్ధి నా భగవంతుఁ డనుగ్రహించుగాక!

తెల్లవారగలేచి తల్లిదండ్రులకిం
దండంబులెట్టిన తనయుడతఁడె!
సంకరత్నంబునగ పరిలగలుగుచు
పున్నామనరకంబు బోవఁజేయు.

సం దే హ ము

కందుకూరి రామభద్రరావుగారు

ఎచటికీయానమో

జలదసంకులములో

ఎందుకీయానమో

జగములియు గర్జలో

ఎటనుండియానమో

కటికీచీకటులలో

ఎటుగనోసామి!

కన్నీటిపారలో

ఎచటి...

కులుకుచంద్రికలలో

పామాణతలములో

కుసుమసారభములో

భయదకాననములో

సెలయేటిపాటలో

ఆయానభరములో

చెలియచిటునవ్వులో

ఎచటి...

నడలుస్వేదాంబులో

ఎచటి...

బ్రహ్మరథము

దివాకర్ణ వేంకటాచార్యుని గారు

[దీపరాజ్య శ్రీమహాత్మిండున వహుధుండు పాలోచితానందస్వనమునకుఁ బోవువాఁడై సత్త్వమును
సహస్రబ్రాహ్మణాకృతిమైన బ్రహ్మరథమెక్కి వారల వనమానించినందున నందగమ్యుఁడలిగి వాని కమ్యుగ్రాహి
వగుమరి కాపమిచ్చెను. కాపభీతుఁడై రక్షింపుమని వేడుకొనిన ధరాపాలున కమ్ముని సమాధానము]

తే॥గీ॥ అగ్రజాతినిఁ బుట్టిన యథముఁడైన
మాన్యుఁడని నీవెఱుంగవో మనుజవాధి?
గౌరవార్థుఁడు లేడె యొక్కరుఁడు? నీకు
స్యందనము లాగువార లేనచ్చరితులె?

ఉ॥ ఇంద్రత్వమ్ము ఘటించె, దానికి ఫలం బీనర్వలోకమ్ము ని
స్తంద్రప్రక్రియఁ బ్రోచుటేకద! మునీంద్రజ్ఞేఁగి కుద్యక్షమా
సాంద్రజ్యేష్ఠుల కెగ్గునల్పుట మనస్సా! అంత్యకాలంబె? భూ
మింద్రా! దూరముగాఁ దొలంగి చను, నిన్నీక్షించుటే పాపమా.

సీ॥ బ్రహ్మహత్యానేక భయదపాపమ్ముల
మాయుండ్రు నెత్తిపైఁ ద్రోయుటాకటి
ఏగంగలోపల నెవరు ముగ్ధున నేమి
యని ముక్కుమూసికోఁ గనుట యొకటి
మాలోన మా కైకమత్యమ్ము లేమి మే
మనిశమ్ముఁ గాట్లాడుకొనుట యొకటి
అన్యలోకమువాఁడ వసుభీతిఁ దిగల్గదాని
యెలమి నీకాశ్రయం బిచ్చుటాకటి

తే॥గీ॥ మాన్వయంకృత దోషము ల్మచ్చరింప
వేని మా శతమన్యునకే నిరూఢ
మైన యీస్వర్గసామ్రాజ్య మేలునట్టి
భాగ్యమబ్బునె నీకు స్వప్నమునఁ గూడ?

ఉ॥ ఆలమునేయఁబోని దురహంకృతిదూరుల ధీరులన్ గృహ
కీలుర ధర్మమూర్తులఁ బ్రసిద్ధతపోవిభవాభిరాములన్
గాలము దాపురించి ములుగిట్టలగుచ్చి పరాభవించున
ష్టేలవమైన లేని బెడచేటికి? నీకిపు డోన్మపాలకా!

ఉ॥ మారాజ్యమ్మును జేరి యేపగిది నో మాయుండ్రసింహాసన
శ్రీరాగమ్మును సంగ్రహించితివి వాసిం గాంచి సౌభాగ్యంబుపుల్
పారంపర్యము శ్రోలఁగాఁ గలుగు సౌభాగ్యమ్ము లేదేమి! దు
ర్వైరంజేల ఘటించు మాపయి నృపాలా! ధర్మవిద్వేషివై.

ఉ॥ బ్రాహ్మణులన్న నెవ్వరని భావమునం దలపోసినాడవో
బ్రాహ్మణీ గూర్చిలిడ్డలు, కృపావిధు లుజ్జ్వలసర్వసంస్తుతా
జహ్మయశోవిభూషిత లక్షణములు; వారల నిగ్రహించుటలే
జహ్మగమున్ గ్రహించి యొడితేర్చుటకాడే ధరాపురందరా!

ఉ॥ చేసినవాడవే క్రతువిశేషము లన్నియు, భూసురార్చనా
భ్యాసము పూర్వమున్నదియె, సావము ధర్మపరుండవే విప
ర్యాసము సంఘటించె ననయమ్మును గన్నులు నెత్తికెక్కి, నీ
చేసినసావ మిప్పగిడి తేటానగూర్చిన చేయినేయుదున్?

ఉ॥ ఎంతటి శాంతమూ ర్తియు వహింపకపోడు దురాగ్రహంబు, దు
శ్చింతన! నీవొనర్చిన కుచేష్టితముల్పహియించుటన్న లో
కాంతము దారిచూపుటయె యాసని నిన్ను శపించినార మా
ద్యంతము లారయంగలుగుమయ్య! నృపాలక మాదిదోషమే!

చ॥ హరిహరపద్మగర్భులకునై నఁ దరింప వశమ్ముగాదు మ
దురుతరశాపశిక్ష!! చెడుత్రోవలద్రొక్కిన నీకుండప్పనే!!!
పరిచితసర్వధర్మగుణబంధురబుద్ధి యొకప్పు, కావుననే
దిరిగి వదిలెను విన్ను నృపలే! భవదీయ విముక్తిమార్గమున్.

తే॥గీ॥ శాంతకాల మేగినవెన్న కోవిదుండు
ధరణినాయకుడొకడు నీదరికి వచ్చి
యుత్తరము లిచ్చి పోవు నీ వొనగనట్టి
ప్రశ్నలకు నాడు నీకు శాపమ్ము వీను.

ఉ॥ అగ్రహమేగుదెంచిన సమస్తజగత్ప్రళయమ్ము గల్లుఁ బా
పగ్రహబాధ వీడును గృహమతిఁ జూచెదరేని; నిగ్రహ
నుగ్రహశక్తియుక్తులు కనుంగొనఁగా ద్విజా; లందుచేతనే
విగ్రహమూనఁగాదగదు విప్రులపై నని చాటుచుండుమా!

విరుద్ధప్రకృతి

సీ॥ గంధీరతరఘనాఘనగర్జనములేమి?
మిలు మిట్లు గొల్లుఁ గ్రొమ్మించులేమి?
ప్రళయమహావాత భయద ఘాతములేమి?
పులకించు తెఱ్ఱెరపూతలేమి?
రగాసాంధ్యరాగోష్ణ రక్తరక్తి మమేమి?
ప్రణయమంజల యుపారాగమేమి?

కొమఱ్ఱాజ వి నాయక రావు గారు
కలకంఠకులకలగాన మాధుర్యలేమి?
తేజదశకంత సంక్షోభమేమి?
శోకబాష్పాంబువుల నింది స్రుక్ష్మకనులు,
పరగ నెల్లగు నతులిత ప్రణయఖనులు?
ఎట్లు లధర మసంతృప్తి నిపుడ బూను?
ఇంతలో సుందరస్మిత మెట్టులీను?

ప్రేమపరంగములు ఆలింగనము చేయుచుండెను. ఆతడు తనదిరువగవ్రు జగదాపందకరమని తలచుచుండెను. ఆదిరువగవ్రునందు సాక్షాత్తునిజయాభిమానముండెను. ఆతని కీశ్వరమందు మిక్కిలి యాదరముండెను. ఇదియే తగు సమయమని చూచెను. సుందరి పుష్పహారమును గ్రుచ్చుటయందు మగ్నయై యుండెను. గర్వయుక్తముగ నాతడు విగ్రహ సర్వ యిట్లానెను.

“శీవనమం దిది యమాభ్యసమయముగాదా?” సుందరి తేరిపార జూచుచుండెను.

“దూరకుండెదవేల?”

“ఇంత మఖమును మన మిరువురమే చంచుకొని యీ ప్రపంచమున మఖముగ నుండ గలమా యని యాలించిచుచుంటిని”

“దీనియం దింత సందేహము నీకేల కలుగవలెను?”

“ప్రపంచమును జూచి”

“ప్రపంచముతో సంబంధమేమి?”

“ఏల లేదు?”

ఆతడు- “నేను నీవే నాసర్వస్వమని తలచుచున్నాను”

“నాస్మాదయముయొక్క అంతరతమప్రదేశమందలి యంధకారమునద్ద ప్రకాశించుజ్యోతియని తిమ్మనెంచుచున్నాను.”

“ఛాయా! నాశీవనమఖము నీ ప్రేమోద్దీపకములగు శేత్రములయం దిమిడియున్నది. ప్రపంచము మిక్కిలి మనోహర మయినది”

౨

రాత్రింబవళ్లు కేసరి మొక యావులింతో సమావృతమగుచుండెను. ప్రకృతియందలి సుందరిదృశ్యములతో గూడ కోరికలు నిశ్శబ్దముగ కర్ణములయందు ప్రవేశించి, కూస్మప్రదేశమందలి స్వప్నములవలె తమ అనుభవాకృతిని చూపించుచుండెను.

సామ చేదం జానకి రామ శర్మ గారు

శీవనమను ఆభివయకాల కది ప్రథమదృశ్యమై యుండెను.

నిశ్చీతితో నాతడు ప్రపంచమెగుట తన శేత్రములను తెరచెను.

జను బుచ్చైస్వరమున “ప్రపంచము పాపభూయిష్టము. దుఃఖోపేత”మని యారచిరి.

“ఏ చింతయు లేదు; అనందమే ప్రపంచ”మని నిశ్చీతితో యరిదనెను.

రగజేత్రమందలి ఫీరంగులవలె ప్రపంచమంతయు, దుష్ట భూయిష్టమని యాత డెఱుగఁడు.

3

ఛాయా! ఆదినము జ్ఞప్తయందున్నదా?

“ఏదీ?”

“ఏదినమున మన ప్రథమపరిచయ మాయెనో అది”

“ఆ చరిత్రదినమును నేను మరుచగలనా?”

“అనయమున కోరిబడకయే మఖముల రెండో పరంధములుగ వచ్చుచుండెడివి. నీ నామశ్రవణ మాత్రమున పులికితుడ నగుచుండెడి వాడను. చరిత్రవంత మగు గంగానదికి యావలి యొడ్డున యిసుక తిన్నెలపై, నీ నామము స్వర్ణాక్షరములతో లిఖించి యానంద మొందుచుండెడివాడను.”

“స్మియా! అరమాతలకన్నులతో చంద్రుని యందు మీదిత్రమును జూచి నన్ను నేను మరచుచానను”

“ఛాయా! స్వాస్థ్యాభిలాషియగు నీ ప్రపంచమున యీ శీవనమునం దాకే లేనివాడనై నిన్నే ప్రేమించుచుంటిని.”

“ప్రపంచమున నేమి? మన మీట కెందులకు వచ్చితిమి? ఇది యొక రహస్యము.”

“ప్రపంచమున నొక అగాధసాగరము. మన మా సాగరమున తరంగముల మగుదుము. చివరకు దానియందే గంటలు వైచుచు నీవమయ్యెదము.”

“ప్రపంచ మొక రంగభూమి. మన మందరము నటులము. మన పౌత్రనిర్వహణ మొనర్చిన పితరు యవనికమరుగున కేగడము”

యువకు దేభాసముననో తన్మయై ఆకసమువంక జారుచుండెను.

౪

మొన్న పర్వములు గడచినవి. వీధిభ్రా గొలుగు కొనుచు ప్రతిదివము పరివర్తన మగుచుండెను. నిత్య మొకటే దృశ్యము ఒకటే రాగము ఒకస్వరమునే వినుటవలన యామె హృదయ మొక తీరాయెను.

ఆ దినమున ఛాయ ఉదాసీనతతో కూర్చొని యుండెను. ఆమె తన రకరకముల పెంపుడుపక్షులకు బంధమోచన మొనరించుచుండెను.

ఆకసమున నెగురుచు ప్రకృతియొక్క చిరునగవు పై నాట్యము నేర్పించు, స్వేచ్ఛాసంచార మొనర్చు పక్షులను పంజరములలో బంధించుటయెంతయు ఆనా యమని తలపోయుచుండెను. తెక్కుల యనమరతచే శక్తిహీనమైన పక్షిగణము మెల్లగ వృక్ష కోటరము లలో చేరి ఛాయ యొనర్చు కార్యమును తలకించు చుండెను. ఇదియొక నూతన సమస్య.

యువకుడు కార్యమహి కాగానే యిల్లుచేరెను. ఇంటియందలి దృశ్యము గాంచి యాశ్చర్యము జెంది యాతడు మిక్కిలి ఆదరముతో

“ఛాయా! పంజరములందలి పక్షులేవి? నీ ముఖము కాంతిహీన మయినదే! కన్ను లశ్రువూలితము లగుట కేమి కారణ?” మని ప్రశ్నించెను.

ఛాయయొక్క శేత్రములు స్వేచ్ఛాదాహముతో నిండియుండెను. ఆమె వ్యాకులస్వరమున “పరాధీనత పంజరమందు వ్యాకులపడుచుండెను. నన్న ట్టుకుంపందలి యామెఘములు నాటి కేడియో సం దేశ మిచ్చుచుండెను. ప్రేమలించువులతో నాహము నివారించుకొనుటకు నేనే నాటిని వదలితిని”

“ఛాయా! ఇది యెట్టి నూతన మార్గము? నీభావములు కార్యములవలెనే పరివర్తన మందుట కేమి కారణము?

నీ హృదయము కూర్చొని యేడ్చుచుంటివేల?”

“ఏమియు లేదు. నూతన బాధ నొకదాని ననుభవించు చున్నదానను.”

“ఎటువంటిది?”

“దానిని వ్యక్త పరుపజాలను”

“దానికి దౌష్యము లేదా?”

ఛాయ మాటలాడక యుండెను. యువకుడు ఛాయపై యేకదీక్షతో దృష్టి ప్రసరింపజేసెను. శేత్రములు పరస్పరము తమ సాంకేతికభాషతో కొంత మాటాడినవి.

యువకునకు మాటాడు సాహసము లేకపోయెను. ఇదియొక విషమసమస్య.

శ్రేందవదినమున ఆతడు వచ్చి చూచుసరికి ఛాయ లేకుండెను. హృదయ పటముపై యింద్ర ధనమ్మవలె ఛాయ తన చిరునగవును విడచిపోయెను.

యువకుడు, ఛాయ యీశ్వరమున సంతుష్టిజెంది యుండలేదని తలచెను.

ఆ కూన్యగృహమున అంధకారమందు నిరాశ తన నాట్యమును జాపుచుండెను.

యువకుడును గృహము వీడి మార్గహీనుడై తిరుగ వారంభించెను.

౫

మానసము విచారగ్రస్తమాయెను. హృదయమం దెదియో వచింపరాని బాధయుండెను. ప్రపంచమందలి మనోవారత్వము నీన్నటిరేయకలవలె నప్తమాయెను. ఏఛాయయొక్క క్రింగంటి ప్రసారముచే తనకు ప్రపంచముతో సంబంధము కలిగియుండెనో ఆమెయే తన్ను విడనాడెను. ఆతని కీ జీవితమున అన్యతనయను లేదు. జీవనమంతాతని కినుమంరయు నుఖములేకుండెను. తాను మృతికొందుట కిచ్చయున్నను, ఎట్టి యిర్వ్యయలేక నిష్క్రమకమగు మనోద్రవీమ గల వాడగుటచే పిలు కలుగకుండెను.

ఉలునుపోకతె యాతడొక నాటకమును జూచుట కేగెను. అనమయమున, ఒకదినమున ఛాయ ప్రపంచ మను రంగభూమియందు మన మందరమును నటుల

నుని నుడివినది జ్ఞప్తికివచ్చెను. అటులయిన కృత్రిమ మగు నీవాటకమునందు ఆభినయ మేల చేయవలెను?

అవల కొన్నిదినములైనవీదిన ఒకాళిక ముద్రపిద్ధ వాటకసమాసమం చాతనికి స్థానముదొక్కెను. అతని రసభూర్ణ శీతములును, నల్లని శీతములును, పొడవగు పొస్తములును, స్థూలముగాక తగుమాత్రముగ నున్న యాతని దేహమును వటునిగా వొనర్చెను.

అతడు తన నిమాజముం దతికాశలముతో ఆభిన యించుచుండెను. అతని యభినయము గాంచినపుడు జనులు ఎమకితులగుచుండిరి. వచ్చా!! వచ్చా!! యను ధ్వనులచే వాటకకాల మూర్ఛితమగుచుండెను. దైవం దినమాతనికి సమ్మానమెక్కువ కాజొచ్చెను. ఆదర మాతని నిమ్మిళయిన పొస్తమం దిమిడియించెను. కొలదిగోళాలకే యాతడు వాటకమున ప్రధాన పాత్రధారిగా జొచ్చెను.

* * *

ఆర్యవాటకమండలి భారతీయుల ప్రాచీనవాటక ముల సభినయించుటలో ప్రసిద్ధికెక్కియుండెను. వండితులగువారలు ప్రత్యేకముగ వాటకమును కామటై చూరమునుండి వ్యయప్రయాసలకొర్చి వచ్చుచుండిరి.

* * *

అదినమున “ససంతసేన” వాటక మాడబడునని ప్రక టించుటచేను. చారుడత్తుని పాత్రధారణ మీతనిదై యుండెను. వాటకకాల జనులచే క్రిక్కిరిసి యుం డెను.

అతడు రంగపుమంచ మధికాహించెను. ముద్రపిద్ధ వటుడగు కారణమున కరతాళధ్వనులు చెలరేగెను. ప్రేక్షకగణమునందలి ప్రథమశ్రేణిలో వొకతెను ఛాయ యనుభ్రమచే యాతడు ఆశ్చర్యముతో జూచెను. నేడొక దధికోత్సాహముతో పాత్రనిర్వ హణ మొనర్చుకొచ్చెను. జనులు ముగ్ధులయి చూడ సాగిరి. వేలకొలది శీత్రము లొకపర్యాయ మాతని వైభవమండెను.

ఛాయ తన మూతన పురుషునితో ప్రథమమున గూర్చుండియా యద్భుతదృశ్యమును తలకించుచుండెను. చారుడత్తుని కొరతచేయు దృశ్య మేలెండెను. చారుడత్తుడు పాంతకులమధ్య కూలముప్రక్క కేలెం దెను. పాంతకుడు ప్రాచీనపద్ధతిననుసరించి సప్తస్వి యపరాధ పేకయపుడెట్టపాగెను.

“ఈచారుడత్తుడు తన్నుమిక్కిలి ప్రేమించువనం తసేన యను వేళ్యను పాత్రయొనర్చెను. న్యాయాలయ మండితనికి మరణదండన విధించబడెను. ఈవగర వానులందరీ దండనవలన నీతిని నేర్చుకొనవలయును.”

ప్రేక్షకగణమునకు ముందుకూర్చొనియున్న ఛాయ తనప్రియునితో “చూడుడు; ప్రపంచమున వేళ్యలు పురుషులను మోసగించు రమనది సర్వమసత్యము. ప్రణయకాలినియును వసంతసేన తానుప్రేమించిన నిర్ద యుడగు చారుడత్తునిచే వధించబడెను. విజయుగా పురుషులే మిక్కిలి నిర్దయులు.”

ఛాయకు వసంతసేనపై పానుభూతి యుండెను. ఆమె చారుడత్తుని కొరతపై నుండగ చూడగోరు చుండెను.

ఛాయమూతనప్రియునకు వేళ్యసంసర్గమువలన యొకవిధమగు భయ ముత్పన్నమగుచుండెను. అత డాభిమతినిజానుముచే కంకితుడగుచుండెను.

ఛాయ:—వేళ్యలపై యీ చెడువాడుక లేదా? అతడు:—మాటాడలేదు.

రంగభూమియందభినయమగుచుండెను. శకార పాత్రధారుడు వచ్చి చారుడత్తుని కొరతచేయుటకై తొందరపెట్టపాగెను. చారుడత్తుడు ఆఘనిక సుద్ధతిగా కల్పించబడిన యుద్ధితాడు మెడకుతగుల్పుకొన జూచు చుండెను. ఛాయ యాభిధత్తదృశ్యమును గాంచలేక తన కొమలశ్యమును చూపుటకై, భయవికృతయై ప్రియుని దరిదేరి పొస్తమును స్పృశించియుండెను.

పాంతకుడు చారుడత్తుని ఉద్ధితాడు తగుల్పుకొన మని తొందరపెట్టుచుండెను.

చారుడత్తుపాత్రధారి “సత్యము. ససంతసేన నేనితో కించి చేయగలదేమియు లేదు. శివచ్ఛవము

వలె బ్రతుటకన్న మరణమే మే" అని వదించుచుండెను. ఇంతలో వసంతసేన ఆశురతతో అటుట కచ్చెను. "రెండవక్కునుండి చూడదత్తురి విడువుడు" "చూడదత్తురి విడువు" అని బిగ్గరగ నరయను శర్వలికుడు ప్రతేకించెను. ఇచ్చట చూడదత్తురి కొరతనుండి తప్పించుటను శర్వలికుడు యత్నించుచుండెను. వాటకమున చేయవలసిన విధానమిదియే. కాని ఇది యేమి? చూడదత్తపాత్రధారి విజయముగా వాకోహించిన బల్ల వావలికి పాదములలో తన్నెను. ఆతడు ప్రేలాదవోడగను.

శేకలధికమాయెను. వాటకసమాజాధ్యక్షుడు తత్తరపడకొచ్చెను. వాటకము విశృంఖలమాయెను.

ఆతడు ప్రేలాడుచుండుటచే తప్పించుటలేరికిని పాధ్యముగాకయ్యుండెను. అంతయు నిశ్చేషమాయెను. వాటకసమాజ్ఞి తలవటడెను. వాటకసమాజాధిపతి వైకివచ్చి దీపముగ నిట్లని పల్కెను.

"కాకివాసుడగు కికోరుడను సుప్రసిద్ధవటుడు తన తీరమును స్వయముగా నేటివాటకమున గోల్పోయెను. ఆతడు మాసమాజమునకు రత్నముడు. ఈవిషయిశుచ్యుడలన మేమందరము దుఃఖితుల మనుచున్నాము." ఛాయ కికోరవాచుమును విని యులికి పడెను. పూర్వపు స్మృతులన్నియు నామె నొకపరి ముందువకు లాగెను. ఆమె నేత్రములనుండి రెండ్రు బిందువులు రాతెను.

వికృతి

పారి రాధా కృష్ణ మూర్తి గారు

కడు కఠినాత్ములం బడిన కాయము క్లేశము నోర్వజాలకే బడలగ గన్నుడమ్ములను బర్వగ రక్తిమ క్రోధరోషముల్ దొడరినకంత మెంతయును లుబ్ధత దాల్చగ క్రేవలందునన్ బడి జనితాశ్రుబిందువులు వాగులుగా గెడవంగ నేటికో.

నిరహంకారము నిస్సహాయమును సున్నేహంబు మీపట్ల నెత్తరినై నక విడరానివే యయిన నేతత్కార్యదీక్షావిధి మరువం బోలు; మనీషులెవ్వరును దుర్మార్గంబనక జెల్లరో తరుణీ, కార్యము తప్పివచ్చిన బ్రశస్తంబానె యాయశ్రువుల్.

నీకును గ్రోత కాదు తరుణీ, యధికారమదాంధ నైజ ము త్తాడల బెట్టుగాని కననానె త్వదీయదురంతచింత నిర్మోకమెడల్చు పాముక్రియ ముక్తపరార్థపు కమ్ము వెంటనే చేకొనుమైంద్రభోగముల జెప్పగ నేమదిగల్గు నింతకున్.

తెరిలోనుండగ నోము పంతునటె యుత్తేజంబునక నీవు నత్వరమేతెంచి విరించికృత్యములకుం న్యత్యాసముం గూర్చగా నరుదెంచెక సమయంబు; భీతిమెయి నన్యాయంబుపాలైన యెప్పుడునక నల్వర నీకు చోటానగ దీవర్యంబు లోలేక్షగా.

భామామణుల భీమావెట్టి

గరిమెళ్ల సత్యనారాయణగారు, వి. ఎ.

“క్షణంచిత్రం క్షణంచిత్రం క్షణంచిత్రం మాయతో.” విత్తమునకుగాని ప్రాణమునకుగాని యెప్పు డెట్లు నాశనము వచ్చునో చెప్పజాలము. ముందు అపాయము రావచ్చునని నిశ్చయించుకొని కాస్తపచ్చగానుబలముగాను ఉన్నప్పుడే మనము చవిపోయినవో మన తరువాతివారికిగాని బ్రతికియున్నవో ముసలితనముతోగాని, నవ్వము వచ్చినవో పూర్తిచేసుకొనుటకుగాని కొంతధనమును ప్రత్యేకించి దాచుకొనుట వివేకవథము. ఇట్లు చేసుకొనుచున్నను ఈతీమలు మార్గమధ్యముననే మూడినప్పు డిట్టిమనకు ఇతరులు పాయము చేయుటయు, ఇట్టి యితరులకు మనము పాయముచేయుటయు లోకధర్మము. దీనినే భీమావ్యాపారసరణియందురు. ఇది పాశ్చాత్యదేశములలో బాగా వ్యాపించినది. మనదేశములో ఇంకాప్రారంభావస్థలోనే యున్నది. ఇంకను ఎంతయో విస్తరించవలసిన ఆవశ్యకత కలదు. ఇది మానవజీవితమునకు, మోటారులకు, అగ్నిప్రమాదముల వలన నష్టమురాకుండా వర్తకపుదినుసులకు, పడవలకు అనేకములకు చేసుకొనవచ్చును; చేసుకొనుచున్నారు. కాని పాశ్చాత్యస్త్రీపురుషులు ధనసాందర్యపిసాసాయ త్తదిత్తులు, సిసీమానటీసటులు మొదలగువారు చేయించుకొనుచున్న భీమాలు మిక్కిలి వేలమువెట్టిగా నున్నవి. వానిలో కొన్నిటి సిద్దిగువచు“ఇండియను పాలసీహోల్డర్సు”అను పత్రికనుండి తీసి యెత్తి వ్రాయుచున్నారు:

కన్నుదగ్గటివన్నుకు భీమా:—మిసుడోరను అటకు అనుపేరు గల పదునై దేండ్ల బాలిక చక్కగా యాలకొట్టగలదు. కన్నుదగ్గరనుండు పన్ను బాగుండనిదే యిట్లు చేయుట చాలకష్టము. ఈవృత్తివలన యీమె నాటకరంగముమీద నెలకు రు2,400/లు సంపాదించుచున్నది. ఈవన్నుకు ప్రమాదమువచ్చినయెడల నష్టమునుండి కాపాడుకొనుటకు దీనినామె రు 22,500లకు భీమా చేయించుకొన్నది.

వీపువైపున నంసములకు భీమా:—లీలుడాగోవరు అనుకన్య కీభాగము మిగుల అందముగ నుండును. అయిపోపాఖండమున నింతచక్కనియంసభాగమింకొకతెకు లేదట. ఈమె సిసీమానటీ. ఇందువలన సీమె మిక్కిలి రొక్కము నార్జించుచున్నది. దీని సీమె అత్యధికమైన యొత్తమునకు భీమాచేయించుకొన్నది.

పెదవులకు భీమా:—ఒక జపానుకన్య యొక్క పెదవులు గులాబిరంగు చే ప్రకాశించుచు మిగులవన్నె కెక్కినవి. ఆయంద మెప్పుడు మందమగునో యని ఆమె రు. 15,000లకు భీమాచేయించుకొన్నది.

చెక్కిళ్ల మీద సుకులకు భీమా:—అమెరికాలో ఫిలుములను తయారుచేయు ఒక సాహుకారు తనకొలువులోనుండి తాను మోపించిన యొక యువతియొక్క చెక్కిళ్ల సుళ్లయొక్క అందము మాసినవో తాను జీవించుటయే దుర్భరమని తలచి ఆసుళ్లను

ర. 8,00,000లకు భీమాచేయించెను. కాని పారి-వివాహమైన తనతికాలములోనేవారు వివాహిల్లిచ్చుకొనిరి. కనుక భీమా రద్దయినది.

కేశపాశమునకు భీమా:—మిస్ లాసీ కేటను అనుపేరు గల ఇరువదిరెండేండ్ల యువతికి లోచనమోహసంబులైన బంగారువన్నీ కురులున్నవి. ఆమెది దుస్తులు కుట్టువృత్తి. అండను ప్యారిసునగరములందలి విలాసపురుషులును స్త్రీలును ఆమెకురులను మెచ్చియే ఆమెచే తమ దుస్తులను కుట్టించుకొందురు. ఏరుగ్గరివలనకాని అవి నర్తము చెడినచో వారందఱును తనవద్దకురావని భయపడి ఆమె తనకురులను రు. 15,000లకు భీమా చేయించుకొనినది.

అండము కలుగకుండా భీమా:—“నాట్య రంగమున నాడు నటీ మణులలో కెల్ల కురూపి “పోలేరు” అనుకన్య. ఈ కురూపి తనము వలన నామె లెప్పగా ధనమును సంపాదించుచున్నది. కర్మముచాలక ఆమెకెక్కడ నైన నంద మంటుకొన్నచోట ఈరాబడికి న్యస్తీచెప్పి చెడిపోవలసి వచ్చునని ఆమె తనకు సొగసు కలుగకుండా పెద్ద మొత్తమునకు భీమా చేయించుకొన్నది.

అశ్రూణకేశికి భీమా:—ప్యారిసులో ఒక యువతి వాసన వదార్థములను చక్కగ

కనుపెట్టగలదు. సకలవాసనలను చెప్పగలదు. ఇందువలన నామె అమితమగు ధనమార్జించుచున్నది. దీని నామె పెద్ద మొత్తమునకు భీమా చేయించుకొన్నది.

కనలపిల్లలకు భీమా:—అనేకస్త్రీలు ఇద్దరుముగ్గులేపిపిల్లల కొకేసారి పుట్టకుండా భీమా చేయించుకొనుచున్నారు.

వివాకులుకాకుండాభీమా:—అనేకస్త్రీలు తాము పెండ్లాడినట్టియు పెండ్లాడబోవునట్టియు భర్తలకును తమకును వివాహ విచ్ఛేదములుకలుగకుండా భీమాలుచేయించుకుంటామంటున్నారు. కాని ఏకంపెనీవారికిని ఇంతటిపాహసము కలుగకుండుటచే ఇట్టి భీమాలు జరుగకున్నవి.

కళ్లకుభీమా:—మినుతనుకొనిను అను ఒకనటి దాల్చియేటరు అనుకంపెనీలో వేషములువేసి ధనముసంపాదించును. ఆమెకళ్లు త్రిప్పటపు చమత్కృతివల్లనే ఆమెకంత ధనము కలుగుచున్నది. ఆమెకళ్లను 20,000 పానులకు భీమాచేయించుకొన్నది.

ప్రధానపుట్టుంగరమునకు భీమా:—కొత్తిగా ఒక విలాసిని తాను ప్రేమించుచున్న ప్రధానపుట్టుంగరి మెక్కడపోవునోఅని పెద్ద మొత్తమునకు భీమా చేయించినది.

అది కృష్ణుడతను.

సాయంసమయమయినది. నిర్గమించు మాన్యుని కాంతులు వెమ్మడిగా తేల్చుచున్నది. కనుచీకలులు అలముకొన జొచ్చినవి. అకసమున కానంత మచ్చైన కన్పించుటలేదు. చీకటి లెండు చుక్కలు తొంగి చూచుచున్నది.

అపవైటూరివారందఱు దేవ-అలయమున సాయం దేవ-పూజ కై చేరియుండిరి. అర్ధవస్తులును, అటల నుండి క్రమ్యులువారును, అగుపిల్లలు అటును రాదొడ గిరి. పిల్లలు కొందరు భంకా కొట్టు కట్టు కొలుకు నోరాడబోడగిరి; కొందరుపిల్లలు కే గంట కొలుకు- పూజ అయిన పీదవ కొట్టరి, లెల్లము, వీరము దొరకు ననుసంతసమున గంతు లిడబోడగిరి. పూజారి ఇంకను నూతికడ స్నానము చేయుచుండెను. కాన గర్వగుడి మాయబడియుండెను. పెద్దలు పిల్లలతో దేవద్యునమునకై చేరియుండిరి. ఇయట ప్రకారముగ నుండెను. చీకటి పడుచుండెను.

“ఈ సాయంకాలము చాల మందముగా నున్నదే!” అని ఒకడు అప్రకాంతము భేదించుచు నుడిచెను.

“మార్గ విలయ నేతోహీనముగా నున్నదే!” అని మఱియొక డనెను.

“కలి, కలియుగము” అని ఇంకొక డడలెను.
“.....ఇప్పు డీ దిగ్రహము కాంతిరహితము! పది సంవత్సరముల క్రింద దిగ్రహ పరివేషము దీప్తుల నుండెడిది!” అని మఱియొక డనెను.

ఇటులసంభాషణము ముదముగా నడచుచుండెను. అప్పు డొకప్పుడు దాహార్థమున వచ్చుచుండెను. అతని నొకశ్రీ అనుగమించుచుండెను. అతని మొల నొక కత్తి యుండెను; చేత నొక కట్ట. అమెనెల్లి యొక చూట యుండెను. చూచిన తోడనే అతడెడ కైసది గ్రహించుట కష్టము. కాని, అమె రాజపుత్ర శ్రీ యని నడకను బట్టి, వేషమును బట్టి గ్రహించ వచ్చును.

ఆ గుం పరదిన-కమాకర్షించు లేదు. వారి నడక పానుమనే యుండెను. జోగ్యామన అయ్యారివా రాతని వాని అభిరందనముల నర్పించిరి. వాని వరకు మానముననే గ్రహించి ముందుకు సాగెను. ఆ శ్రీ, అతని ననుగమించెను. లేచా అయము వ నున్న “గ్రామ - పెద్దలు” హెచ్చుచున్న కాకుకముతో డను, అడరమునకు, మఱియొకసారి ఆ మాతమని నులకరించి “ఎంతకల” కని యడిగిరి.

“చాలదూరము వల” కని జవాబు.
“అయిన ఈరాత్రి ఇక్కడ ఆగరాదా?”
“నన్నెందులకు బలవంత పలచెడరు?”
అని అతడు కోపముతోడను, అనుమానముతోడను అడిగెను.

“ఏమియు లేదు. చీకటి పడుచున్నది. కూడ నున్నది ఆడది. సాహస మెంగలకు? మేము నీతోడి వాము. ఇక్కడ ఆగి భుజింపుడు” అని ఆ ఉచారు లడిగిరి. కాని అతని గర్వ సముద్రమున వారి ఉచారు వాక్కులు మునుక జైదినవి. “నా భుజి బలమును నీటి నీయే నే ననునయంటిని. నీకటియా? అది దైర్వ్య పంతుని నేమియు చేయజాలదు. ఇంతమును నాకు తగిన వారేయను దొరకలేదు” అని ప్రవృత్తరము.

“వాని కర్మము వానిది పోయిండు” అని గుంపు లొనుండి మెల్లగా నొక డనెను. ఆకాకపుత్రు డంద కత్తె యగు రెన నహచాంతితో ద్రోవ బట్టెను.

9

నా రావల్లెను వీడిరి. నిర్మానుష్యము. అంధకారా ప్యరము. ఆ చీకటిని భేదించుకొని రాజ పుత్రుడు ముందరునుచుండెను. సాయం పూజాసంతర ఘంటా ధ్వనులు దూరముననుండి వివచియ్యుచుండెను. దూరపు నుడిగెరి నున్న దీపములు “మిమకు మిమకు” మను చుండెను. చీకటితో నొక డయ్యాయును కనుగొన్నట్లు చుక్కలు మెలుగుపాగెను.

వాతాత్మకా వారికి లింగు లింగు మను చిలు మువ్వల ధ్వని వివరించెను. రాజపుత్రుడు దానిని లక్షించలేదు. ఆయను తిరిగి చూడకుండ మందలేక పోయెను. చూచిన తోడనే ఆమె కాళ్ళకాళ్ళవంద మూల గలంగ లేయుచు 'పోవోపారగ్రామ'—మరి ఆయను పుట్టిలు—“పోవ్వు రమ్మర్” అగపడెను. ఆతని వెల్లిన మాట యుండెను. చేత చిలు మువ్వలు వినుచు కొన యున్న కట్టను పుచ్చుకొని యుండెను. భుజమున చివిగిన ఒకలోనున్న కత్తి ఒకటి క్రియించెను. చాటో— ఆతని పట్టు పిలి చెడివారు— విధిని క్రమబద్ధుడు; తిరిగివారికి వారి బంధువుల కడనుండి వచ్చు ఉత్తరముల తొందరగా వందలేడు వలెనని కాదు. అలసించిన తీరిమున కోర. అంత, అతడు, రాజపుత్ర స్త్రీని కలపికొనును. పర స్పర గుళల ప్రశ్నము లయినవి. పిదప తన తల్లి దండ్రుల క్షేమము వదిలివది, పుట్టిన మెట్టనుండి పచ్చిన మాతమడుగుడ స్త్రీకి సోదర తుల్యుడు. కాన వారు మాటలాడుచు నడుచుండిరి.

దెనుకబడుచున్న భార్యను కనుగొన నాశుడు వెను కడు దిరిగెను. — అనుమానమున ఆ దేవి! ఆమె నూతనునితో మాటలాడుచున్నది! సిగ్గు లేదు— ఆమెను కోపమున కొట్టి తిట్ట పాగెను.

“నువ్వీ..... ఆతడు సోదర నమానుడు. పోవ్వు రమ్మరు. నాపుట్టిన తొరగు పావో...” అని ఆమె గొణిగెను. “నోరు మూసుకొనుము. నాకు తెలుసును” అని అతడు పలికి చాటో నిట్లు చెదిరించెను. ఇది ఎవరితోడనో తెలిసికొనుము”

“నీయిష్టము” అని పలికి చాటో నడి తగ్గించెను. దెనుకబడెను. రాజపుత్రదండవరులు పోపాగిరి.

3

వా రరిగి ఒక యిరుకుపుంతను చేరుకొనిరి. పుంతకు రెండు ప్రక్కల చొరవలులేని ముళ్ల పొదలు. అచ్చట చీకటి భీకరత్యమునకు సాయమొసగెను. దైర్యమున రాజపుత్రుడు ముందునకు పొగెను, పుంత

మధ్యను చేరుకొను సరికి ముప్పిర్లదు చోరులు పొద నుండి వచ్చి రాజపుత్రునితో “కత్తి క్రిందనుంచు” మనిరి. రాజపుత్రుడు, కోపమున వారిని తిట్టెను. అతడు చేయుకలిగిన దంతయె. దొంగలు కత్తిని లాగుకొనిరి. దూరమునకు గొనిపోయి కాలుసేతుల గట్టి చెదిరి.

“నీవగలను తీసి ఇమ్ము” అని ఆ యుచు నడిగిరి. ఒకటొకటిగా ఆమె వగలను తీయకొచ్చెను. నుండర తరములకు అగమనీయతీ శరీర భాగములు వారికి కన వడ కొచ్చినవి. యోవన ప్రోద్బలము ఆయను సౌందర్య మాతమమును భేదించెను. వారి మనస్సులు వివ శములయినవి. వదన కొచ్చిరి. ఒక అడుగు ముంద రకు వెది రామెను ముట్టి. ఆమె నిగ్రహించి దైర్య మున నిలబడెను.

“దానిని.....” అని వా రరచిరి.

ఆమె నిస్పృహయురాలు. నక్షత్రముదితనభమున దనవిలోకనముల బరపెను. సాయ ముపేక్షించుచున్న అపే కానందము కలంగ చాటో మువ్వల సర్వధి— “చాటో పాయము సాయము” అని ఆయను అరచెను. “ఎవరు” అనుచు ఒక తీవిన కత్తితో చాటో ప్రశ్న కించెను. వారి ప్రయత్నమునకు భంగము వాటిల్లినది. కట్టలను దొంగలు ప్రయోగించిరి. వారిని కత్తి త్రి ప్పుచు ఎవయ్యోగెను చాటో. పాపానము! అత దొ క్కుడు! వారిలో కొందరిని మట్టు పెట్టెను. దెబ్బలు వెల్లిన పడుచుండెను. కాని వాని నెరుకు లక్షించుట లేదు. ఆమె విగ్గరగా నరవకొచ్చెను. ప్రాణభయమున మిగిలినవారు పాట కొచ్చిరి. చాటో అలసిపోయెను. భరింపరాని కాధ. అతడు నేల గూలెను. ప్రాణము లాతని ఏడెను.

ఆయను రవభర్తను బంధమునుండి విడిపించెను. “అదుగుడము రమ్ము” అని అత డనెను.

“ఎక్కడను, పిరికివందా! సిగ్గులేదా? అతడు ఒక నిమేష మాత్ర పరిచయముననే వాకొను ప్రాణ త్యాగ మొనర్చినాడు. నీవో— నాభర్తవు— నీ

ప్రాణ రక్షణయే చూచుకొంటివి. రాజపుత్రా!
 పొమ్ము. కాకినీది అంతకును పుష్కరమా? నా రక్షణయి
 నే నమగమించెదను." ఈమాటల నామె కాదు పలి
 నది. చలించిన ఆయువు వ్యాధంతరము.

“ఏకంటే అందక నై యగు తరుణిని పెండ్లి యా
 దెదను” అని వివేక హీనుడగు ఆరాజపుత్రుడు పలికి
 కటికచీకటిలో నొంటిగ అమెను వీడి యేగెను.

ఆరాజు అంతయు, ఒంటిగా అనిర్బంధ ప్రదేశమున
 గూర్చుండి జాటోరల తొర నిడికొని కదపెను.
 ఉదయ మగుటతోడనే చితి జొకదానిని తయారు
 చేసి జాటోనిడి ప్రక్కన తాను పరుండెను. సాయం

కాల మగు నదికి ఏమియు మిగులలేదు. బూడిదయు
 కలకల లాడు నిప్పులును.

* * * * *
 ఇప్పటికిగూడ, జాటో, ఒకస్త్రీ మానవంతుని
 పేయ ప్రాణముల కోల్పోయిన ప్రదేశమున, కృత
 జ్ఞతానూచకముగా ఆయువు లేన తీవ్రమును మాన
 రక్షకుని కర్పించిన ప్రదేశమున, జాటో స్మృతికి
 దిన్నాముగా జొక రాతికట్టనమును, ఆతరుణిమణి
 స్మృతికి దిన్నాముగా జొక రాతితో చెక్కబడిన
 చేయియును నిలచియున్నవి.

—సారాప్యదేశీయకథానువాదము.

వసంతాలాట

అడికార్ల సూర్యనారాయణరావుగారు, బి.ఏ.బి.ఎల్.,

నాతో వసంతంబు

లాడెనే, సీత,

నాతో వసంతంబు

లాడెనే!

చిన్ని చేతులలోన

గిన్నె నొక్కటి పూని

లేతచూపులతోడ

నాతో వసంతంబు! నాతో వసంతంబు!

కంటే కాసులపేరు

ఘల్లుఘలుమనుచుండ

చేతుల వినరుచు

నాతో వసంతంబు || నాతో!

మధుపర్కము రై క

మరి మరి తడియంగ

నగపు మోమున నిద్రి

నాతో వసంతంబు || నాతో!

వలపు చెక్కులపైని

పడిన బిందువు లూర్చి

నడుము బిగించుచు

నాతో వసంతంబు || నాతో!

ఎరుపు నలువల తోడ

నరుణరాగము జల్లు

నూతన రవి వోరె

నాతో వసంతంబు || నాతో!

వసంత మెగయంగ

వలపుపైకుముకంగ

చేతితో, మనసుతో,

నాతో వసంతంబు || నాతో!

సి రి మ ర పు

క్రీ మ తి పా క ల చంద్ర కాం లా మణి గా దు

పిల్లలందఱును గలిసి చిలిపిజాలను, చిల్లపెంతులను బెట్టి బొమ్మపెండ్లి చేయుచుండిరి. ఆలంకృతములయిన తాటిపూకులబొమ్మల నొకచో నుంచి పెండ్లి వారందఱును భోజనములకొఱకు చిక్కుచాకులయం దా తాలను, పెంతులను బెట్టి వడ్డనలుచేయుచుండిరి. వట్టివట్టినిశ్శతో వారందఱు గాలుసేతులు గడిగికొని పంతులు దీరి భోజనమునకు గూరుచుండిరి.

వియ్యపువారలతో వికటములూచుచు, వికావికానవ్వుచు వాడుత్సాహ ముతోనుండ నందులో నొక్క బాలిక “ఈగారె బాగుగ నేగలే”దని యొకచిల్ల పెంతును నోటవై చిక్కిని నమలజొచ్చెను.

ఇంతవఱకు బాలికలకు గానరాకుండ గవాక్షమునుండి చూచుచున్న రాజారావు తనకొమరిత చిల్లపెంతు నమలుచున్నదికదా అని పరుగున వచ్చి ఆబాలిక నెత్తిచిల్లపెంతు నుమియునట్లు జేసి నోటిని బాగుగగడిగి “అమ్మాయీ! ఆటలోని గారెలను నోటిలో వేసికొనవగునా?” అని మందలించెను. ఆట ముగిసిపోయెను.

ఆసత్యములగు నాహారపదార్థములతో వారందఱు విందు నారగించు చున్నప్పుడు తాను వారి కంటబడిన వాఁచినోదమునకు భంగము కలుగవచ్చు నని రాజారావు చాటుననే యుండి చూచుచుండెను. చిన్న బాలిక చిల్లపెంతును నమలుచున్నప్పు డీ యసత్యజనితవిసోద ముచాయకరముగ గానవచ్చెను. తోడనే యాతండ్రి పరుగున వచ్చి బాలికను గాపాడ నెంచెను.

ఓజగజ్జనకా! మానవు లసత్యములగు సంపదలలో నీబాలికలవలెనే విసోదించుచుండుదుగదా! వారి విసోదమునకు భంగము నేలకలిగింపవలయునను నుద్దేశముననా, నీవాసంపన్నులమనములకు గానరావు. నీయునికిని వారీసమ యములలో సంపూర్ణముగ మరచిపోదురనుట వారినేరమా? నీవిలాసమా?

విశ్వర్యమదోన్మత్తులయి ప్రజలు ప్రవర్తించుచు నాపదలబడియుండు సమ యముల నోడయామయా! నీవును, రాజారావువలె పరుగునవచ్చి కాపాడుదువు కదా! ఎంతసుకృతము!

లేకున్న చిలిపిజాలవంటి ఈసంపదలే సంతోషప్రదములని యనుకొనుచు నీరిమరపున నిన్ను విస్మరించు నీయజ్ఞానప్రపంచమంతయు నానత్కూపంబున బడి యుమగంటవలసివదియేకదా!

ఆటయందలి సంపద లాత్మానుభవమునకు బవికిరావని మందలించువా?

సాందర్య పోషణ

డాక్టరు వా. మల్లిఖార్జున గారు

ప్రకృతి మహా సాందర్యవతికదా! మనము ప్రకృతిచే బుట్టి ప్రకృతిచే నావరింపబడి ప్రకృతి యొడిలో జీవలాడింపబడుచు, ప్రకృతికి లోనై యున్న సాందర్యమును తల్లినడిగియే కనుగొనకుంటిమే? ప్రకృతి - మార - మహాద్భుత శక్తి, తనబిడ్డలకు తన గుట్టులలో నొక గుట్టును సాందర్యమును విప్పిచూపక సింకేరికి జూపును! తల్లియిచ్చుయాజ్ఞల ననుసరించు పుత్రునందే గదా తల్లి శిక్కువ ప్రేమ. ఓహో! ప్రకృతి తన నియమములు పాటించమనియూ చెప్పునది. ఏది తల్లి, ఒక్కపరి సహృదయమును విప్పి సాందర్యమునకై పరితపించు యువ తులకు జూపించుము. మన యాంతర్యమందున అంతర్భూయమై విచిత్రచర్యల గల్గియున్న శక్తికి అనగా ప్రకృతిలో దాగి ప్రకృతియైన సర్వప్రపంచమును తానై తనశక్తితో నడిపించు చున్న శక్తికి—జయము చెల్లియ. హిందూయువతీమతిల్లులారా! ఎన్నడేని మీమ్మదవైన నోటనుండి “శక్తి లేదు. చేతగాదు” అని యుచ్చరింపకు. అది పిరికితనము. అది నిశ్చయముగా అపజయమును ఆపాదించును. “చేయగల్గుదు - చేయగల్గుదుగాదు—చేతును. జయము గొందు. శక్తికి మించినది లేదు” అని ప్రతికార్యము చేయజోవుముందు ఉచ్చరింపుదు. దృఢనమ్మకమే శక్తి. అట్టి నమ్మికయో శక్తితోడనే సావిత్రి తన భర్తను తిరిగి బ్రతికించుకొనగల్గెను. మహాశక్తియో ప్రకృతికి సేపు లోబడక అట్టిశక్తిని లోబడుచుక అందలి యాశందము గ్రోలుము. ఇటు నల్పునడ నీ జీవితము మహాతేజస్సుతో నిండి నీ వెనుక యాత్మ ప్రతిబింబమును నిలిపియుంచును. స్త్రీలు గోరునది మిక్కుటముగ సాందర్యమే కదా! ప్రకృతి తన నియమము పాటించిన తనతోగూడిన తేజస్సును సాందర్యమును ప్రపాదించునని చెప్పుచున్నది. అది యెద్దియో చూడము— సాందర్యము మానవనిర్మిత మగు ధనమువల్ల తన హృదయమును బయలుపెట్టునది కాదు. ధనముచే బొందిన సాందర్యము మొగ్గవలె నుంచును. ప్రకృతివి లోబడుచుక విరాడంబరముగా బొందిన సాందర్యము చిలువవల్ల చిమ్ముచు వికసించిన పుష్పరాజమై తేజస్సుతో గూడియుంచును. సాందర్యము

ప్రకృతియొక్క హృదయము. ఆరోగ్యమే మహాభాగ్యము. సక్రమజీవితమే బాగుగల జీవితమిచ్చును. శ్రీ రజస్వలయగువారికి అవయవములన్నియు తమస్థానముల దృఢపఱచు కొనును. అటుతరువాత నలుబదిఏండ్లపర్యంతము సౌందర్యవర్తియై యుండును. తరువాత శ్రీచర్మము ఆరోగ్యనియమముల సరిగ్గా పాటించుచే ముడుతలుపడియుండును. ఇక్కాలము నను ప్రకృతి నియమముల బాటించిన నవసౌందర్యము గలుగునని కొందఱియభిప్రాయము. సౌందర్యమునకు ముఖము ప్రధానము. ఎట్టి సౌందర్య మేముఖమునం దుండును? మోము - మనసులోని యాలోచనల ప్రతిబింబమైయున్నది. ఆలోచన పవిత్రమై సంతోష - ఉల్లాస - ఉత్సాహదాయకంబైనచో, ముఖము కేజస్సుతో ప్రకృతి సౌందర్యమునే వెక్కిరింప సాహ సించును. భూతకాలమునంతయు మఱచి నిన్నటి యాశల పోనాడి నూత్న యాశతో రేపటి దినమున ఆధారపథుచునున్న మనస్సు స్ఫటికసమానమై హృదయమున నెట్టి చింతల కల తల జొరసీయబోదు. ఎల్లకాలము రృప్తితోగూడిన మనస్సుతో నుండిన మనుజునకు ప్రతి దినము పండుగయే. ఇట్టి మధురతరమైన నియమములు సౌందర్యమునకు మూలాధార ములు. సౌందర్య మెప్పుడును ఆరోగ్యమును ఊతగాగొనియుండును. ఆరోగ్యము నశించిన సౌందర్యము క్రమేణ నశించును. ఆరోగ్యకరమైన ఆత్మ - మనసు - శరీరమునుండియే తేజోవంతమైన సౌందర్యమంకురించుచున్నది. వ్యాధి కరుూపితనము; ఆరోగ్యము అందము. మన శరీరములు తోటలుగాగ ఇచ్చలు తోటకాపరులై యుండవలెను. మనము ప్రతి రోజు గ్రహించు ఆహారపానీయములమీదనే మన యారోగ్యసౌందర్యము లాధారపడియుండును. ఆహార గుణములబట్టియే మన శరీరముల స్థితి యుండునని శంకరాచార్య, రామానుజులు సైతము వాక్రుచ్చియున్నారు. తేలిక యాహారము మనోభారమును తగ్గించి మనసును తేలి కగా నుంచును. సౌందర్యమునకు చర్మము నునుపు మెఱుపు, లోకమెట్లు. చర్మమున అనేక సూక్ష్మరంధ్రము లుండును. శరీరమందలి చెడు నీరంతయు యీరంధ్రములద్వారా ప్రవ హించి పోవలెను. అవయవములకు తగిన పనిని కల్పించినచోగాని యిట్టికార్యము కానేరదు. చెడునీరు వెడలిన చర్మము ప్రకాశమానమైయుండును. ఇటుల జరుపకున్న శరీరము సౌంద ర్యమును గోల్పోవును. వ్యాకులత, కీతగాలి, ఎక్కువ వ్యాయామము, బద్ధకము, కోపము, అసూయ, ఎక్కువ వేడిగాలి మొదలైనవి చర్మమును పాలిపోవునట్లుగాను, అనేక రంగులు గాను, వికారముగాను మార్చును. అజీర్ణ శర వస్తువులను వర్జించవలెను. లేకున్న చర్మము మొద్దువారును. టీ, కాఫీలను ముఖ్యముగా మానవలెను. టీ అజీర్ణమును, కాఫీ చర్మమును పాలిపోవునట్లుగాను జేయును. ఇక్కాలమున యువతులు టీ, కాఫీలుద్రావుట నవనాగరకమని గ్రాంతిపోవుచున్నారు. టీ, కాఫీ, సల్లమందు'మత్తు పానీయములు, ఆకుబీడిలు, పొగ ద్రాగు డులు నివియన్నియు శరీర సౌందర్యమును వీల్చుటయేగాక శరీరమును రోగముల కుటీర ముగా మార్చివెచును. ఇందుగూర్చి జెప్ప నిది పమయము గాదు. ఎవరైతే ప్రకాశ

మానులై, తేజోవంతులై చర్యమును శుభ్రముగా గలిగియుండి మంచి రక్తకండరముల గల్గి చిన్న ఎముకల గల్గినవారు వ్యాధులచే ఎక్కువగా వీడింపబడరు.

అహారము:—ఫలములు తినుట చాల శ్రేయోదాయకము.

చర్యము చక్కగా నుండగలందులకు:— స్నానము; శుభ్రమౌ గాలిని పూర్తిగా బీల్చుట; ప్రతిదినము వ్యాయామమునుదీసికొనుట. మంటలకడ నెక్కువగా కూర్చుండవలదు. సాధారణముగా నబ్బులను వాడుట మంచిదికాదు. నబ్బులలో ఎక్కువ వానన, ఎక్కువ కాంతి గలవంత మంచివి కావు. వీటిలో గ్లిజర్జి, కర్డు మొదలైనవి కొంతవఱకు మంచివి. లైంజ్యూస్, గ్లిజర్జి గలిపి స్నానముజేసిన తరువాత చర్యమునకు రుద్దిన చర్యము నునుపుగా నుండగలదు.

ని రీ ట్ట ణ

జనమంచి కామేశ్వరమ్మగారు

సీహాసితసిత వదనంబుకొఱకై
విశ్వమోహన లోచనుడనై
విడకవచ్చినపథము లెవియో
స్మృతిని మెరసినవి.
ప్రేమలలపులు స్మృతికి రాగా
ఉరులు కన్నీ రొలికిపోగా
కలకదేరిన కన్నుగవతో
నిలచితిని నేను.
తొగరుపువ్వల సారథములో
మెరుపుకన్నెల కులుకునడిలో
గండుకోయిల ఈలఁగోలో
సీరాకయే తోచెన్.
ఇరులురేగిన రేయి ఛాయను
గొంతు కొనరిన విరహగీతిలో
వేదియుంటిని సఖ! సీకొరకె!
సీకొరకె! హారతెల్లిన ఎడదతో.
నాసాటనందడి అడగిపోయెను
నానిరీక్షణ కూర్చుపొందెను
వెక్కివడిన బిడ్డ పగిదిని
ప్రకృతియంత సుఖుని పొందెను.

చంద్రవంశయు సన్నగిల్లెను
ఘూకమెదటో వంతనేడ్చెను
కూర్చుపొందని ఎడద నాలో
భీకరముగా కలవరించెను.
మలయకొమరుని సారథములూ
మాటిమాటికి కూయుకోయిల
సీవ్యపున్నాపిత పెన్నరులెయ్యె
నన్ను స్పృశియించెన్.
అంత దిగ్గున మేలు కాంచితి
విసుప్తనొందితి విరతిచెందితి
కలయజూచిన కన్నుగవతో
బాష్పములు నిలిచెన్.
పొడుపుమలవయి కెంపులొలికెను
గండుకోయిల గొంతుకెత్తెను
చిమ్మచీకటి మాపుచీల్చుకు
కమ్మతావుల రేపివచ్చెను.
విరతిచెందిన నిరీక్షణలో
కలతనిద్దురకన్నుగవతో
నివాళించిన ఎడదతోనే
నిలచితిని నేను.

స్త్రీలకు ఋషులిచ్చిన హక్కులు: మధ్యవారలు మార్చినవి

బండ్ల మల్లయ్య శాస్త్రి గారు

స్త్రీల విషయమున భర్త కౌశ్రమములలోను ఆచారమునందు స్వనూనమునందు ప్రాయశ్చిత్త విషయమునందు మధ్యననేకమార్పులు పుడుటల స్వార్థపరత్వమువల్ల గలిగినవనుటకు చాలనిదళకావములుగలవు. అవన్నియు బోక్క వ్యాసమున జాపుట దుర్లభము. కావున క్రమక్రమమున జేయుజేయువ్యాసములలో జూపవలెను.

అందు ముఖ్యమయినది ఉపనయము. ఇంద్రిటిలో నేల ముఖ్యమంటే. ఉపనయము ఎందుకంటే విద్య జరుపుకొనుటకు. విద్యయంటే పూర్వము నేదమే. జ్ఞానము గభిర్వర్ధితులయినట్టి విద్యార్థికారమే లేనపుడు పను సమావదలుగా నుండుటనే యుపనయనము తీసివేయుట కుద్దేశము. పూర్వము స్త్రీలకు పుననయనమున్నట్లు “పురా కల్పేను వారీణాం మాంశేలంభవమివ్యతే “అధ్యాపనంవ నేవావాం పామిదీ పదవంతథా”. నేదములు చదువుట గాయత్రి జపము పూర్వకాలమున స్త్రీలకుగూడ గలవు. ఇవట “కల్ప” అనుపదమునకు “సృష్టి”యని అర్థము చెప్పి యాసృష్టిలోకాదు పూర్వసృష్టిలో స్త్రీలకు పుననయనముండేది. ఇచ్చటి సృష్టిలో నేదని కొందఱు హెస గాంధ్రు అర్థములు వ్రాసినారు. అది కుద్దేశము. గ్రంథములలో నన్ని విషయములను ఈసృష్టిలోనినేయని యుండగా నీయొక్క యుపనయనము మాత్రము పూర్వ సృష్టిలోని దివుడు చెప్పవలసి జరుగుచును? పురా కల్పము అనగా ఈసృష్టిలోనే కొంతకాలము ఆచారములోనుండి ప్రస్తుతము ఆచారములోనుండి పోయినది యగు విషయమునకు నేదు. మతీయు పూర్వకాలమున ననియే యర్థము. ఆపూర్వకాలము ఈసృష్టిలోనిదే యని కూడ తెలియవలెను. ఇందుకు ముమ్మసృష్టిలోని అధ్యా. “మృతమేతత్పురాకల్పే దృష్టంచైరకరం మహత్” ఇత్యాది శ్లోకములో జూడము పూర్వము చాల చైరమును గలిగించినది. భర్తరాజ అందువల్లనే చెడినాడు అని భారత కథను టంకించుట జూడగా పురాకల్పకల్పమున కర్థము ఈసృష్టిలో బూర్వకాలమునకే తప్పదు. భారత యుద్ధ వికల్పమునందే పూర్వయోగమున గలదు.

గోధిల గృహ్య స్మారకమున “ప్రాప్యతాంయజ్ఞోపవీతినీం ఆర్హ్యవాసయన్ని”త్యాదిగా బ్రహ్మస్మారకము కలట్లున్న నేదముచెప్పవలెననిన్నియున్నది. దానికి ఆచారమునుబట్టి రెండునందల యేండ్ల క్రిందటి వండితుడు “యజ్ఞోపవీతమంటే జంఠెమని యవట అర్థముకాదు. జంఠెమనలే వస్త్రమునే వయ్యెడగా ధరించునది యని యర్థము” అని వ్రాసినాడు. కాబానికేరినట్లు వ్యాఖ్యానములు వ్రాయువారే చాలకఱకు వ్యాఖ్యాతలు. అసలు గ్రంథ తాత్పర్యమును జాపువారుకారు. అట్లుపనయము ఎనిమిదవయేటనే చేసి జ్ఞానులే చదువు చెప్పుదురు అనగా పుట్టింటివారే. “ప్రాప్తారాసస్పృహవ ద్రవం” రజస్వల కాగానే స్నాతకము చేయవలెను. స్త్రీలకు గూడ స్నాతకమున్నది. ఉపనయనము లేనపుడు స్నాతకముండదు. ఆక్రమాయన గృహ్యస్మారకమందు స్నాతకమున చందన సంస్కారము చెప్పదు “అయాయావగజములవాచు అయాయాయవయవములకు ముందుగా సంస్కరించవలయును” అనుచోట స్త్రీలు ఫలావా అంగమున చందనము సంస్కరించుకొనవలెను అని స్నాతక విషయమున చెప్పుబడియుండుట నేజెప్పినదానికి నిదళకానం. ఉపనయనము లేనివారు ద్విజులుగారుకదా. ఇచ్చటి స్త్రీలందఱు కూడస్త్రీలే యనవలెను. వారి సంతానము కూడలే కావలెను.

ఇందుమీద కొందఱ అందఱు; “ఉపనయనము లేకపోయినా వివాహములో స్త్రీలకు ద్విజత్వము వచ్చినదని. నేనంటాను; కూడ్రులకు కడజాతివారికి గూడ వివాహము కలదు; కావున వారికిని ద్విజత్వము కలదందుదా అని.

రామాయణములో—మందరకాండ 14 వ పద్యలో

శ్లో॥ సంధ్యాకాలమవాక్యమేషమేవైవ తానశ్చ

వదంతేహం శివజ్ఞాం సంధ్యాశ్చైవదంతేహని॥

అని “నీక సంధ్యావందనమున కిప్పుడు ఈవదికి రావచ్చును” అని భానుమాను దూహించెను. ఈపదయన మేలేకుంటే సంధ్యావందనమెట్లు? ఇప్పుటి స్త్రీలు సంధ్యావందనము చేయలేదుగా!

పరాశరమధవీయ వివాహ శ్రవణమున ఈవదికుడు చెప్పిన “పురాకల్పే”యన్న పదన మెత్తుకొని “సర్వోపభావానువస్థితే వివాహాయథాకథంబిధువనయనం కృత్యావర్తంతి” అన్నాడు. “వివాహకాలము నందు ఏదో యొకలాగున నుపనయముచేసి వివాహముచేయుచున్నాడు.” అని తనకాలమునగూడ (ఏడువందల యేళ్ల క్రింద) ఏదో ఈపదయనవిధాన మున్నట్లు చెప్పినాడు.

ఇప్పుడు రానురాను అది కనబడదు. ఇప్పుటికి గూడ ఉత్కల బ్రాహ్మణులలో వివాహమునకు ముందు పరుని ప్రాతఃకంఠము పథ్యవ్రతము చేయుట ఆచారముగా వున్నది. ఆవేషన జంఠము పెట్టి వాకబలియయ్యేవారి కుండును. తరువాత తీసివేయుదురు.

మన ఆంధ్రులలో దారమునకు పుత్తెగట్టి పెడలో (వేలగట్టుచున్నారు. వివాహవిధులలో పుత్తెగట్టు మని విధిలేదు. కావున పది యుపనయనమని యొకరికి తెలియకుండ క్షూతము మాత్రము ధరింపించి కర్మాధికారము కలగజేసివారేమో యని యూహించవచ్చును. ఇది భలావాదానికని తెలియనందున క్షూద్రులు కూడ నిది వివాహవిధి యనుకొని యారంభించియుండుదురు. ఉత్కల బ్రాహ్మణులలో పుత్తె గట్టుట లేనేలేదు.

* కావున స్త్రీలకు వేదోక్తమయిన ఈపదయనముచేసిలే వివాహము కాకుండ రజస్వలయయినను ఆనం ప్పుత రజస్వలావోషము రాదు. అట్లనిపోతారని బాలికా వివాహోపక్రమక క్రితము ఈపదయనము మానివేసి వారు అని వారాత్పర్యము.

శ్రీ ముఖా!

శి రో మణి వారణాశి గంగాధర కాస్త్రీ గారు

శ్రీ నంద దాల్చి, వైభవవిశేష సమన్వితః డయ్యె విష్ణు, వా

శ్రీని గళంబునందున ధరించి దిగంబరు డయ్యె శంభుః డీ

పై నిను గన్గొనన్వలె, విభాసుర స్థూ ముఖపద్మమందుఁ ద

చ్చిని ధరించి తెట్లు డయసేయునొ నీకు శుభంబు శ్రీముఖా!

శ్రీముఖ మౌచు నేది విలసిల్లెఁడు, నయ్యది యుత్త మోత్తమం

తై, మహి మించునంచు బుధవర్యులు ప్రస్తుతి నేతు రెంతయున్

శ్రీముఖ! ఈపుకేవలము శ్రీముఖవే మణికాక యా పరం

భాముని సత్కృపక మొదల మధ్యఁ దుడన్ సిరి గల్గి వెల్గుమా!

శ్రీముఖ! లోకులకధికా

యుర్ముఖ, సౌఖ్యముల నొసగుచుండుము సతమున్

గోముఖవ్యాఘ్ర మృనియెడి

నామము బడయకుము ప్రజలు నగుదురు నిన్నున్.

అ త డు—ఆ మె

అతడు విచారంతో నేలవంక చూస్తూ కూర్చోన్నాడు.

ఆమె లోపలినుంచి బయటికి వస్తూ వివర్ణుడైన ఆతణ్ణి చూసి నిర్ఘాంత పోయి తలుపువక్కగా నిలుచున్నది.

అతని ముఖమండలము విపాదావృతమైంది. ఉష్ణములై స రెండు కన్నీటి బిందువులు నేత్రాంచలముల్లో చిప్పిలినవి. ఆమె హృదయము వీటిని చూడగానే తరుక్కుపోయింది. చీకెచెంగును నోటిలో కొలుకుతూ వెనుకభాగానికి వచ్చి తన మృదుపాణియుగ్మంతో ఆతని దీర్ఘ కేశాల్ని స్పృశించింది.

అతని ఊహాప్రవాహం ఆగిపోయినది. స్వర్ణమాత్రాన వెనుకకు తిరిగాడు.

ఆమె విశాలనయనములు ఓర్పును శాంతిని ప్రకటిస్తూఉన్నవి. సౌందర్య రసస్ఫూర్తితమైన ఆసామ్యమూర్తి కళావిహీనమైనట్లు కనుపించినది.

అతని హృదయంలోనుంచి పొంగివచ్చే దుఃఖివాహినులు పైకి ఉబు కుత్సాయున్నవి. మనోవ్యధలను అణచుకోలేకపోయాడు.

ఆమెకీతల దృక్పానములను అతని పై బరపింది.

అతని హృదయ కోలాహలము ఒక్కమారుగ మిన్ను ముట్టింది.

ఆమె చూపుల్లోని ఆదరణ, అనిర్వాచ్యానురాగమూ, అతని హృదయంలో ప్రవేశించినవి.

అతని మనస్సంతోషము శాంతించినది. హృదయోద్వేగము మంత్రించి నట్లుగా స్తంభించిపోయినది.

ఆమెప్రకృతిచేపతోపాసకురాలివలె నిశ్చలంగా నిలచుని ఆపురుషమూర్తి నెపు మరల నొకసారి చూచింది.

అతడు వివర్ణుడైనాడు. ముఖబింబము పాలిపోయింది. నేత్రకాసారము లలో బాష్పము లుబుకుతూ ఉన్నవి.

—ఆమె ఆత్రములో ఆతని పాదాలమీద వ్రాలింది.— అతనికి ధైర్యంకూడ సడలిపోయింది. కంపితకరములతో ఆమెను లేవనెత్తి ఆధరచుం బనముతో నాశ్వాసించాడు. ఆయానందంలో వారు ఉప్పొంగారు.

ఒక నూర్న త్యోతిబహిర్గతమై వారి హృదయాలకు గాఢతరాసురా గమూ, వారి తత్మలకు ఒక మహోత్కృష్ట పూజ్యభావమూ వ్యక్తీకరించినది.

—తుమ్మలపల్లి వేంకటసీతారామారావు

(రంగము: అది కేవలము యింటిమంగిలి;

ప్రవేశము: భిక్షుణి-రిక్షలతో చేరులు జోడించి)

శ్రీలు పెంపొంద, నగతికుల్ క్రేయమంద,
భవి సురాపానవైరి నిర్యూలమంద,
నెందు దీనులొ గేస్తు లానందమంద,
నంబ! సంతతి కభయభిక్షులు నిమము.

(అది కేవలము భార్య యనంతము

లోపలనుండి వచ్చి, భిక్షుణి నుద్దేశించి)

ఎవ్వ రీయింటిముంగిలి నింతదైన్య
వృత్తి: గన్నీరు గార్చుచు, వేగులతోక
నిలిచి, చినిగిన మైలవల్వలను గట్టి,
యిట్లు కేల్పొడ్చి చిచ్చు మధించువారు?

భిక్షుణి

మఱచితే తల్లి నన్ను? సీమాత్మభూమి
యంద తొట్టొల్ల: బుట్టి, యందందు: దిగి,
యడవులను జీల్చి, యూగుల గుడుల నిల్చి
నట్టి యాది జాతికి: జెందినట్టిదాన.

అనంతము

అయిన జాల్పొమ్ము; సీరాశ నంటు: వీడి;
నిన్ను: గన రోత, విన రోత సీచరిత్ర
మాటలాడంగ రోత, సీమతమెఱుంగు
దలచు టది పాతకముల నగ్గలము నెలత.

భిక్షుణి

ఏల నాతల్లి యిటులాడ? నెల్లతలు
మేలుకీడులలో మేము మిమ్ము: జాట్టి,
పనుల: దోడ్పడునెడ రాని పాపమిపుడు
మాత్ర మెటులంటునమ్మ? యమ్మపుగడమ్మ!

అనంతము

కలిమి గలవారు దివ్యమూర్తులును నిలువ
దగిన యీహోట, సీపాడుమొగము మాప
వచ్చితివే! మేటిపెద్దమ్మ యచ్చుదోప

దుడ్డ! యెఱుంగవా మాయంటి దొడ్డతనము?

భిక్షుణి

విడ్డనగు నాకు మీయింటి దొడ్డతనము:
గలిమి గలవారి విలువయు: జెలియకున్నె?
జేహ మలయించు మావంటి దీనజనుల
చెమటచుక్కయె ప్రాపు మీసిరులకనుచు.

అనంతము (అగ్రహమున: దశలో.)

ఒర! యియ్యది యింతగయ్యాభియగునె?
మాటమాటకు నిటు సూటిమాటలాడు

(ఇంటిలోనికి: జారి)

ఎవ్వ:డుర గోన? వచ్చి యీయెమ్మలాడి
వెంటనే గెంటు మావీధి నంటి దొరల.

భిక్షుణి (తనలో)

ఏలకో సంతపై తల్లి కింత కినుక?
యవని నిజమాడ నిష్ఠురం బనెమవల్కు
తథ్య:మిటనుండి నను:ద్రోయ:దలచి యెవ:డో
వచ్చుచున్నాడు తప్పికోవలయు నింక.

(అటనుండి మరలును)

(ప్రవేశము: భటు:డు, తనలో)

పడక వీడుటమొదల్ ప్రొద్దుపడెడిదాక
నొలయుచుందురు తిరపెగాంజొక్కరీతి.

(ముందువకు దృష్టిపొంది, రిక్షలతో

దిరదిర బోవుచున్న చిత్తంపై: జాడ్చి నిలిపి,

ప్రకాశముగా గంభీరభవితో)

ఎవ్వరాగోల—!

(భిక్షురాలు తిరిగిచూచి, చవవునను

సంతసమునను మగలివచ్చును. భటు:

దామెను గుర్తించి, లజ్జతో: దశలో)

.....అయ్యో! నాయింటి! యెట్టి
భంగపాటహో! నాకుటుంబమున కొకట.

(భటు: డట నిలువజోపక విచారభారమున వెంటనే
లోనికి: బోవును. అనంతము యాశ్చర్య విహిత

కడుకాల్పదృష్టలతో భిక్షుణి వారని)
రమ్ము నాతల్లి! వినుచు సత్యమ్ము నాకు;
నెవ్వతెవు నీవు? నీదువేరేమి? యిటకు
వచ్చినమనుష్యుఁ డేమి కావలయు నీకు?
దావక వచ్చివుగాక సంతముగ నిట్లు.

భిక్షుణి (కన్నీరు కుడిచికొని-)

వందనము చేవి! నావితచందమరయ
సక్కట జనించె మీకు; ధన్యాత్మి నేను;
ప్రజలు స'న్నంబ' యండ్రు; నాపల్లె యిద్ది;
వచ్చిపోయిన ఘనుఁడు నాప్రాణవిభుఁడు.

'అరయ లంకంత యిట్లు, బాగై న నడత,
కంచెయంతకావురమును, గాటివనులు
తవిలి తిన్నను దఱుగని ధాన్యరాశి,
యాత్మబాంధవకోటియు సతని కొనరు'.

అనుచుఁ దలపోసి తండ్రి యాతనికి నొసఁగె;
నాకృపామూర్తి నన్ను సవ్యాజకరుణఁ
గొంచె; మూడుపూవులు నాఱు కాయలగుచు
నింటఁ బొడియుఁ బంటయునెసఁగఁ దొడఁగె.

అంతఁ దనివండఁబోక నాయనుఁగుభర్త
కోరి మీప్రాణవిభుకడఁ గొలుపునేరి
నిత్య మీఁదులు గీచెడు నియతివలన
నింపుమై నల్ప పానభూతంపుఁజెల్చి.

కాచె నాలుగుకాయలుగాని, మగఁడు
మానఁడయ్యెను ద్రాగుడు; దానఁ దాను
గొనెడు కూలితో గృహవస్తుకోటిగూడఁ
బోయె; నంసారమును మొక్క-మొలచిపోయె.

నాయుడలియందుఁ బెండిలి నాఁడు తల్లి-
బండె, కమ్మలు, బుగడలు, బావురీలు,
పరిపెణయు, బండసరమును, చంద్రవంక,
ముంగళయు, జోడుకడియాలు, మంగరములు,

గట్టికుప్పెయు, నల్లలకట్టు, చిల్ల,
సందిటికడెంబు, చాటును, నన్ను తీఁగె,

మించు, లండెలు, పిల్లెండ్లు, మెట్టియలును
బెట్టె, బుట్టింటిసార్తండుఁ బ్రేముడించి.
కూలి యెందును దొరకని వేళలందు
నొక్కటాకటిగ పామ్ముల నొలిచితెచ్చి
చేర్చమియిట్లు; పిల్లలు చెడిరి; కూడు
గుడ్డలకు మోమువాచి యెక్కుడుగ జనని!
పోయె గుణగౌరవంబును; పోయె నెనరు;
పోయె విశ్వాసగరిమయు; పోయెఁదాల్చి;
పోయె సాధువర్తనమును; పోయెఁగీర్తి;
పోయె సిరి; అంతదూరమైపోయె విభుఁడు.
ఆడికొనరాదు మగనికార్యములఁ గూర్చి
వడఁతి కిహలోకదైవము పతియ యగుట
నడఁచుకొనరాదు బుతులల యారటంబు
వారు తండ్రీమాపొందినవార లగుట.

మూడునాళ్ళయ్యె ప్రాయీరాచ మొనయలేదు
కొంప-గింజలుఁ బశువులుఁగూడఁ బోవ,
నిలువనీడయుఁ ద్రావ గంజయును లేక,
తిరిగివచ్చితి మొందు నాదరువులేమి.

కంటివేతల్లి! వీవున కంటుకడుపు;
కరఁగిపోయినకన్ను; లాఁకటికఁ జిక్కి-
తూలిపడు కాయముల నొప్పు బాలకులను
నెటులధరియింతు? నింక నాకేదిదారి?

ఆనంతమ్మ (చాలియెడందడు దవలో)

అకట! యెట్టి నిప్పచ్చరం బలమె నీమె
నెందఱు పురండ్రు లీప్రోల నివ్వధమున
నమిత దారిద్ర్యలభి దోఁగాడువారొ
ఘనసురాపాన భూత శోధనము వలన?
ఇట్టి ఘోరదుఃఖమ్ముల కిక్కయయిన
యానవవిశాచము నడంప నాత్మవిభుని
నేఁబ్రబోధింతు; భటుఁడెక నెట్లు మద్య
మంటకయయుండఁ గట్టడ యాచరింతు.

అనంతమ్మ (లోని కదిగి, కొంతవడికి
దిరిగి వచ్చి యంబను కాచి)

నకియ! కొనుమిదె నీదుభూషల నొనంగు
దాన, గృహమును బశువులు ధాన్యరాశి
యన్నియును నీక ప్రాప్తించు; నార్తివలదు;
కడచె నడ లింకఁ గడుమేలుఁ గాంచఁగలవు.

(సామ్మ లిచ్చును. అంబ కృతజ్ఞతతోఁ
బుచ్చుకొనును.) అనంతమ్మ.

తన్ని! నీకోరు నభయప్రదానభిక్ష

కొనుము; జనహితమునకుఁగా యనుఁగునాథుఁ
డెట్టి మద్యవిక్రయముఁ జేఁ బట్టబోడు;
అరుగు మింక నీదుపతి సుర నంటఁబోడు

(అనంతమ్మ లోనికిఁబోవును.)

అంబ (నయనముల వానందవారి కురియఁ దవలీ)

మద్యపాన పిశాచంబు మాయుఁగాక
సిరులు నింటింటఁ గరము భాసిల్లుఁగాక
ధర్మవత్సలతను రాజు తనరుఁగాక
భరతమూత సుఖోన్నతిఁ బ్రబలుఁగాక.

మాయూర్తి

ఆకాశసాధాన్ని అంతరంగంలో గవా
క్షుంలేరుచుకు కూర్చున్నాను. నాకేమి
లోచలే. ఆనందగీతాలనేకం పాడుకుంటూ
నాహృద్ధికై బయలుదేరి ఊరిబయట కానన
మొకటి ప్రవేశించాను. అనిలుని గిలిగింతల
కలగి చలించి పుష్పవల్లన సముదాయమంతా
స్వాగతమొనగినాయి, రానురాను నట్టడవి
ప్రవేశించాను. ఇంతలోకే యిరులు
క్రమ్మాయి. ఏదో భీకరనాదం వినిపించింది.
కాని కొంతనేపటి కాధ్వని ఉపశమించింది.
సుందరమైన తేజోమూర్తికర్తుక నాయెదుట
ప్రత్యక్షమైంది. పూర్వపుస్మృతి చిహ్నాలు
కొంచెము పరిచయ మున్నట్లు తెలిపాయి.
ఎవరా అని అలోచించాను. నాకేమి తెలి
యలే. ఎవరో అని వల్కరించి చూశాను.
ఇలాగే సంభాషణ ప్రారంభించాము.

నీ వెవరు?

నేనొక యంబను.

ఎక్కడనుండి వస్తున్నావు?

(మానం)

రాళ్ల బండి సత్య నారాయణ గారు

ఎక్కడకుపోతున్నావు?

(మానం)

ఎక్కడుంటావు?

లోకమంతాను.

ఏమిచేస్తుంటావు?

దృగవహ్యమగు భీకరచూడ్కుల మాన
వుని కంపీభూత మొనరించుచుంటాను.

మానవునికి నీకు ఏమిబాంధవ్యం?

నాకుటుంబంలో మానవుడు పెద్దవాడు.
అతన్ని చూస్తే నాకు ఊణం కోపం. ఊణం
ప్రేమ. ఊణం ఈర్ష్య.

ఎందుకని?

మానవుని చూస్తే నాకు కోపం. అతడు
నావాడయ్యూ న న్నపనిదపాలు చేశాడు.
పూర్వం నాకుటుంబాని కెప్పుడూలేమింటే
తెలియదు. జబ్బులనేమండేది కాదు. అంతా
అన్నదమ్ములకంటే నెక్కువ మైత్రితోనుండే
వాళ్లం. ఈర్ష్యంటే తెలియదు. అన్యాయంగా
అట్టిదాన్ని మానవుడు పాడుచేశాడు. నే
నవస్థపడి నిర్మించిన రాజ్యమంతా స్వలాభం

కోసం శిథిలీకృతం చేస్తున్నాడు.
యింతగా అబలనైన నన్ను వస్త్రపట్టిన మాన
వునికి నిజంగా నా ఉసురు తగులకపోదు.

మళ్లా అతన్ని చూస్తే నాకమితమగు
ప్రేమ, అతడు నాపుత్రులలోనొకడు. నేనతని
మాతను. ఇది సహజమగు మాతృప్రేమ.

యితన్ని చూస్తే నాకొకవిధమైన ఈర్ష్య.
నన్ను నెమ్మదిగా జయింప సాహసించి కొంత
వరకు సాధించాడు. దీన్ని చూస్తే నాకతి
ఈర్ష్య.

అట్లయిన మానవునికి సీమీద ప్రేమ
లేదా?

ఉన్నది. అది కుటిలప్రేమ. దొంగ
దొంగచూపులతోనన్ను ప్రేమిస్తూవుంటాడు.
నన్ను తెలుసుకొనలేనిచోటల్లా పొగడు
తాడు. ఇదంతా పైపైమెరుగు. అంత
రంగాన్ని నేనేమాత్రం చిక్కనా హస్తసంగత
మైన దేగుపండుచేద్దామని అతని అభిప్రాయం.

ఇంతా చూడగా నాకీవడతి ఎవరో వర

మయోగ్యమైన మహానుభావురాలుగా కని
పించింది. నా తెలివితక్కువ నే గుర్తించాను.
అలోచించగానాలోనాకు సేహ్యమనిపించింది.
చెప్పకోటానికీస్సి. మరలమాట్లాడించాను.
జవాబు లేదు. ఇలా పావుగంట అనిమిష
త్యమంతా ఉపయోగించి చూచా
నామహాత్మురాలని. తనివితీరలా

హృదయవీధిని కారుమబ్బులు క్రమాయి.
నామనస్సు నాకు తెలియలా. ఉన్న వాణ్ణున్నట్లు
స్థంభిభూతమైపోయినాను. ఏదో భీకర
ధ్వని వినిపించింది. శ్రవణాల్ని బధిరీకృతంగా
చేసింది. గుండె గుభిల్లుమన్నది. “తల్లి” అని
కేకేశాను. కాని నాకెవరూ కనబడలా.
చీకటిపోయింది. బాలభాస్కరవ్రథావాన్ని
వెదజల్లుతోంది ప్రాగీశ. ఈ వ్రథాపంతో
లీనమైవెళ్లి పోయిందేమో అని నాకనుమా
నం ఆమెచుగురించి. ఎటులయినను మాయ
మైపోయింది. ఆమె మాయామూర్తి.

సింహ గడము

అ. ల. వర సింహంగారు, వి. ఏ.

అనతిదూరాన కన్పించు నదియె సింహ
గడము; నీ ప్రభ మంటిలో గలిసెకొక్కో?
ఆకులెల్లను డుల్లిన యడవి మ్రాని
విధము తూన్యకోభల వలపింతె యిపుడు.
బహుతరంగారవ కలితమై భయంక
ర స్వరూపప్రదర్శన రామణీయ
త కనులు మిఱుమిట్లు గొలిపి ధన్యచరిత
వై యపుడె యడంగితే చొత్తాంతమందు ?
ఆ శివాజిపంపున నేగి యల్పప్రాణి
బలి యొసంగిన తానాజి కల బలంబు

పురిగొలుపునాదమే శ్రోత్రపుటములందు
ధ్వనులు ప్రతియుఁగంట యింకనెగలేదు.
అరయ సుద్రమందు మహీధరాగ్రమనగ
నిపుడు వాయుప్రపంచము నేలుచుంటే ?
కలగని సుషుప్తి మేల్కొంది కలతజెందు
విధము శోచ తలంప నీవిభవములను.
కలడె మఖము నీకోసల సలతియైన ?
బురుజులందు గోడల సువర్ణరచితంపు
టక్కరములె యొనగు హృదయానికొక వి
నూతన వికాలము; కల దమాన తృప్తి!

స్త్రీలు: గృహపరిశ్రమలు

గృహలక్ష్మల గృహపరిశ్రమలు

మన దేశమునందు చిరకాలముగ దంతధావనావసరమున వేచగుమ్మ పొగడ ఈ రెండు మామిడి మొదలగు పుడకల నుపయోగించుట యాచారమై యున్నచుండెడిది. కాలపరివర్తనముతో బాటు మానవలోకము యొక్క యథ్యాపానుభవాదులు గూడ వీరివర్తనమందుచున్నట్లే యిటీవల పుడకలను త్రోసిరాజని చింతవంత దంతధావన చూర్ణము లుద్భవించి నేటి జనసామాన్యముచే విశేషముగ వాడబడుచున్నది. నవనాగరకులగు విద్యావంతులు హెచ్చుగ దంతధావన నవనీతముల నుపయోగించుచున్నారు. పారంపర్యముగ వచ్చు నాచారమును విడనాడకొల్లని మఱికోందఱు లోస్తల పొడి, యిటుకతాలపొడి, యినుక, కచ్చిక మొదలగువాని వని యెట్టి యభిరుద్ధతచేతములం దుండినను గైకొని వాడుచున్నారు. ఈకడపటి యథ్యాసము నవలంబించువారలలో విశేషముగ వలవిధములగు దంత వ్యాధులకు లోనై యుటమిడించుచున్నారు. కాలపు విలువను గడ ద్రోయువారు ముందు పేర్కొనిన రీతిగ పుల్లలచే వలురోదుట సమచితము. తక్కినవారందఱు దంత చూర్ణములనే వాడుట యాలోగ్య ప్రదము.

ఇప్పట్ల నీ దిగువ కొన్ని దంతచూర్ణములను దయారు చేయు పద్ధతులను బాని యుపయోగములను చెప్పుదు, వీలైనచో బ్రతివారు తమ గృహములందు తయారు గావించుకొనవలయునని మేము కోరుచున్నాము:—

ముఖ్యముగ స్త్రీలు తమ ముండలముం దీయార్ములను తయారుచేసికొని తాము ప్రతినిత్యమును వాడుకొనుచుండుటయేగాక వ్యాపారరీత్యాగూడ కొంత ధనముపార్జనకు గడంగవచ్చును. అట్టి కురూహలమును గలిగినవారలకు తద్విషయమై సర్వ విధముల ప్రోత్సాహ ప్రోద్బలముల వొసంగుటకు “గృహలక్ష్మీ” సంపాదకుడు సర్వదా సంసిద్ధుడు.

పాక్యార్య పద్ధతి వసుసరించి తయారుచేయబడిన దంతచూర్ణములలో ముఖ్యమైనవస్త్రువు నీమనున్నము (Chalk Powder). ఈమన్నములో మేలురకము వుట్టుముకము అను గెండు రకములు గలవు. గడ్డనున్నము మనకు సులభముగ లభించును. కుద్దిచేసి చూర్ణముచేసినదియు లభించును. బాని నెల యధికము. కానికుద్దిచేసి చూర్ణముచేసిన మన్నమే దంతచూర్ణములలో నుపయోగించుటకు మేలైనది. గడ్డనున్నము మహారు రి అజా లుండిన కుద్దిచేసినది 1-2-0 నెల గలిగియున్నది. ఈ గెండురకముల మన్నములు ముందులవ్యాపారము చేయు దుకాణములలో దొలకును, లేక మాత్ర ప్రాసిన మేము పంపగలము.

1. నీమ మన్నము పొడి 40 గులములు

2. మంచి కర్పూరం - 2½ గులములు

ముందుగ కర్పూరమును పొడిచేసి మన్నములో కలిపి కల్వములో కొంచెము కొంచెముగ వేసి నూనెల యిను. అంతయు నూనెనీడవ పన్నని జల్లెడలో జల్లించవలయును. ఈపొడి నూనెరంగున నుండవలయునని విందులో అయిదు గురిగింజల యొక్క కార్మైన్ అను(Carmine) రంగుపొడిని మొదటనే చూర్ణమున కలిపి కల్వమున నూనె నులాదిరంగు వచ్చును.

ఈచూర్ణము లీయ్యగ నుండవలెననిన నీ తులముల చక్కెరను మెత్తగా పొడిచేసి కలుపుకొనవలయును. ఈపుగ నుండగోరువారు 2½ తులముల కుట్టిచేసిన తెల్లని యుప్పును మెత్తగ చూర్ణము చేసి యాపొడిలో కలుపవలయును.

సువాసనలను కోరువారు వారి కిష్టము వచ్చిన పరిమళద్రవ్యములను కొద్దిగ కలుపుకొనవచ్చును. ఆవగా యాకల్మష ఆయిల్ ఓనుం తెలం దాశెన చెక్కతెలం మొదలగువానిని కావలసివచ్చుటకు చేర్చు కొనవచ్చును.

ఈపొడిని గజాబుడిలో వేసి కాయ్యుచూసి భద్రపరచుకొనవలయును. మే నూసము గృహలక్ష్మిలో మరి రెండం యోగముల దంతచూర్ణములను వాసన తలనూనెలను గూర్చి వ్రాయుచును.

పండ్లు తో మునపుడు సలహాలు

1. పండ్లుతో ముకొనుటకు ముందుగనుచ్చునీళ్లతో పుక్కిలించవలయును.
2. పండ్లను అధిక కాలము రుద్దిన పండ్లమీదనుండు ఎనామిల్ ఆను మెరుగు పదార్థము అరిగిపోవును. ఇందువల్ల పండ్ల పటుత్వము తప్పి గట్టి పదార్థములను పులుసుపదార్థములను భుజించుటకు నీలువదరు.
3. రాత్రి పరుండుటకు ముందఁగూడ పండ్లను తోముకొనుట ఆరోగ్యము. అట్లుకానిచో నుచ్చునీళ్లతో నైనను పుక్కిలించుట మంచిది.
4. ఇమక తాతిపొడి మొదలగు గరుకు పదార్థములతో పండ్లనురుద్దిన పండ్లసంకులలో పలుకులు చిక్కి కొని పోని కలగజేయును. పండ్లు త్వరలో అరిగిపోవును.

—గృహలక్ష్మి సంపాదకుడు

కాచుచేయు విధము

• మనము కాయను చేయవలయుననినచో ఒక వండ్ర మొద్దును తెచ్చి క్షిదానిలోనుల చేవకలవా లేదా యని విమర్శించి చేవ యున్నచో దానిని చిన్నచిన్న ముక్కలుగా చెక్కి ఆముక్కలను తెచ్చి ఒక పెద్ద ప్లాత్రింగ్ గాళములో గాని లేక లకట్లో గాని నీళ్లు పోసి అనీల్లో యీచెక్కిన ప్లేట్లను చేయవలయును. అట్లు చేసి గాలితాకుడు లేనిచోట మనగృహమందెచ్చటవైనపెట్టి ఒక 15 కోజాలవఱకు వానివ్వవలయును. అట్లు వానినవీడవ ఆచెక్కలోని ద్రవమును పీల్చిన యాజలము ఎట్టుబడి కొద్దిగా చిక్కబడును. అప్పుడు దానిలోని చెక్కముక్కలను తీసివేయవలయును. తీసిన తరువాత అప్పుని ద్రవమును ఒక ప్లాత్రిలో పోసి పాయియూడ పెట్టవలయును. అట్లు పెట్టి 3 కోజాలవఱకు రాత్రింబళ్లు ఒకే తీరున కావవలయును. అట్లు కాగిన ఆద్రవము క్రమముగా చిక్కబడి గట్టిగా యగును. ద్రవమును కాయనపుడు మనము ఆద్రవములో వగరుకోరకు కరక్కాయలను ముక్కలుగాచేసి ద్రవమునుంట్టి ఎన్ని సరిపోవునని మనకు తోచిన అన్ని తేసి ఆద్రవమును మరగ నివ్వవలయును. అప్పుడు ఆద్రవము ముద్దగాను ఎఱ్ఱగాను నుండును. అప్పుడు మనము ఆముద్దనుండి వచ్చిన రసమును ఒక పన్ననినెడ్లలో పోసి పడియకట్టినయెడల అందులోని నీరు పడియపోయి అది ముద్ద యగును. అప్పుడు మనము దానిని తీసి చిన్నచిన్నముక్కలుగాచేసి ఎండతెట్టుకొనవచ్చును. మనకు అట్లుచేయుట కష్టమని తోచినయెడల, కాగి గట్టిపడ్డ రసమును తీసి ఒక ప్లాత్రిలోపోసి అగరుమోస్తరుగా 20 కోజాలు ఎండతెట్టినయెడల గట్టిబడి ముద్దయగును. అప్పుడు మనము చిన్నచిన్న ముక్కలుగా తేమకొన వచ్చును.

—నూమునూరు లక్ష్మీబాయి

బొమ్మపాత్రికలతో దుప్పటి

క్రొత్త వస్త్రములతో చించిన శేరికలన్నియు చేర్చి పెట్టి అనగా బొమ్మపాత్రికలవంటివి చొక్కాలలో లాగులలో రెవికలలో మిగిలిన శుభకలు అన్ని రంగులలోనివి జలపంటి పడకలమీదికి దుప్పట్లుగాగాని మర్చిలమీదికి చిన్నచింట్లుగాని రంగురంగుల వచ్చితులై వాయింటుచేసి వట్టిన చాల అందముగ నుండును. ఇట్టివి మదనపల్లి ఆనుపత్రిలో కొల్లలుగా నున్నవి.

రాళ్ల క్రిందికి మెత్త

ప్రాతవిక్రొత్తవి చింపి శేరికలను సన్నగా చించుకొని మూడు శేరికలు పెట్టి ఒక అల్లుడు దానికి శేరికలను వాయింటుచేసుకుంటు అల్లుడు అబడను బాదంపాటంగా చుట్టుకుంటు నూదికి చారపెక్కించి పేము అల్లకంపచే దానికి టాకాలుచేసుకుంటు పెద్ద విస్తరాకంకచేసి నిలిపివేయవచ్చును. దీనిని పడకగదిలో మంతముకడ వేసిన రాసుండును.

—కంకి పాటి రుక్మిణమ్మ

జిజ్ఞాస

పిలకాగణపతిగారు

ఒక్కరమణీయ ప్రభాతము
నంను నొకపందిగహృదయుఁడు
వార్ధిరపు టినుకతిన్నెల
నిలచి యిటులనియెన్.

పెరిగివిరిగెడి తరగలారా!
మెరసిపోయెడి తారలారా!
ఎగిరిపోయెడి పులుగులారా!
వినుడు నావలుకుల్.

ఎంతకాలమునుండి యిట్లులు
పెరిగివిరుగుచు తిరిగి పెరుగుచు
నీయనంతసముద్రమున వసి
యిందియున్నారో!

రాత్రియుజ్జ్వల గగనతలమున
నీమనోహర శవలోకము
జూచి యిటులే వెడలిపోయెద
రెచ్చటికి మరలన్.

ఎచెటి కెగిరెద రీయనంతవి
హాయసమ్మున నెవరికొఱకై
ఈప్రపంచరహస్య మేమియే
తెలియునే మీకున్.

చిన్నిచుక్కలు చికిలినవ్వెను!
పెద్దవే చింతింప సాగెను
పులుగులన్నియు తెలియదనుచును
వెడలిపోసాగెన్.

తరగలొక్కొక్కటిగ వచ్చెను;
వినుచు నట్టులే వెడలిపోయెను;
ఉన్నతోర్చిక యొకటి యిట్లులు
వలికి మరలిచనెన్.

అక్కలండలు నాకనంబున
రాత్రి యొకచో గూడి, యిదియే
తలచియేమియు తెలియఁజాలక
వెడలుచున్నారల్.

ఎందుకొఱ కేవెట్టిప్రశ్నలు?
వత్తుమిట్టులే పోదుమిట్టులే
ఎచటినుండియో? ఎచటికో
యిది తెలియ దెవ్వరికిన్.

మల్స్యమొక్కటి కెరటములతో
వెడలిపోవుచు నవ్వకొనియెను
అలఁడటులే నిలిచి యేలనా
యున్నురనుకొనియెన్.

ఈశ్వరశరణ్ గొప్పకవీశ్వరుడు. అతనివయస్సు ఎక్కువకాకపోయినా అతని కవిత్వముయొక్క ఘనత చాలాఎక్కువది. అతడు కలం పుచ్చుకున్నాడంటే ఆపశశ్యంకాదు. అతని వ్యాసములయొక్క చాతుర్యము, వర్ణన, భాష నిరుపమానములై సందున విన్నవారందరూ చాలా ఆహ్లాదపడుతుండేవారు. ఆకాలమందు అతని కవిత్వమును పొగడని ప్రతిక లేదు. అతని పద్యములమీద ఏనైనా విమర్శనలు వస్తే అన్నీ చక్కగా సమర్థిస్తూ ఉండేవాడు. అతనిని చూసినవారు “అరుగో కవిమండలములో నక్షత్రమై వెలుగుతున్న కవీశ్వరులు” అనుకుంటూఉంటేవిని ఊర్ధ్వమండలములలో విహరించినట్లే ఆనందించేవాడు.

ఈశ్వరశరణ్ భార్యపేరు ఎవరికీ తెలియదు. అతడుమాత్రం భార్యఅంటే ప్రాణ సమానంగా ఎంచుకునేవాడు. ఆమె కంఠస్వరమంటే అతనికి ప్రాణం. ఆమె చిటునగ వతనికి శాంతిచాయకం. భాగీరథి స్వల్పవిద్యావతి. ఈశ్వరశరణ్ భార్యకికూడా పద్యాలుఅపి వ్రాయాలని ఉండేది.

“ఎంత అదృష్టం! ఎటువంటి విద్యావతియైన భార్యదొరికింది!” అని స్నేహితులెవ్వరూ అంటూరా అనుకునేవాడు. అటువంటిరోజులకోసం తనసర్వస్వమూ ధారపోయడానికి సిద్ధంగా ఉండేవాడు.

“చక్కవివ్యాసముంది చూస్తావా?” అన్నాడు ఈశ్వరశరణ్, ప్రతిక భాగీరథికియిస్తూ.

“ముందీవ్యాసం అయినతరువాత ఆవ్యాసంచూస్తాను. ఏమిటాప్రతిక?” అన్నది భాగీరథి బట్టలు సర్దుతూ.

“వేయి కథలు ఉన్నవి.”

“మీవ్యాసం ఇందులోఉన్నదా?”

“ఉన్నది; కాని నేరింకొకవ్యాసం నీకు చూపించాలనుకుంటున్నాను. ఆవ్యాసం వజ్ర కుమారి అనే యామెది.”

“వజ్రకుమారి! ఈమెపేరు ఎప్పుడూ వినలేదే”

“ఔను; అవరిచిత్రయే. కాని వ్యాసం చాలాగొప్పది. ఒకమాట చదివావంటే ఆనందం పట్టలేవు.” అనగానే భాగీరథి భర్తవేతిలోని ప్రతిక లాక్కున్నది. ఆభరణములపెట్టె అయినా ఎవరూ అంతతొందరగా తీసుకోరు.

ఆకథ చదువుచున్నప్పుడు ఆమె ముఖమునందు కలుగుచున్న మార్పులనుబట్టి ఆమెకు కూడా ఆనందంగాఉన్నదని గ్రహించి “ఎంత ఏమాన్మ” దనిఅన్నాడు ఈశ్వరశరణ్.

“చాలా బాగుంది. కళ్ళ ఎదుటనున్న ఛాయాచిత్రంలాఉంది” అంది భాగీరథి.

“ఔను నాఅభిప్రాయమూ అంతే. ఇది ఏతరగతిలో చేరుతుందని తలుస్తావు?”

“.....”

“ఏం ఆలోచిస్తున్నావు? ఇది వజ్రకుమారి పరీక్షకాదు. నీపరీక్షకూడాను.”

“ఈమెను రెండవతరగతిలో చేర్చవచ్చు.”

“ఎందుకంత తగ్గించావు?”

“ఈమెను మొదటితరగతిలో చేరుస్తే నేనోడిపోతాను. నాలుగు చమత్కారం మాటలు చూడగానే దీనిబుద్ధి మందగించి దమకుంటారు.”

“చూశావా; ఆమెనుగురించి పత్రికాసంపాదకుని అభిప్రాయం.”

శ్రీమతి వజ్రకుమారి వ్యాసం మాపాఠకులయెదుట పెట్టుచున్నందులకు మేము చాలాసంతోషించుచున్నాము. ఇటువంటి మనోహరమగు వ్యాసము వెల్లడిచేయగలిగినందుల కెంతయు—

“చాలు పొగడ్తలు; మీరు వ్రాసిన “గంగాతటము” అన్న దానిముందు ఇదియెంత? ఆపత్రికా సంపాదకుడు కనబడితే నే చెబుదును దీనిగొప్పదనం.”

“చండికాదేవివై పోయావే” అన్నాడు నవ్వుతూ.

“ఎందుకు నవ్విడం? ఈపొగడ్తలుచూస్తే నాకు వల్లుముడుతుంది. వజ్రకుమారి గొప్ప వ్యాసకర్త! విపోయిందా? ఈమాత్రం అందరూ చెయ్యగలరు.”

“నరే గాని, భాగీరథీ, నవ్వుకూడా ఎందుకురాయకూడదూ? నీన్నా ఇలాగే పొగుడు తారు. నేను సంతోషిస్తాను.”

“అఖిలేందు. నాకేం పొగడ్తలవసరం లేదు.”

“నీవు రాయసంపే ఊరుకుంటానా. నీచేత రాయస్తాను గాని, నీవు ఉత్తరం రాస్తే ఎంత ఆకర్షణీయంగాను, గంభీరంగాను, చమత్కారంగాను ఉంటుంది. ఉత్తరాల్లో ఉండే సంగతులే వ్యాసంక్రింద రాసిచూసు.”

“ఆపని పురుషులదికాని స్త్రీలది కాదు.”

“ఎందుకు కాదు? వజ్రకుమారి స్త్రీకాదా మఱి.”

“ఆ; నాకన్నీ తెలుసును. భర్త చేత రాయించి తనవేర అచ్చువేయించింది. మీరూ రాయండి. నేనూ ఆలాగే చేస్తాను.”

“హాస్యం వదిలిపెట్టు. ప్రయత్నం చేస్తావా చెయ్యవా?”

“చెప్పానుగా మీరు రాసిపెట్టండి.”

“మాఉపాధ్యాయులు మా కీపాఠం చెప్పలేదు.”

“ఆ! వ్రాసిపెడుదురూ. భాగీరథినిగురించి పత్రికలలోపొగడ్తలు పడతాయి. మీరు సంతోషించవచ్చు.”

“.....”

“మోకోసం అన్ని రాయగలరుగాని నాకోసం ఒకటి రాయలేరు కాబోలు”

“ఎంత చవకగా పేరు సంపాదిస్తామనుకుంటున్నావు.”

అని ఈశ్వరశరణ భాగీరథి వెపు చూచి నిట్టూర్పు నిగిడ్చి ఉరుకున్నాడు.

“.....”

భాగీరథి మనస్సులో ఒకటే ఆలోచన. రోజూ భర్తతో “వ్యాసం ఎందుకు రాయ రండీ” అని పోరుతూవుండేది. “పెక్కిమాత్రం నిన్నంతో ప్రేమిస్తాననడం. కాస్త రాసి పెట్ట మంటే తెలింది సంగతి. నాకే రాయడం వస్తేనా ఇప్పుటికెన్ని రాసి మీపేర పంపేదానో” అని సలుగుతూ ఉండేది. ఈశ్వరశరణ మాత్రం “నీకేం పిచ్చి! పేరు రావాలని ఉంటే కష్ట పడినేర్చుకో. నేనలాంటి పనిచెయ్యను” అనేవాడు. ఆమాటలవల్ల ఆమెసలుగుడు మోచై పోయేది. ఈశ్వరశరణ మాట్లాడకుండా ఉరుకుని “ఎంత పని చేసాను. నేను రాయమని ప్రేరేపించకపోతే ఈపోరు ఉండకపోను” అనుకునేవాడు. ఈవిధంగా కొన్నిరోజులు గడిచి పోయాయిగాని చివరకి ఈశ్వరశరణ లొంగిపోయాడు. పురుషుని అసమ్మతి ప్రేమ గల ప్రేయసివద్ద సాగుతుందా?

ఒక సంవత్సరం గడిచేటప్పటికి భాగీరథి పేరు కవిప్రపంచమందు మ్రోగింది. అందరూ ఆమె కలంనుంచి ఒక్కపంక్తి ఏ పత్రికలో నైనా వెలువడితే దానికోసమే నిశీక్రిస్తున్నారు. “ఈమె ఎవరో కపిశ్వరుల తల దన్నినది. స్త్రీలు కేవలము గృహంగవలుగానే నిర్మింప బడ్డారని ఇప్పుడెవరై నా అనగలరా?” అని అనుకోడం ప్రారంభించారు. భాగీరథి కాళ్లు భూమ్మీద నిలవడంలేదు. ఏపత్రికలో చూసినా తన నామమే. భర్త మీద ప్రేమ అతిశయించింది. అతనిని అస్తమానం పొగుడుతూఉండేది. ఈశ్వరశరణకూడా పత్రికలలో తన పత్ని పేరు చూసి ఫాంగిపోయేవాడు.

భాగీరథి ఎవరో ఈశ్వరశరణకి తప్ప ఇతరులకు తెలియదు. కీర్తి దాగదు. చివరకి తెలిసింది భాగీరథి ఈశ్వరశరణ భార్య అన్న రహస్యం. పత్రికాధిపతులు భార్యభర్త లిద్దర్నీ అభినందిస్తూ ఉండేవారు. ఈశ్వరశరణ మాత్రం భయపడుతూ ఉండేవాడు. రెండవ రహస్యంకూడా బయటపడుతుండేమో నని

హిందూ బాలికా పాఠశాల వార్షికోత్సవము వచ్చింది. ఆపాఠశాల ప్రధానోపాధ్యాయుని వచ్చి భాగీరథిని ఆసభకు అధ్యక్షత వహించమని కోరింది. భాగీరథికి ఇష్టంలేకపోయినా ఆమె బలవంతంవల్ల ఒప్పుకోక తప్పిందికాదు. “ఎంత చెప్పినా వినలేదుకదా. అంతమందిలో నేనెలా మాట్లాడగలను?” అనుకుంది భాగీరథి.

ఈసంగతి ఈశ్వరశరణుతో చెప్పేటప్పటికి “నాలుగు వ్యాసాలు రాస్తే ఎంత పదవి వచ్చిందో చూశావా?” అన్నాడు.

“మీరు చెప్పినది నిజమే. కాని ఈగౌరవమంతా మీదానాదా?”

“నాదేముంది? నేను ముందుజన్మ స్త్రీజన్మ రావాలని భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తున్నాను.

స్త్రీ కోరింది వెంటనే నెరవేరుతుంది.”

“అబ్బా, అందరూ మీలాంటివాళ్లే బాతారా? సరేగాని అంతమందిలో ఎలాగండి మాట్లాడడం?”

“సుభువుగా సంతకంచేసినట్లే అనుకొన్నావా?”

“మీరెప్పుడూ ఇంతే. మీతో మాట్లాడగూడదు.”

“పాటబాటు జరిగింది, యింపిస్తావా?”

మర్నాడే ఈశ్వరశరణ్ ఊరికి వెళ్లవలసివచ్చింది.

“మంచి ఉపన్యాసం రాసి పంపించాలి; ముడిచిపోకూడదు. ముడిచిపోతే ఇక్కడ చిక్కు వస్తుంది” అని భాగీరథి మఱిమఱి చెప్పింది. ఈశ్వరశరణ్ వెళ్లగానే వార్షికోత్సవ సందర్భంలో ఆమె చదవడానికి మంచి ఉపన్యాసం వ్రాసి పంపించాడు. భాగీరథి అదిచూసి చాలా సంతోషించింది. “ఇదివఱకు నాపేరుతో చాలా వ్యాసాలు ప్రచురణ అయ్యాయి గాని ఇంత గొప్పవి కావు. నే అధ్యక్షురాలుగా ఉండి ఇది చదువుతే ఎంత మనోహరంగా ఉంటుంది! ఇటువంటి వ్యాసం రాయడానికి ఎంత అలోచించవలసివచ్చిందో. అహంభావముతో కూడు కున్న ఈపాడు ప్రపంచంలో ఇతరులెవరైనా ఇలా సహాయం చేస్తారా?” అనుకొని భర్తను తలచి నమస్కరించింది.

సభలో ఆస హాల్లో ఇనకేస్తే రాలడంలేదు. ఇదివఱకు అటువంటి సభలకు పురుషులు కొద్దిమందే వచ్చేవారు. కాని ఆసభకు స్త్రీలకన్న పురుషులే ఎక్కువమంది వచ్చారు. అందులో భాగీరథి ఎలావుంటుందో చూద్దామని కొందరూ, ఆమె ఉపన్యాసం వినాలని కొందరూ ఆదుర్దాపడి వచ్చారు. కొంతసేపటికి భాగీరథిదేవి వచ్చిందని గండ్రగోళం ప్రారంభమైంది. అందరూ ఆమెను చూడడానికని తోసుకుంటూ లేచారు. ఈసందడంతా ఒక్కమాటు నిశ్శబ్దమైపోయింది. ప్రధానోపాధ్యాయునితో కాశ్మీర సిల్కుచీర కట్టుకుని ముఖమందు నమ్రత, గంభీరము తాండవమాడుచుండగా వచ్చిన భాగీరథియే ఆనిశ్శబ్దమునకు కారణము. భాగీరథిదేవి ఆమెయే యను వాక్యము అక్కడనున్న ప్రతివ్యక్తి ముఖమునుండి వెలువడింది. తరువాత ఆమెను సభకు అధ్యక్షురాలినిగా ఎన్నుకొని; బాలికలకు ఆమెచేత బహుమతులిప్పించారు. బహుమతులిచ్చినప్పుడు ఆమె ముఖమునందు వెల్లివిరియుచున్న ఆనందం అనుభవించినవారికే తెలుస్తుంది. తరువాత భాగీరథి ఉపన్యాసం చదవడాని కుపక్రమించింది. అందరూ మాటిమాటికి కరితాళ ధ్వను లొసర్చుచూ అభినందించుచుండగా భాగీరథి ఎక్కువ ఉత్సాహంతో చదువుతోంది. అంతలో భాగీరథి ప్రధానోపాధ్యాయుని తన్ను గురించి ఏమి తెలుస్తోందో పని ఆమె వెపు చూడగా ఆమె ఒక ఉత్తరం చదువుతూవుండడం కనిపించింది. ఆ ఉత్తరం చూడగానే భాగీరథి గుండెల్లో డడ ప్రారంభమైంది. వ్యాసంతో పాటు “నీవు కోరినప్రకారం వ్యాసంరాసి పంపుతాన్నా” పని ఈశ్వరశరణ్ రాసినఉత్తరమది. పాటబాటున ఆమె కాగితాల్లోంచి క్రిందపడి ప్రధానోపాధ్యాయుని చేతుల్లో పడింది. అందరూ

చాలా అభివృద్ధిని పొందినది. ఇది వినిపించుకోక భాగీరథి త్వరగా ఉపన్యాసం ముగింపుచేసి సరళా దేవిని ప్రక్కగదిలోనికి పిలిచి, “ఈ ఉత్తరం సంగతి ఎక్కడా వెల్లడిచేయవద్దు. నాకారవం, నాప్రాణం కాపాడివలసింది” అని ప్రార్థించింది. ఆమెకూడా భాగీరథి అవస్థ చూసి “ఈ ఉత్తరం గురించి నానోటినుండి ఒక్క అక్షరమైనా వెలువడ” అని ప్రమాణించేసి చెప్పింది. తరువాత భాగీరథి వ్యాసం ఒక్కటి వత్రికలలో ప్రచురింపబడలేదు.

వజ్రకుమారి వ్యాసములు యథాప్రకారంగా ప్రచురణ అవుతూనే ఉన్నాయి గాని భాగీరథి మనస్సులో మునుపటి ఈర్ష్యపోయి, ఒకవిధమైన కాంతి ప్రవేశించింది. ఇలాఉండగా ఒకరోజు భాగీరథి నిమిత్తమై పనులెనిమిదేండ్ల యువతి వచ్చింది. భాగీరథి ఆమెను గౌరవించి కుశల ప్రశ్నలు చేసిన తరువాత ఆమె తన పేరు వజ్రకుమారి అనియు భాగీరథి దర్శనం చేయాలని వచ్చాననియు తెలియపడింది. భాగీరథి ఆమెతో “మీ వ్యాసములు నాకుమిత్రులనందం కలుగజేస్తాయి. పురుషులు వ్యాసములు రాయడం తమకేగాని ఇంకెవరికీ రావని గర్వపడుతూ ఉంటారు. మీవల్ల అలాంటి ఊహలకి అవకాశం లేదు” అన్నది.

“మీ వ్యాసముల ముందు నా వెంట? మీరిప్పుడు వ్రాయడం ఎందుకు విరమించారు? ఆ సంగతి తెలుసుకుందామనే నేను వచ్చాను. మీరిలా అశ్రద్ధ చెయ్యడంవల్ల చాలా నష్టం కలుగుతోంది”

“ఏం చెప్పను?” అనుకుంది భాగీరథి.

“ఈశ్వర శరణ్ గారు పార్వతి ముందు ఈశ్వరుని గౌరవం దక్కదని ఆటంకపరిచారా!”

“అలాంటి దేమి లేదు. వారికి చాలా ఉత్సాహం.”

“అవుతే మీరిలా ఊహకోడం బాగుండలేదు”

‘వ్యాసం రాసే శక్తి నాకేముంది? వారు రాసేవారు. నాపేరుతో పంపేదాన్ని’ అని చెప్పుదామా అనుకొని నాయం దీమె కున్న గౌరవమంతా పోయి, ‘అహ! ఎంత మోసకరం!’ అని అసహ్యపడుతుండేమోనని అంది కదా

“ఏదో పనిపాటలవల్ల తీరుబడిలేక విసుగెత్తి...”

“కవిత్వం మనసును విసిగించే వస్తువు కాదే. ఎప్పుడూ చిగుర్చుతూ ఉండే తోటలాంటిది. చంద్రికలు, పక్షుల కోలాహలము, కవిత్వము ఇవి విసిగించే వస్తువులా? అయినా ఇలాంటివి కారణాలు కాకూడదు. మీరు మరల రాయడం ప్రారంభించండి” అని ఎన్నో విధాల చెప్పి వజ్రకుమారి వెళ్ళిపోయింది. ఇదివఱకు భాగీరథి ఆమెకూడా ఎవరచేతనో చెప్పించుకొని వ్రాసేదని అనుమానపడింది. కాని ఇప్పుడామెను చూచుటవల్ల ఆమె వాగ్ధోరణి వినుటవల్ల ఆ ఊహ తొలగిపోయింది. “వజ్రకుమారి చిన్నది. ఆమె రాసిందికదా! కష్టపడితే నాకుమాత్రం ఎందుకు రాదు. వజ్రకుమారి కృషిచేసి నేర్చుకోలేదా? నేను ప్రయత్నిస్తే నాకూ వస్తుంది” అనుకుంటూ ఉద్రేకంతో ఆ ప్రయత్నంగా “నేను న్యాయంగా రాస్తాను” అంది. వెంటనే దగ్గరనే ఉన్న ఈశ్వర శరణ్ “తథాస్తు” అన్నాడు.

శ్రీ పీఠికాపుర మహారాజీస్వతి తారకావళి

శ్రీ మతి వింజమూరి వేంకటరత్నమ్మగారు

న|| ఎద బరువాయె వాకు పదియింభగ మాటలు రాత్రు వ్రాయుగాఁ
గదలదు శేఖరీముఖ మింకన్ గవనంబెటు రాజ్యగూర్చి చె
ప్పదుఁ బ్రియమారఁజెంచెనుమముం దనకూఁగెలపోల్కిఁ గన్నర
ల్లిదయను కోక్యమానె చవిలేనివదంబులఁ గూర్చి పొడఁగా?

శే|| మాటమ్మదువు, మేనుమ్మదువు, మనసుమ్మదువు
చేతమ్మదువు, చర్యమ్మదువు, చిన్నమాంబ
కనుదు నెఱిగియు నేలాలో యగ్ని దేవుఁ
డామొరిగొనఁ దస్మద్మలాశయనములెల్ల ?

శే|| తన్నుఁబోలు పవిత్రప్రౌఢయ యగుటను
దుర్నిరీత్యతేజంబుతోఁ దూగుదుంట
స్వీయననువేయని భ్రమఁజెందవేమి?
కానిచో, దహించుగలదే రాజీమేను ?

శే|| కష్టరమువంటి పితకీర్త గలిగియుండె,
కష్టరముఁ బోలు నెలని కాంతిఁ గాంచె,
కష్టరపు సౌభంబుచే పొప్పియుండె,
కడ కునురును గుప్తానికే విడిచె గాదె!

ఉ|| అమ్మా! చిన్నమదేవి! శీతపురరాజ్యశ్రీలలామా! దివం
తెమ్మాడ్కికా గవఁలోతి పంకజులగం దీధామిపై నిడి? నీ
సమ్యాసంబును గాంచి తీవనములన్ పొగించు రాష్ట్ర ప్రజా
భుక్తుల నీయొడఁబాటునైచి యెటులింకా మందు దూహించిరే!

అందాళ్లు వాపంచుప్రాణములని యెంచు, వృద్ధుడౌ జనకుని చెతలముంచి
ముద్దుముచ్చట లెన్నొ పొంది పొందింపనౌ, సోదరత్రయమును కోపముంచి
నీబోధసుధలాన నిరత మెదురుచూచు, సంతానమట్టుముకా వంతముంచి
అత్మబంధులు లేక యందజీవని నమ్ము, ప్రాణేశు దుఃఖవారాశిముంచి

మమ్ముబోట్ల వాక్రిదికాయమ్మునెల్ల
నగతికర్మ ప్రవాహమ్మునందు ముంచి
అమ్మా! చిన్నమదేవి! యెట్లుగివావు?
మరలిరావ? మాకోటకేని తరలిరావ?

అజాని సాకారవిరాకారవాదంబు, నరయవా? యల జ్ఞానమాంబువచ్చె;
నీకు దివ్యజ్ఞానలోకాంశములఁ దెల్పు, వినవేల రాజమ్మ విరుషినుడుల?
పంతులుగారి యపారప్రతిభఁ తెల్పు, వారినపవా సీతమాంబువలలు?

సద్గ్రంథపఠనంబు నలిపి నిన్నుఁ దనుప, మదినిల్చివా నర్సమాంబువదువు?
పాతకాలాంశముల్ విన్నవమ్మెల్ల
నెదురుచూచు కృపమ్మమా మీల వివపు?
మహానమావపు లెక్క కామమ్మ లెచ్చె
తల్లి! కనుదమ్ము లెత్తవా? తంలిరావ?

అదే మహారాజా నీవనుచుచేకములకై, వాటిట నిలిచి నీరాకఁ గనెను
అమృతహస్తములతో నమరించి నీవిచ్చు, భుజపాశేక్షులు వాలులందు
అమృతము తలందువు వరుచేరవలెనందు, గూఁతులు కనుపెట్టుకొనుచునుండు
అత్తమ్మహితబోధ లాప్యాదులొప్పుగా, విన మాడ్చుకొనలు గనుచునుండు
కలఁతచూపులతోఁ జేటికానికాయ

మెదురుచూచు నీయా జలనెల్లజరుచు;

ఉన్నపాటున వస్తువులన్నియుండె;

జనని! రావేల? భర్తముకొ నలువవేల?

మాకు వేడుకగ నీరానుమరిక పెండ్లి, కోటలో జరిపించు చూటనిడితి
పాత్రదోహత్రుల భవమహోత్సవములు, వైభవంబునఁ జల్పవలదియుంటి
'తమ్ము' వివాహోత్సవమ్ము మహోత్సాహ, గదిమతో వడిపించు వరయునుంటి
మహాసమక్రికా భువనాన్ని కోత్సనా, లావర్యభూతిఁ జేయంగనుంటి

పెక్కురీతుల నాకరి బృందములను

దనువవలెనందు మనసారఁ దలచుచుంటి

విన్నిచములున్నవే జనయితి నీను!

ఏల యీతీల మఱుఁగైతి, చెందుఁ బోతి?

వివిధదేశములందు వింతలెన్నియొ గాంచి, యాపు వ్రాసిన లేఖలెల్లు వెలయు?
వడ్డనాయకతుల ప్రభీషణులఁ గూర్చి, యాపు వ్రాసెడి గంధమెల్లు ముగియు?
'హిందూగృహము' వక యాపుచేర్చిన బహు, వ్యాపసంతకు లెల్లు పడయఁగలము?
ఉపనిషత్తులలోని యొత్త మాంకములెల్ల, వెంచి వ్రాసితి లెల్లు గాంబఁగలము?

హిందవస్త్రీల నుద్ధరించుదలంచి

యెన్నియో సత్కృతులఁబూని యెన్న నీవు

వానిఁ బూర్తి నేయకమున్న వనుధవిదుట

తల్లి! నీవంటి విదుషిఁ దగునటమ్ము?

ఉభయపక్షవ్యయభ్రుభరమెల్ల వహించి, యెన్ని పెండ్లిండ్లు చేయించినావు!

అజ్ఞానవకలెట వాత్మపతుల వీడు, స్త్రీలవెందఱఁ జక్కఁజేసినావు!

పాతిశ్యలోనుండు ముద్దుబిడ్డలకంద, శుందలు కుడుపుల నిచ్చినావు!

నిక్కులమొక్కునులేని దినబాలికలకు, పెన్నిరీతుల సాయమొసినావు!

వానఁ దడియనివారలు వసుధలేరు,

చిన్న మాంబామహారాజుచేత నీవు

లందని వనిత బుద్ధి లేరనుట నిజము;

అట్టి నీవులేని భువి శూన్యంబుగాదా?

దేశదేశములందుఁ దిరిగినకొలఁదిని, స్త్రీయదేశముమీఁదఁ ద్రీతిహెచ్చ

బహుగ్రంథమకనంబుఁ బరచినకొలఁదిని, నమ్రభావంబు వానాటహెచ్చ

పరమతపద్ధతు లెఱిగినకొలఁదిని, దనమతమందుఁ దాత్పర్యమెచ్చ

విభవంబులకు పీలు లభియించుకొలఁదిని, నిర్బంధవృత్తి పై నియతిహెచ్చ

భర్తృపారికవి చేప్పిన పద్యయవకుఁ

బ్రజల దృష్టాంతమై యీమె పరఁగునందు

వన్మునుండేడివారము నెమ్మనముల

అట్టి మామహారాజు కక్కంటె మఱవ?

దర్శనంబునుగోరి కలసాల నెవరేని, నిర్మిత జెల్లంబు నికటమెసలకు
 ఒసగుమాత్రమెకాదు చెవ వారిఁ బూరించి, వచ్చివకార్యంబుఁ గ్రొచ్చియరయు
 అరయుమాత్రమెకాదు సరకువారలక, కృతకృత్యులుగఁజేసి కృపను దమపు
 తమపుమాత్రమె కాదు తమచుగా వారలం, చిలిపించి సాయంబు నలుపుచుండు

ఇట్లు లేమహారాజేం బట్టువదని
 నిరుపమాన సద్గుణగణ నిలయమైన
 చిన్నమాంబామహారాష్ట్ర వన్నెమనక
 చెడమా! యెట్లు కొంపోరి దయను వీడి?

దర్శనంబునకేఁగఁ దనపితమును దీగ్గి, చాచుపై మాతోడఁ జదికిలఁబడు,
 భాషాప్రసంగముల బలుకాడనేర్తు నే నాపావకవిపుత్రి కర మనును,
 ఇంతగా మావిడ్డలేదేనిఁ జదివిన, ముద్దిడి మామలకముల మఱించు
 నగలకై యొకయింటి రగపులాడుటఁ గాంచి, యాదర్శముగ నన్ను సరయుఁడనును

అట్టి యవ్యాజవార్యల్యమంది నన్ను
 నాదువిడ్డల స్వీయసంతాపములు
 సరయు చిన్నమదేవితో నరుగలేక

“బ్రతికి యున్నాను జీవచ్ఛవంబనగుచు”

కదసారికొ నిమఁ గూడి రాజగృహశృంగారంపుఁ బూరితోటలో
 నడువంగల్గినవేళఁ దల్లి! బహుళానందప్రసంగంబు లే
 ర్పద నందీపు, “మదాస్త లీరలు ననుం బమ్మందఁగఁజేసి నా
 పదకం జాట్టుచు రామరామముఁ బఠింపన్ పోయిగాఁ బ్రాణముల
 విడువంగల్గినయెట్లు గండుతడవల్ భీతాపహంబా కలల్
 నడయంగంటి” నటించుఁ బల్కిననుడుల్ సత్యంబు లెఱేలకో?
 కడుఁ గలల్ కలలంచు మేమనినవాక్యంబుల్ విడుదలలులే
 ఇదేదేలా? విధి యూరకేల విడదీసెన్ దల్లినిన్ విడ్డలకో?
 ఇది మీపుట్టినయిల్లు, సోదరులు నుమ్మా మీమహారాజాగా
 రు, దయాసింధులు, మిమ్ముఁ గారవమునంబ్రోసం గొఱంలేల” యం
 చెడలోనకొ మధురామలాఘ్యము పెన్నెసార్లు పడించి నా
 మదికిం జల్లనికాంతిఁ గూరిచితి నమ్మా! చిన్నమాంబా సతి!
 అనిర్యాగపువేళ మోక్షపదవిజ్ఞానశ్రీవీలోనిని
 త్యాగవంధంబె స్ఫురింప నీవదనచంద్రశ్రీర్నన్నగా లేదనా
 మానమ్మబ్రదుకుకొ దృఢీయపదయుగ్యంబంటికొఁ జేర్చుచున్
 బోనీ, కావ్యములేని యిన్నివిధులకొ మున్నోమతోలేదుగా?
 చుక్కలమధ్యమందుఁ గడు శోభనుగాంచెడు చంద్రలింబునై
 పెక్కురు మాద్యకాశిలు వేడుకఁ గొల్వఁగ నొప్పు నీముఖం
 బెక్కురణిం గవంగల మహీనదయాశీరణంబు లేదెడక
 లిక్కటిలంగఁ జెల్కు నపు చెన్నెల యెట్టులు గాంచసేర్తుమో!
 ఆకలంకంబగుస్త్రీలపత్రకయొకం చాంద్రంబునన్నిల్చి రా
 నితి హిందూగృహవామయించి, కడఁచున్ నీలితహాసంబులున్
 నకలాకాయవత్ప్రసంగములు నానాకాస్త్రపాతాంశముల్
 ప్రకటింపన్ దలఁబూని, వ్యాసములకుప్పల్ కూర్చియున్నావుగా?

మనయాపానవిచిత్రకారకుడం నీమంబోప్పగ్రాహి యం
 చిన హిందూగృహచిత్ర మంపినటులే చెన్నాయుతుక్ (తేరెతుక్;
 జవనీ! నీసెలవొంది వ్రాసిన సమాజస్త్రీల చట్టంబు లిం
 కను మాయంటనై మూలమండె భవదాఖ్యాతా జలం గోరుతుక్.
 సీతాదేవియోగమంది యెటు లాశ్రీరామచంద్రుండు ప్ర
 ఖ్యాత సైర్యముగాంచి రాష్ట్రజనసంఘక్షేమముం గోరి ప్రా
 (జాతిక్రాంతినిజెంద శీఘ్రునిని చిరాయుస్సుతోనుండె వా)
 రీతికలు త్రియంగంబుతో మనుక ధాత్రిక్ మామహారాతోగిన్.
 నమః గన్తుకల్లి చిన్నమదేవీ సీతమ్మ, మామహారాజా రామయ్యతంద్రి;
 ఈయెడఁబాటెంత యొప్పుకోతనగుండె, నంతచలంగ నెల వారెడేలు;
 రసప్రేయసీమార్తిగనవేమై యింకఁగనున్, బ్రతుకంత యొక్క సేత్రముగవిచ్చి
 మున్నె యేలికనింపికోన్నాడు లోలోనఁ, దియిలియని యామె సోయగమ్ము

కాని యెవ్వారు గనని యేకాంతతేరే
 పెడలవా జాలుజాలులై వేడివేడి
 యశ్రువులు విర్చి మేష సేత్రాంతలములఁ
 దడియఁగాఁ దనమ్మదులోచిధానమెల్ల?

ఈయెడఁబాటు శేవికీ నహింపఁగ రానిద, యెన్ని వారోదీ
 తీయనిప్రేమ? పాముడుగదే నరపాలు నెదందనిండి! రా
 గాయతర క్తరీఖలు దురంఠవిషాదతమోమనీమన
 చ్చాయలఁ బ్రాచు వారని వికాలమనోంబరసాంధ్యవిధులక.
 ఇందుమతీదేవి యెడఁబాటు గనలేక, యజమహారాజా మహార్తి గాంచె
 సీతాదేవియోగమం జెందఁజాలక రామసార్వభౌముండు స్వర్ణజానకి గొన
 ప్రేయయాశ్రమద్యరాచి శ్లేషమునఁగుండి, నరుచాయుర్ధంబుఁ దరుణికోసఁగ
 అర్ధాంగియోసతి యగ్నిదగ్గముకాఁగఁ, బరమశివుండు తపఃపరతవేఁగ

ప్రేమముఁ దొకండు, ముఖిధర్మి వేటొకండు
 త్యాగి యింకోకండు, విరాగి యవల వొకండు
 వారియిందెవ్వరును యోగివరులు నారు;
 మామహారాజె యోగిన్నత్రాముఁ డగును.

ఇరుపదియేడు వత్సరము లేఁగెను మూర్ధవృషాలు మానసాం
 బురుహమహాసనంబుననుఁ బోల్పుగఁ జిన్నమదేవి వచ్చి; యా
 యిరువింక కాశ్యపఁబు; తనువేగతి మాతిన వాక్య నిత్యమై
 పరఁగుట మామహానుఁ డెడఁబాటు వహింపఁడు ధర్మచిత్తితో.
 సంతోషంబునఁ జిన్నమాఁబ కమలాసారూప్యమంఁగాంచె, జ
 న్మాంతర్యావము నొందనింక, మహనీయావంద ధామంబునం
 దెంతేకాంతిని బొంది స్వీయజన సద్బృందంబులక మమ్ము న
 క్రాంతంబుక గరుణాకటాక్షములచే సంతృప్తి గావించెడుక
 అవనిం బాదము పెట్టుటాదిగ నఖండైశ్వర్యముల్ గాంచి సం
 స్తవనీయంబగు వర్తనంబున దిగంతక్రాంతివిఖ్యాతి యీ
 భువివార్జించి చిరస్థుగ్గునిలయంబుక జూలొన్నట్టి నీ
 కిచ నక్షత్రమునీ సరందిదితిఁ కల్గి! కైకొనన్వేదెదన్.

“పా మ్మావలకు నంటరాని పిశాచమా.....”

ఒక్క రెబ్బరు రెండు వడ్డీలు.

పాకకథ

— పూత రేకులు —

కమరమి రెండుగంటలు నీటిలో వానిన రియ్యము ను, కాలుకంట మెత్తగా దుద్ది, దానిపొకపాత్రలో ఉంచవలెను. నున్నది అడుగు గల మట్టికుండకు మూతికి పైభాగమున నాలుగురంధ్రములుంచి, మూతి క్రిందనువట్టు పొయ్యిమీద దానిని తోర్లగించి, పొయ్యిలో నున్నది మంట పెట్టవలెను. తెల్లని నలు చదుం గుడ్డను అరియ్యపు పిండిలో తడిపి, దానిని కుండకు పూయవలెను. పంటనే పలుచని రేకులేయను. ఆరేకులు వత్తెంలో పెట్టి దానిమీద నెయ్యి వంచదార బల్లవలెను. ఆమదిరిగి అనేక రేకులు తయారుచేసి, ప్రతి ఒకరేకు మీదను నెయ్యి వంచదార బల్లముండ వలెను. నెయ్యిచే తడిసి రేకులు మెత్తవకును. పిమ్మట పదిచది పేను రేకులను, దవికలగుడ్డమడతలుగా గాని ఇంకొకరకం మడతలుగాగాని మదలి పెట్టవలెను. ఇవి తినుటకు చాల దుచిగానుండును. పూతరేకులు మదరాసు రాష్ట్రపు కాలకు సీతైన పిండివంట.

— గంటి రామనుజులక్ష్య —

— ముంతమామిడి పప్పు వడలు —

1 పీకే ముంతమామిడిపప్పును $\frac{1}{2}$ నేరు రియ్యము నావపోసి ముంతమామిడిపప్పును రియ్యమును దుద్ది దానిలో పుప్పు కారము కొంచెముగా వేసి యుంచవలెను. (కొంచెముపుప్పువేసిననుచక్కెరవల్లి తినవచ్చును) ఒక బాగలిలో నెయ్యిపోసి పొయ్యిమీద పెట్టి మరగ కాచి దుద్దిన పిండిని చదలవలెట్టి చమురులో కార్చి తడివేడిగా భుజించినయెడల బహుదుచిగా నుండును.

— జి. ఎల్. నావిరమ్మ —

— పొట్ల కాయ పకోడీలు —

లేత పొట్లకాయలను రెండిని తేచ్చి చునగ చక్ర

ములవలె తుగవలెను. దానికి పరిచదు పెనగపిండిని తీసుకొని కొంచెము వచ్చిమిరచకాయలను, అల్లమును చిన్న చిన్న ముక్కలుగా చేసి యుప్పును ఎంచుమీసే కారమును చేర్చిన నీళ్లతో అపిండిని పల్కుగలుపువలెను. ఒక బాగలిలో పొపులేరు నెయ్యిగాని నూనెగాని వేసి బాగుగ కాగిన పిదప పొట్లకాయ ముక్కలను పెనగపిండిలో ఏదెనిమిది పొప్పున ముంచి నూనెలో చదలవలెను. అవి ఎయ్యురంగురాగనే వేరొక పల్లెము లో తీసుకొనవలెను.

— కంది పప్పు వడ —

ఒక నేరు కందిపప్పును నీళ్లలో నానబెట్టవలెను. వానిన పిదప దుద్దవలెను. దుద్దుచున్నప్పుడు దానికి పరిచదు వచ్చిమిరచకాయలు ఉప్పు వేయవలెను. నీరు ఉల్లిపాయలను చిన్న చిన్న ముక్కలుగా తగ్గి దుద్దిన పిండిలో వేయవలెను. విస్తారము మెత్తగా పిండిని దుద్దుకూడదు. ఒక బాగలిలో నెయ్యిగాని నూనెగాని కాచి దానిలో దుద్దిన పిండిని చదలు మాదిరిగ వేయవలెను. బాగుగ వేగిన పిదప వేరొక పల్లెములో వేయవలెను. వేడిగాయన్నప్పుడే పువ్వుగా గ్గించుట మంచిది. — గొల్లకోట సుందరదేవి.

— మధుర పానాలు —

సెనగపప్పును తేచ్చి రెడ్డలులేకుండ ఏం రోరగ వేయించి మెత్తగ విసిరిపుంచవలెను. ఒక బాగలిలో తగుమాత్రము నీళ్లుపోసి సలపల మరుగనిచ్చి అందులో కొద్దిగా నెయ్యిపోసి పైకెక్కిన సెనగపిండిని పోయి పలయును. అవి పుడుకుమండగా చిక్కని పాలుకూడ పోయవలెను. తరువాత చాలినంత చక్కెర, మొక్క తడిపప్పు, రాక్షపప్పు, ఏలకుపాడి వేసి బాగుగా కలి

య రెట్టి ఉడికిన పిమ్మట దించివేసి నిమ్మకాయలంత లేసి వ్రుండలుగా చేసియించువలెను. గోధుమసిండిని నీళ్లతోటి నూనెతోటి బాగుగా మర్చించి ముద్దలగు నట్లు చేసి ఆముద్దలనుంచి కొద్దికొద్దిగా తీసి వ్రున రెప్పిన ఉండలను గోధుమసిండి మూసవరచేసి అందు లో పెట్టి అరటియాకునకు నేయిరాసి తప్పుడగ చల్ల వలెను. పెనముపై నేయిరాసి ఆపత్రిన వాటిని వ్రున చేసి దోరగ కల్పవలెను. కాలిన పిదప దించి తినిన భవారుచికరముగా నుండును. బలముకూడ కలుగ జేయును. పెనగపిండికి చూరుగ గోధుమ నూకతో నూడ వ్రున రెప్పిన విధమున జేయవచ్చును.

—తులసి వేంకట సుబ్బలక్ష్మమ్మ.

—శ న గ పిండి వంకాయ —

లేత వంకాయలు మంచివిగా ఒక పీత తీసుకుని వ్రుంచవలెను. స వా పా వ్రు ఎండుమిరపకాయలను గిన్నెలో కొంచెముగా నూనెవేసి యా మెరపకాయలు తీసికొనవలెను; వేయించవలెను. నగమువేసిన తరువాత మిసపపప్పు ఆవాలు తీలకరమాచూకలసి ఒకగిన్నెకు రెచ్చి యామిరపకాయలలో పోసిమాడకుండా ఎర్రగా వేయించవలెను. వేసినతరువాత రోటిలో పోసుకొన వలెను. పొయ్యిమీద గిన్నె పెట్టి కొంచెము నెయ్యి వేసి రెండు గిద్దల శనగపిండిని ఆగిన్నెలో పోసి కొంచెము ఎర్రగా వేయించవలెను. వేసినతరువాత వల్లెంలోని కారపు పొడిలో యాపిండినిపోసి వ్రుండ గాకుండా బాగాకలపవలెను. తరువాత వంకాయలు నీటిలో తరుగకుండా ఒక్కొక్కకాయ చొప్పున వాలుగేసి చీలికలుగా తరిగి వెంటనే యాశనగపిండి తో కలిపిన కారపు పొడి యావంకాయలలో పెట్ట వలెను. అన్నీ వక్కపారి తరిగినయెడల కనఘ్నును. తరువాత గిన్నెకాని బాణలిగాని పొయ్యిమీదవేసి మూడుసవాపావులు నెయ్యిగాని నూనెగాని పోయ వలెను. బాగా కాగినతరువాత కొంచెము యింగువ వేసి వేసిన తరువాత గిన్నె దింపి క్రిందపెట్టవలెను. దానిలో యాకారము కూరిన వంకాయలన్నియు ఒక్కొక్కటిగ వేయవలెను. పొయ్యిమీదపెట్టి మూత పెట్టవలెను. రెండుమాడు పార్లు కాయవిడిబడకుం డా అడుగుకాయలు వ్రై వ్రైకాయలు అడుగుకువచ్చే టట్లు కుదిరించవలెను. వేసిన తరువాత గిన్నెదింపి కాయలన్నిటిని ఒక పల్లెములో పెట్టి అన్నములో వేసుకొని భుజించిన చాలా రుచిగా నుండును.

—సాజ్జలప్పలు —

ఒకపేరు మెదారవ్వను కొంచెముఎర్రగావేయించి దానిలో ఒకశేరుపాలు పోసి గట్టిగా ముద్దలయ్యె వరకు వ్రుడకనియ్యవలెను, దానిలోనె సవాశేరు వంచ వారపోసి కలియరెట్టి దింపవలెను. ఒకశేరు మైదా పిండిని గట్టిగాకలిపి యావ్రుడకరెట్టి వ్రుంచిన సాజ్జను నిమ్మకాయంత ముద్దలుచేసి మైదాపిండి యాముద్దకు పరిపోయినంత తీసి యాముద్ద పొదుకువలెను. ఈ ముద్ద చిన్న అరటియాకులో చేతితో గుండ్రగా వచ్చినంత చెడల్పుగా వల్లవలెను. పొయ్యిమీద బాణ లి వేసి అందులో ఒక అరపీత నెయ్యినిపోసి బాగా కాగిన తరువాత యావత్రిన అప్పాలు నేతిలోవేసి వ్రుడికిన తర్వాత వల్లెములో తీసియించి వేడి తగ్గిన తరువాత భుజించిన చాలా రుచిగా వ్రుండును.

—వి. అలమేలుమంగసోమదేవమ్మ.

—స గ్గులియ్యం నడియములు —

దియ్యం నీళ్లలో రెండు రూములు నాననిచ్చి కొట్టిన పిండి బాగా ఆరినది 2 శేరు నీళ్లు 1 శేరు కొలు వ వ లె ను. వ క గిన్నె యందు 1 శేరు సగ్గులియ్యం తనుమాత్రం ఉప్పు, కొద్దిగా కారంచేసి సదరు 2 శేరు నీళ్లున్న పోసి బాగా మరిగిన తర్వాత పిండివేసి కలిపి ఉడికిన తర్వాత దింపి గుడ్డయందు పడియముల మాదిరిగా చిన్నచిన్నవి ఉంచి బాగా ఎండినతర్వాత నేయినికొయ్యిలో వేసి కాగిన తర్వా త యాసగ్గులియ్యం పడియములు వేసినచో వ్రుప్పముల మాదిరిగా విడును. చాలా గుల్లగా యుండును. అహు రుచిగాయుండును. కుక్కకర మైనదిన్ని ఆయివ్రుండును.

—బాదంపూడి పార్వతమ్మ.

—పోక చెక్కలు చేయు విధము —

మనకు కావలసినంత దియ్యమును కుగ్రముగాకడిగి నీళ్లలో నానరెట్టవలయును. తదుపరి అదియ్యము పిండికొట్టి ఆపిండికి సరిపడ్డవ్రుప్పకారమును, మరిమిన కొబ్బరియన్ను వేసి కలిపి కొంచెముపేపు వ్రుంచి ఆపిండిని పోకచెక్కలంత నిల్లలుచేసి వ్రుంచిన తరు వార పొయ్యిమీద కళాయిపెట్టి దానిలో నూనెకాని నెయ్యిగాని పోసి బాగుగ మరిగినవెంటనే యాదిల్ల లను వేసి దోరగావేసింది తినిన చాలారుచికరముగా యుండును. పిటివే పోకచెక్కలందురు.

—సనకా శ్రీదేవమ్మ.

బాల విజ్ఞానశాఖ

౧. పాట

చెలియెడబాటు

మాతోటియాడటి

మాదిన్న చెలియా;

మగనితోలత్తింటి

కేసునున్నావ?

మఱల యెప్పుడువచ్చె

దవె మమ్ముజూడ;

మగని జూచిన కండ్ల

మము మరవకుండ

మా బొమ్మపెండ్లికి

మరల వచ్చెదవా

మము జూచు కోర్కెలే

మరచి యుండెదవా

౨. వ్యాకరణశాస్త్రకథలు

క్రియల ధాత్యు మనుమరాలి పెండ్లి

శ్రీమతి శ్రీపాద శారదాదేవిగారు

క్రియాకాంక్షమృదు దగిన సంబంధము పెనకి పెండ్లిచేయుటలో క్రియల ధాత్యుల చాల ప్రయోగము చదవలసి వచ్చినది. ఈమె బాల్యమునుండియు వ్యక్తిత్వతత్వము గోరు వ్యభావము కలదియై యొక్క గదియైన యూరకుండకే విదంతర కార్యాచరణ మున్నయై తక్కువ వ్యయముతో పెప్పుల చని పెళ్లదీనుకొన విరెవను అలోచన గలదియై యుండెను. ధాత్యు మనుమరాలివలననే ఈమెయు ఈమె సంతానమును వ్యాకర్ణ ద్వీపాగ్రహారమువందుడు పాఠులలో ప్రధానస్థాన మాక్రమింపబడినవారుగా మన్నాడు.

ధాత్యుగారు తక్కిన మనుమరాలడ కిచ్చినట్లుగానే ఈమెను బాల్యమువందు కొన్ని దబ్బలు ఇచ్చి ఆమె కప్పము వచ్చిన వస్తువులను మికాయాలను కొని ఆనుభవించుచు చెప్పుచుండెడివారు. తక్కిన వారెప్పటి దబ్బులవ్వడే వ్యయముచేసికొనెడివారు. క్రియా కాంక్షమృదుమాత్రము తాతగా కిచ్చిన దబ్బులలో ఒకటి ఇండు మాత్రము ఖర్చుపెట్టుకొని తక్కినవి మూటకట్టుకొనును, నుడలోక రూపాయి దబ్బులై వస్తుడు వానిని రూపాయిగా మార్చి ఆ రూపాయిని నేండున్నత్యంతులో కేయించుకొనుచుండెడిది. ధాత్యుగారు తమ తక్కిన మనుమరాలడవ్వడు నేనియో తమయందుటయు క్రియా కాంక్షమృదు పెనకు

నేదియే కొనిపెట్టనట్లు ఏదియో యొక ధనిలేసికొనుచు నుండుటయుకనిపెట్టి "కాని! కాస్తపెట్టించరా" అని వారు తిరుచానిలో నుండి కొంత ఆమెను పెట్టింపెడివారు. కాని తక్కిన పిల్లలు "తన దబ్బలు వారుకొని వేసు కొనుటన్నది తనకు పెట్టాలంటేయందుకు పెద్దాయ" అని వాదగాయతో తగవులాడుచుండిరి. "ఏవేం దుకు కొనుక్కొనవే ఆమాయా?" అని క్రియాకాంక్షమృత దిడితే ఆమె "వాకిద్దఱు వచ్చినంత కొను క్కిన్నాను. ఉన్నదబ్బలన్ని ఖర్చుపెట్టుకోవాలాయేమి?" అని తాతగారికి బదులు చెప్పుచుండెడిది.

ఈమె ఈవ్యభావము చూచి క్రియల ధాతయ్యగా తొకవాడు బంధువులందరి యెదుట "కున క్రియా కాంక్షమృతకు యద్వైగేనర చక్రవర్తి అనబడినవాని కొకవి కిచ్చి పెండ్లిచేస్తాను. అప్పుడు దీనికి బుద్ధి వస్తుంది. తేకపోలే దీనికి పిడినికొట్టుతన మెందుట?" అని పరిహాస గర్భితముగ కోరుము వటిచిరి. అప్పుడు క్రియాకాంక్షమృతకు కోషము వచ్చి వారమువ్యయంబు చేచిపోయినది. రెండువార పెండ్లికునకు వచ్చిన ఆమెకొన్ని సంబంధములో వాతటస్థించి-పిల్లయును పిల్లవాడును ఒకరి నొకరు మెచ్చుకొను సంబంధమువచ్చి తాతగారు మాట్లాడివచ్చిన యేపెండ్లికొడుకును నూడ క్రియాకాంక్షమృతకుంబలేదు. ఆమెను బలవంతపెట్టుటంత క్రియశూన్యమైన పనిగాను అని తాతగారు రామెవ్యభావము గెరిగినవారు కావున క్రొత్తక్రొత్త సంబంధములు మాట్లాడుచుండిరి.

క్రియా కాంక్షమృతకు పదమూడేండ్లువాటి పరునాలుగవ యేడు వచ్చినదని లోకులు చెప్పుకొన దొడగినది. ఆమె చెరువునకు నీళ్లకు పోయి మడి కట్టుకుని నీళ్లబిందె భుజమున పెట్టుకొని ఇంటికి వచ్చుచుండగ ఆమె యువయవ విహ్వలై కల్లారకొరకములవలె పెరయె నుండుచుయొగ్గుచును నన్నని నడుము పిరుదుల గొప్పదనము వడకలోని కృంగార మాంద్యములను జూచిన అమ్మలక్కలెల్ల యుక్కులపై వ్రేల్లు వేసుకొనుచు తమలో నాము నునగునలాడ జొచ్చిరి. పొరుగురినుండి వచ్చిన పూర్వమువాసిన లొకరిద్దరు ఆయనారి కాంతామతల్లెల పెంట చేరువునకు రాతటస్థపడెను. అప్పుడు వారు క్రియాకాంక్షమృతకు చూచి ఈమె యెవరి కోడలు? ఎవరింటి యాడవకుచు ఏమిటి? అని ప్రశ్న వేసిరి. క్రియా కాంక్షమృత యెదుట ఆప్రశ్నలను తగిన సమాధానములు ఎవరును చెప్పకుండిరి. కాని ఆమెచక్షుమున నిజమైన సంగతి తెలిసి నప్పుడు వారు "పట్టణాలలో కాకుండా పల్లెటూళ్లలో నూడ ఇట్లాకాలిపోతున్నాయి" అని తమ యాశ్చర్యమును కోరుముతో చెప్పిందిరి. తల్లిగారి తాతగారి ముత్తవత్తిగారి "అమ్మాయీ ఇప్పటినుండి నీవు ఇల్లువాటి పిథిలోనికి పోకే అమ్మా" అని అన్నారు. క్రియా కాంక్షమృత అందునకు బదులుగా నిట్లు చెప్పుచుండెను "నేనింట్లో కూర్చోలేను. చెరువున కల్లి నీళ్లుతేకుండా ఉండలేను. ఎవరేమనుకున్నానరే. తలదంచుకొని వాచని నేను చేసుకుంటూ ఉంటాను."

ఒకవారొక గృహస్థునవచ్చి ధాతయ్యగారికి రహస్యముగ "మిత్రాత్మ" అవ్యయాలవారి పటంబములో ఒక పరుడున్నాడని తెలిపివచ్చినాడు. వారిసంబంధమును చేసుకోవడం విషయములో అనుభవజ్ఞులైన మీసల పాతొరి తిన్న గామి ముంటితే వచ్చినాడు. కన్యాదానముచేసిన ఫలము మీకుదక్కుతుంది. వాకేవిషయములో సహాయముచేసి గట్టెక్కించాలని యెంతో నీవు ప్రతిమాలుకో నెను. క్రియల ధాతయ్యగారు రిదియెంతపాటిపని యని చెప్పి అవ్యయాలవారి యింటికి నొక మురుఖ్యునిచేత కలువంటించి పెండ్లికొడుకును తమ యింటికి రప్పించు కొనిరి. పరాశ్రేయమునకై వచ్చిన క్రొత్త పెద్దమమయ్యకు అపిల్లవానిని చలకరించి తమ కరడు అన్ని విధముల దగినవాడని సమాధానవడి కట్నము విషయమై అపిల్లవాని తల్లిదండ్రులతో తేరమున కారంభించెను క్రియల ధాతయ్యగారు రామ్యవారములో కోకకము కలుగజేసుకొన్నప్పటి నుండియు పెండ్లిపిల్ల వాడు పిరి యింటికి పలుసారులు వచ్చుట తటస్థపడినది.

వచ్చివచ్చుచున్న రసకొమ్మర ఒకరినిండా ఇన్ని సగలు పెట్టుకొనవలయుననియే ముఖముగా తానింత తిని ఇతరులకింత పెట్టునంతటి సంపన్నుగృహముని యింట వదవలెనని కోరుచున్నవాడు. కావున ధాతయ్యగారు వారికిట్లు చెప్పివేసిరి. పెండ్లివారు పెయ్యున్నట్లు వదవారకు నొక్కచిల్లిగవ్వ రక్తువైన వారొప్పురట. ఆటవికులను లాంఛనాలయితే నేమి, పెండిచెంబులు చట్టుకుంచలయితే నేమి అలకసామానైతే నేమి యింకొక అయిదువందల రూపాయలు మీరు ఖర్చుపెట్టవలవినట్లయితే మీరు ఈసంబంధం విషయమై ప్రకటించవచ్చునేకాని మరొక లాగైతే ఈసంబంధము విషయమై ఆకపెట్టుకొనవద్దని వారు మీతో ఖచితముగా చెప్పివేయమన్నారు.

ఆవచ్చిన బ్రాహ్మణుడు అన్నిటికిని ఒప్పుకొని మాచూరనిశ్చయము చేసుకొని వభూషణ లాండోరుల చూచుకొనుట మొదలగునవి జరిపి నిశ్చితార్థతాంబూలములు తీసుకొని అవకష్టముగ నన్నియూ మాట్లాడుకొని చెదలిపోయెను. కాని తరువాత వాగ్మహాశ్వుడు యేకారణము చేరనో మేము అనుకొన్నవాటికి రాకుండ మొగము తప్పించివేసెను. అంతేకాదు. ఈసంబంధమును గూర్చి అవచనమును రెన్నియో పలుకుట వారంభించెను. ఆకారణముననో మరి యెందువల్లనో అవ్యయాలవారి పిల్లవానికి పిల్ల నిచ్చెదమని వచ్చువారు లేకుండిపోయిరి. అంతట అవ్యయాలవారు తమ పిల్లవానికి ఆసంవత్సరము పెండ్లిచేసి తీరవలెనని దృఢప్రతిజ్ఞ పట్టిరి.

ఆపిల్లవా డట్లు రెండుమాడు సారులు క్రియల ధాతయ్యగారి యింటికి వచ్చినపుడు శోభనము చేయుటయేగాక వారియాదవారు వీరింటికి వీరియాదవారు వారింటికి వచ్చుచు పోవుచు బంధువులవలె మెలగుచుండుట గూడ జరిగిపోవుచుండెను. క్రియా కాంక్షన్యు ఆపెండ్లిపిల్లవాని విషయమై యెక్కువ యాదరణ భావము చూపించుచు అతని తల్లిదండ్రులయెడను ఆమె మిక్కిలి మర్యాదయు మన్ననయు ప్రదర్శించుచుండెను. ధాతయ్యగారి యాదరింపులతో మాటపరుపన వచ్చి పిల్లవానితల్లి “మాకోడ రీపురిలో వుండగా మరియొకపూరి సంబంధమెట్లా మదురుతుంది?” అని గడుసుదనముగా చదుతో సంబంధము చేయుటకు ధాతయ్యగారు ఒప్పుకొనకపోగను అత వెల్లడించెను. ఒకవా డాపిల్లవాని తల్లిడి పలువురు పెద్దమనుష్యులు కూర్చుండియుండగా క్రియల ధాతయ్యగారి నుద్దేశించి “మాపిల్లవాని పెండ్లివిషయమై మీరింత శ్రమపడి కూడా కృతార్థులు కాలేదన్నమాట రాకుండగా చేయగలరని ఆశించుచున్నాను.” అని పలికెను. అంతట ధాతయ్యగారామాటలందుకొని “మీకాధయమక్కరలేదు. అంతగా వచ్చినప్పుడు మాక్రియాకాంక్షన్యును మీపిల్లవానికిచ్చి మీమర్యాద దక్కించుకొనునెండి” అని ఉత్సాహముగా బల్కినది. “ఏకే ఆమాటెఖాయం చేయం” దని ఆపెద్దమనుష్యు లందరు చుట్టుపట్టుటచేత కడకు క్రియా కాంక్షన్యు అవ్యయాలవారి కోడలై పోయినది. ఆమెను పుట్టినవారే వెనుకటి వ్యాసములో నేను దలిపిన క్షార్తకమ్మ మొదలగు వారని పాతకులు జ్ఞాపకమునకు తెచ్చుకొందురు గాక!

3. కథల సిచ్చి

కథల సిచ్చి

శ్రీమతిమల్లవరపు లక్ష్మి దేవిగారు

అనగా అనగా ఒక ఊర్లో ఒకరాజుండేవాడు. ఆరాజుపేరు కామరాజు. చిన్న ప్పటినుంచి కామరాజు కథలంటే చెవి కోసుకొనేవాడు. రాజ్యానికి వచ్చాక కథల సిచ్చి మితిమీరిపోయింది. ఒకనాడు లోకంలో లేనిదీ, ఎవరూ ఇదివరకు వినినదీ, అంతలేనిదీ ఒక కథ చెప్పిన వారికి తన రాజ్యంలో అర్థభాగ మిస్తానని సాటింపించాడు. కథ మధ్యలో ముగిసిందంటే, చెప్పినవాడి బుర్ర తియిస్తా నన్నాడు. అనేకమందివచ్చారు. ఒకటి రెండు

రోజులలో వాళ్ల కథలు ముగిసాయి. కనికరం లేకుండా వాళ్ల బుర్రలు తీయించి కోట గుమ్మానికి కట్టించాడు రాజు. ఒకరోజున నొక పేదరాసిపెద్ద మొచ్చి, 'నేచెప్తాకథ' అంది. 'నిమ్మగణంగా చస్తావు ముండా' అన్నాడు అందరుప్రజలు. కాని పెద్దమ్మ వివరేడు. రా తలారివాళ్లని సిద్ధంగా వుండమని, కథ వివరం ప్రారంభించాడు. 'అవగా, అవగా ఒకఉళ్లో ఒక ముసలమ్మ ఉండేది. పడుకునేందుకు మెత్తగా ఉంటుందని ఒక బొంత కుట్టుకుందా మను కొంది. అనుకొని నూతిదగ్గర కూర్చోని బొంత కుట్టుతోంది. కొంతసేపటికి నూతి జారి నూతులో పడిపోయింది' అంది పెద్దమ్మ. "ఉ్" అన్నాడు రాజు. 'ఉ్ అంటే వస్తుందా నూ'దంది పెద్దమ్మ.

'కథ జరిగినీ' అన్నాడు రాజు.

'జరిగితే వస్తుందా' అంది ముసలమ్మ.

రాజు—వస్తుంది.

పెద్దమ్మ—వస్తుందంటే వస్తుందా?

వినుకొచ్చింది రాజుకి. ఆపులించాడు. 'ఆపులిస్తే వస్తుందా' అని పెద్దమ్మ పిత్తి పొడిచింది. 'ఇంతే నేచిటి కథ?' అని అడిగాడు రాజు. 'కథమెంతే వస్తుంది నూ'దంది. రాజు తన తెలివి తక్కువతనానికి విచారించాడు. 'పెద్దమ్మా! కన్నాదిలిపెడుమా, నీకు పుణ్యం వుంటుంది' అన్నాడు రాజు. 'కథంతా వివరం వొడిలిపెట్టడం ఎలాగా? వదిలితే మాత్రం వస్తుందా నూది?' అంది పెద్దమ్మ. 'నగం రాజ్యం పుచ్చుకో తల్లీ! నన్ను మాత్రం వొడితెయ్య' అన్నాడు రాజు విచారంతో. పెద్దమ్మ నవ్వింది. "ఒరీ తెలివి తక్కువ పెద్దమ్మారా! యక్షగోరిలు కోరి ఎంతవంది బుర్రలు తీయించావురా? ఓరీ కథల కామ రాజా! వొడిలిందా నీకథల పిచ్చి! నీరాజ్యం ఏవరకి కావాలి? ముసిలిముంషిని నేను రాజ్యం ఏల్తానా? ఇంక నేనా రాజ్యం న్యాయంగా ఏలుకో!" అని చెప్పి పెద్దమ్మ వెళ్లిపోయింది. అప్పటినుండి కామరాజుగారి కథల పిచ్చి తగ్గింది. కథ కంచికి. మరం ఇంటికి. మీకు చూడావు. మాకు పాడావు.

ఎత్తు కు పైయెత్తు

శ్రీ మతి వీరమాచనేని చుక్కమ్మగారు

అవగా అవగా ఒకఉళ్ళో ఒక బ్రాహ్మణుడు. అబ్రాహ్మణుడు పెళ్లిళ్లకు రద్దినాలకు వెళ్లి బాగా సంభావన సంపాదించేవాడు. అడబ్బుపెట్టి ఒకసారి అబ్రాహ్మణుడు ఒక ఉంగరం చేయించుకొన్నాడు. వాళ్లయింటి కెదురుగుండానే ఒక గోమటి ఉండేవాడు. అంతా మంచి వాడే. కాని పాపం అతనికి ఒక్కటే దుర్దణం ఉంది. ఎవళ్లైనా పరే, ఏదైనా కొత్త వస్తువు తెచ్చుకొంటే దాన్ని తొంగలించుకో ఒదిలిపెట్టేవాడు కాదు. బ్రాహ్మణుడు 'స్నేహితుడే కదా' అని తన ఉంగరం ఆగోమటికి చూపించాడు. చూచే చూడడంతోట అతని కళ్లు

దానిమీద పడ్డాయి. దాన్ని ఎల్లాగేనా బ్రాహ్మణునికి తెలియకుండా లాగేయాలని బుద్ధి పుట్టింది ఆకోమటికి. బ్రాహ్మణుడుకూడా సామాన్యుడా మఱి! అతి తెలివితేటలు కలవాడు. నక్కజిత్తులన్నీ బాగా తెలుసును. కోమటిఉద్దేశ్యాన్ని క్షణంలో కనిపెట్టేశాడు. “నరే వీడి పని యిల్లా ఉందా?” అనుకున్నాడు. అప్పుడు తక్షణం కోమటి చూస్తూండగానే ఆపుంగరం ఒక నిన్ను డబ్బీలోపెట్టి యెదురుగుండా ఉన్న ఒక గూట్లో దాదాడు. పాపం కోమటి రాత్రి యెవ్వరికీ తెలియకుండా వచ్చి దాన్ని తీసుకోవచ్చు కదా అని చాలా మురిసిపోయాడు. ఏమీమాట్లాడకుండా యింటికిచక్కాపోయాడు. కోమటి వెల్లిపోగానే బ్రాహ్మణుడేమిచేశాడు?—చుట్టుకున్న డబ్బీలోంచి ఉంగరంతిసి ఎక్కడో దాచేశాడు. పైగా—ఎక్కడి నుండి తెచ్చాడో—ఒక తేలుని ఆడబ్బీలో పడ్డ వెచి మూసి వేసేశాడు. తరువారి పెంద రాళ్ళే భోజనంచేసి రాత్రి కాగానే సావిట్లలో నిద్రపోతూ ఉన్నట్లు ఒక మంచంమీద గుప్త చిప్ గా పడుక్కొన్నాడు. వీధి తలుపులు బార్లా తెరిచే ఉండనిచ్చాడు. అప్పుడప్పుడు కళ్లు తెలుస్తూ, ఏం తమాషా జరుగుతుందో కనిపెడుతున్నాడు. పాపం కోమటి యిదేనమయం అనుకొని మెల్లిమెల్లిగా వీధిలోకి వచ్చి అటూ నిటూ పచారు చేస్తున్నాడు. తలుపులు తెరిచి ఉండడం బ్రాహ్మణుడు నిద్రపోతూండడం, చూచి చంకలు గ్రుద్దుకొనుచు లోప లకే దూరాడు. చేప్పుడు చేయ్యకుండా మెల్లగా గూటి దగ్గరకు వెళ్ళాడు. ఇదంతా ఆ మాయబ్రాహ్మణుడు కనిపెడుతూనే ఉన్నాడు. కోమటి సంతోషంతో డబ్బీమూలే తిసి చుట్టుకున్న ఉంగరం తీయ బోయాడు. పాపం పొట్టుకున్న పొడిచేసింది.—ఎట్ట తేలేమో కూడాను—ఒక్కసారిగా నెత్తి కెక్కిపోయింది. దానితో కోమటిపని అయిపోయింది. ఆ ఏళ్ళు ఏం చేస్తు! ఒక్కటే గోల. ఈతమాషా అంతా చూస్తూన్న బ్రాహ్మణునకు కడుపు ఉబ్బేలాగ నవ్వు వస్తోంది. అతి కష్టంమీద ఆపుకొంటూ ‘ఏమి’ ఉంగరం ఎల్లా ఉంది? అని అడగడం మొదలెట్టాడు. అనలే దొంగతనం ఎక్కడ జరుగువడిపోతుందోయని యోచిస్తున్నాడు. ఆనూటలతో మఱికాస్త సిగ్గుపడిపోయాడు. నోరెత్తకుండా పప్పు జారినట్లుగ జారిపోయాడు. అప్పటినుంచి ఏదైనా క్రొత్త వస్తువును చూచినప్పుడు కొంచెం తమాయించడం మొదలుపెట్టేడు. కథ కంచికి వెళ్ళింది. మన దింటికి వచ్చాము.

బాల క్రీడ

నాడు హాలీపండుగ. రాత్రి నర్దుము కురిసియుండుటంచేసి గ్రామములోని పిల్లకాలు వలువెల్లువలై నాటియుదయమునఱకును ప్రవహించుచునేయుండెను. చిన్న బాలిక లిరువురు క్రొత్తదుస్తుల ధరించి వీధిలో నాడుకొనసాగిరి. వారిలో మాయ యనుబాలిక దేవకి యను పిల్లపై నీళ్ళనుజల్లి వస్త్రములను ముడికిచేసి పరుగిడజొవునంతలో దేవకిరల్లి వచ్చి యామె కుమార్తె ఏడ్చునకు కారణము వడిగి తెలిసికొని మాయ కొక లెంపకాయ బహుమతిగా నిచ్చినది. అంతట మాయ గొల్లున నేడ్చుచు తల్లిదగ్గఱకు పలుగెత్తుకొనిపోయినది. ల్లిత

క్రీమతి కొదాలి బసవ పూర్ణ మ్మ గారు

అయ్యేప్పును విని బజారులోనికివచ్చి! దేవకీతల్లిని తిట్టసాగినది. క్రమముగా యుద్ధకాండము ప్రారంభమయినది. అంత నొక వృద్ధమాత యిట్లనినది. “ఏమిటమ్మా నేడు పర్వదినము గదా; పోనిండు” అని. కాని, వారిలో వినుపారేరీ? చివర కాబాలికలిరువురే యీక్రింది విధముగా పోరాటము నాపివేసిరి. ఒకవైపు స్త్రీపురుషులందఱేకమై జగదమాడుచుండ, మఱొకవంక దేవకీ మాయ నోదార్చి మరల సక్కడ కేవెల్లి యాచుకొనసాగినది. ఒకచిన్న గుంటలోని నీటిని కాలువగాకేసి దానిలో గడ్డిపరకలు వైచి యాప్రహించుచున్న జలము వంక తడేకదృష్టితో చూడసాగిరి. ఒకతృణము కొట్టుకొనిపోవుచుండెను. అంతట వీరిద్దఱు బాలికలు నులుకుచు, పోరాటముదగ్గఱకు వెల్లిరి. వృద్ధస్త్రీ. సంతోషముతో పరుగులు వెట్టుచున్న బాలికలను గాంచి యిట్లన్నది: “ఈయిద్దఱు బాలికలకొకటేనా యీపోరాటము; సిగ్గులేడటమ్మా; పాపమీపిల్లలు గిరించినదానిని మఱచి ప్రేమతో నాచుకొనుచున్నారు. మఱి, మీరలో; మహాభారతములోని కర్ణపర్వమునే ప్రారంభించిరి. మీకంటే నీపిల్లలే వేయిరెట్లు మంచివారనిపించారే” అని.

అంత నందఱు నిశ్శబ్దముగానుండిరి. మనుజుడెంతవఱకు బాలబాలికలవలె తన యంతరికరణమును శుద్ధము గావించుకొనఁజో అంతవఱకును పరమాత్ముని దివ్యసందర్శనమును బడయుజాలడను పెద్దలవాక్యములను మఱల మఱల స్మరించుకొనుచు బాలలీలలను మఱిమఱి దలంచుచు, నచ్చట నున్న వారందఱు తమతమదారినిఁ జోయిరి.

నావికా!

గగనమంతట మేఘాలు క్రమ్ముకొనియె
రాలవర్షంబు జలజల రాలుచుండె
సంద్రమంతయు కెరటాల సరణిచేతి
నల్లకల్లోల మయ్యెను అన్నిదిశల
వీచుచుండెను పెనుగాలి వేగముగను
ఘోసశకలాలు గాలికి పైకినెగిరి
పడుచునుండెను ముక్కల పదిగిలోన
దిక్కులేమియు తెలియక చిక్కుఅయ్యె
దారితెన్నును గానక హోరుమనుచు
నావ ఏవైపుకోగాని నడచుచుండె
నలలదెబ్బకు తలక్రిందులగునో? ఏమో?
రాతిదెబ్బకు ముక్కలై చితికిపోనో?
చేతచుక్కాని గట్టిగ సేకరించి

కనకదండి గోపాలకృష్ణ కాస్త్రీగారు
కాచుకొనుమోయి, నావికా, కాచుకొనుము!
కండ్లముందరి నస్తువే కానరాదు
చుక్కకన్నెల తళతళ చూడరాదు
మెరుపులేగలు ధగధగ మెరయవయ్యె
కానుపింపదు దీపాల కాంతి యెచట
వెలుగుమాటయె దూరాన వెడలిపోయె
ఎటుల దారిలో బడుదుమో? ఎఱగమయ్య!
ఈమహాంధకారమునుండి యిపుడు మాకు
వేచుచుంటిమి చూపింప విమలదీప్తి
నాన దేనిని దీకొని నలిగిపోనో?
చేతచుక్కాని గట్టిగ సేకరించి
కాచుకొనుమోయి! నావికా! కాచుకొనుము!

క థ లు-క బుర్లు

సంయుక్త రాష్ట్ర శాసన సభ తీర్మానములు:—

సంయుక్త రాష్ట్ర శాసన సభలయందు ఆర్థిక మంత్రియగు కైలాశ శ్రీవాస్తవగారి పతి యాక్రింది తీర్మానమును నుపసాదించెను. "బాలరకు విద్యాభ్యాసము విధానముపై యుండు చోటులం దంతటను బాలికలకు ప్రారంభ విద్య నిర్బంధము చేయుటకు ప్రభుత్వమువారు చర్య పుచ్చుకోవలెనని యాసభ తీర్మానించుచున్నది". తేజమునుండి విద్యాహీనతను తొలగింపవలెననియు, శిశువులకు విద్య నేర్పుటకు తల్లిలు విద్యావంతులై యుండవలెననియు వీరు పుష్కలించిరి. ఈ యుపసాదనముపై ఆర్థిక మంత్రిగారు శ్రీవిద్య కైలసర్కారువారి వాగ్దేవుని యేర్పాటుల తేజవత్తెట్టును నుపసాదించిరి. తర తరములనుండి విద్యుతక వేదింపులను పూర్వారచనలను, పరదా వర్ధతయును సర్కారువారి ప్రయత్నములకు అడ్డువేయుమేండ్లవని వీరు వదించిరి. తీర్మానముపై స్థానిక పరిపాలకుల అభిప్రాయములను గొనుటకు యాతీర్మానమువకు నాము సమ్మతించెదమనియు ఈలోపు ఆర్థిక పక్షము చక్కబడి ఈ తీర్మానమును అమలులో తెట్టుటకు వీలకలుగ వచ్చుననియు వీరు వదించిరి. తీర్మానము చోటును తెట్టుటి ఏకగ్రీవముగ అంగీకరింపురదెను. ఆ|| ప|| గ బా కార మ గు భ వ న ము:—

అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములలో ఒకదానియైన యేనుగయెడల మిగుల అభిమానము. కనుక అరకు తన భవనమును గబాకారముగ నిర్మించుకొనెను. ఇల్లు దూరమునుండి యాచిన పెద్దయేనుగువలె వసవించును. ఏనుగు నాలుగుకాళ్ల వలెనుండు నాలుగు స్తంభములపై యిల్లు మోసియున్నది. మొదటిరెండుకాళ్ళలోను మేడమోడికెట్లుటకు సంకరమెట్లును, తక్కినకాళ్ళలో సామాన్యపుగయుటను నున్నది. మేడమోడ అరుగరులున్నది. రావడియేనుగు కడుపులోనున్నది. ఈరావడియెత్తు అరువదియైదు అడుగులు. ఏనుగు శరీరము పొడవు ముప్పదియైదిమిది అడుగులు. ఏనుగు కైదాము యెనువదిఅడుగులు. ఒక్కొక్క కాలుపొడగు 22 అడుగులు. చర్మమిదిఅంగుళముల చదల్పుగల కిటికీలు ఏనుగుకండ్లవలె నుండును. ఇంటికి మొత్తముపైది యరువదిరెండు కిటికీలున్నది.

కీ|| శే|| మ ర కా ని వ రా త్వ ర రా వు గా రు:—

14-2-83 తేదీన సుధాన్మం పన్నెండు ఘంటలకు శ్రీమరకాని పరాత్పరరావుగారు విభాగమునై రని యాంధ్రలోకమునకు వెల్లడించుటకు బాల బంధించుచున్నాము. ఈత డొక కష్టతీరి. సుమా రియది కెంచేండ్ల ప్రాయము. శ్రీపరాత్పరరావుగా రాంధ్రలోకమునకు తరవరిచిరులు. వ్యాధి కర్త. కథకుడు, సమదర్శిని, కృష్ణా, ఆంధ్రజ్యోతి, దీపబంధు నున్నను పత్రికా రాజములయం దాతని నామ మిప్పటికిని మాటుమోగుచున్నది. అతడు నడించిన వ్యాసములు, కత్తించిన కథలు, అమూల్యములు. ఆంధ్ర భాష యొవి కాత డొనరించిన పదవ్య అనుపములు. ఆతని కథ బాంధ్రభాషకు ముత్యాలవర్ణములు. పరాత్పరరావు

బుద్ధివంతులను, మిత్రులను, వాత్సల్యము, శ్రమలయొక్క మానములవాడు. హ్యేక్లర్న, పరమింద నెఱుగని మానవుడు, ఇతడు తన తన తనను గూర్చి నిందించుచును చెవియొగ్గి విమనంకటి పార్శ్వముడు. ఆతని గోల్పోవుటలో వల్లి దుడు లోక యుక్తము పురుషి, మిత్రులొక యాంతరింగిక మేహితుని, దేశ మొక యాద్య పురుషుని, యాంధ్రభాష యొక నిజమును పరిచుచుని లోగొట్టుకొనె నమటలో నతిశయోక్తి గానరాదు. పరాక్రమరావుగారి తల్లిదండ్రులను, వారి మిత్రబృందమునకును మా పానుభూతి నిదే తెలియజేయుచు నింతలో విరమించుచున్నాము.

బండియే కచ్చేరి, బండియే యిల్లు:—

చిరాగోపట్టణములో ఒకవ్యవసాయునికి ఒక ఆపాధావణపరిణామము గల పెద్దబండి యున్నది. ఆంగులో ప్రయాణముచేయుచునే తన వ్యవహారమునంతటిని ఆతడు చేసుకొనుచుండును. ఇతనిపేరు జార్జి పి. హ్యూను. అదేసమ అర్థమున్నకంపెనీ కర్తృత్వము. ఆబండిలో ప్లానవుగది, కచ్చేరిగది, పడకగది, వంటిల్లు సమ సమపాదములలో ఉన్నవి. కుప్పలు, మేకాలు, పటములు, ప్రాకరపరికరములు వంటపాదము, దానికి తగిన పిబ్బుంది అందులో విద్యుచ్చక్తినిపములు, పెరిఫోను, పైపులు—అందులో లేని సమపాదములు లేవు. వ్యవసాయములు బరిచి మోపెనకొద్దీ ఇట్లుకూర్చున్నచోటనే కుప్ప, నిలుచున్నచోటనే నిలుపుటద్దముగా నున్న పరికరములను కూర్చుకొనవలసిన ఆవశ్యకత హెచ్చుచుండును.

ఇంగ్లాండులో కవచహనములు:—

ఇంగ్లాండుదేశములో శవములను పోలిపెట్టుట యాచారము. ఇందుకొరకంతో ఖర్చుచుండును. ఈఆతికరుషిణిలో ప్రజలు శవములను పోలిపెట్టుకొనలేక దహనము చేయుటను ప్రారంభించినారు. శవములను పోలిపెట్టుటవలన కుప్ప ముతీరి దుర్వాయువులు ప్రసరించి ప్రజలు ఆహారోగ్యముపాలనచురు. శవదహనముకాక ప్రజారోగ్యకరమైన పద్ధతి. హిందూదేశములో వాదినుండియు శవములను కాల్యుటయే ఆచారము. దీనికి ఖర్చుకూడ తక్కువ. పోర్చుగల్ దేశములలో శవదహనమునను, శవములను పోలిపెట్టుటకంటె ఖర్చురక్కువయే యైనను హిందూదేశములో ఖర్చుకంటె అది చాలా యెక్కువయి. ఈఆచారము క్రమముగ ప్రబలమగుచున్నది. 1831 లో ఇంగ్లాండులో 5195 శవములను 1882 లో 8315 శవములను కాల్యుచేసెను. ప్రస్తుతఆతికరుషిణినితారణమునైనను ఇంగ్లాండు ఈవిషయమున స్కాట్ల ఆరోగ్యసంకల్పమైన పద్ధతి నవలంబించుట యెంతయు ప్రశంసనీయము—ఇది యిప్పు డాచారమగుచున్నను ఈపద్ధతియొక్క ప్రాశస్త్యము తెలిసి బోవగ్లామెంటలగువారు తాముచనిపోయినతరువాత తమశరీరములను దహనము చేయవలసి నదని ప్రతికియున్నప్పుడే నిల్లులో ప్రాసెకొనిరి.

శి. శే. నరసింహశాస్త్రి గారు:—

తెలవాడ పురప్రముఖులును, ప్రసిద్ధిగాంచిన న్యాయవాదులును అను నూరి వెంకట నరసింహశాస్త్రి పి.పి. గారు క్రిందటివల 24 వ లేదే మధ్యాహ్నము తమ 58 వ యేట దివి తేరినది వ్రాయుటకు చింతిలుచు న్నాము. ఇప్పటి కొకసంవత్సరమునుండియు దీని చక్షువాత పీడితుడై క్రమక్రమముగ ఆరోగ్యవంతులగుచు వచ్చినను ఆకస్మాత్తుగ 2 వ లేదే ఉదయమున మరణి నీ వ్యాధి ప్రబలి నాలుగు రోజులు స్మృతిలేకుండవండి చివరకు మరణముపాలైరి. నరసింహశాస్త్రిగారు ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయోద్యమ వాయువులు. పురుక్కొట ప్రభువు గ్రంథాలయ సభకును, బెల్గాంబందు జరిగిన అభిలభారక గ్రంథాలయ మహాసభకును ఇంక ననేక సభలకును అధ్యక్షులు. గ్రంథాలయోద్యమమును గూర్చి ఆనేక వ్యాసములును చుట్టికలకు వ్రాసిరి. ఒకగ్రంథమును ప్రచురించిరి. తెలవాడలోని రామమోహన గ్రంథాలయ సోపనులలో నొకరు. దీనికి 15 సంవత్సరములు అధ్యక్షులుగ నుండి దీని యభివృద్ధికై చాల కృషి నిర్వహించిరి. క్రియుత కాశేశ్వరరావు పంతులుగారి యాజమాన్యమున తెలవాడ పాఠశాల జరిపిన మహా సభయే దీని ప్రజాభిమానమును నిరూపించుచున్నది. నరసింహశాస్త్రిగారి మరణమువలన ఆంధ్రదేశ మొక దేశహితైకాధిపతిని, నిరాదంబర వేదకుని గోల్పోయినది.

పుష్పచయము

పాలు - వానసు:-

పాల నింపవలయుననియు గురిపొద ఆధారపడియున్నది. పాలయందు గల పుష్టవశీయు చక్కెర ముల సంతకా నింపవలయునని పోయినను ఇవల వాటి గురిని వానసు ముఖ్యముగా పరీక్షించెను. అందుచే పాలు బాగుగా బలమందు చెల్లుండేయగుటకు వాటియందు గల మంచికన్న మనవానయు గురియు బాగున్న వాయుని చూడవలెను. మంచి పాలయందు కొన్ని విధములైన చక్కెరలు యుండుటచే గురియు ఇవ్వు యుండుటచే మనవానయు వచ్చుచున్నది. ఈరెండు పదార్థముల మీదనే పాలనుగము ఆధారపడియున్నది. కొన్నివిధములైన ఉప్పులు కూడ దీనికి తోడ్పడుచున్నది. అవి పాలనుండి విడదీసినయెడల గురి పూర్తిగా మారిపోవును. మరియు కొంతకాలము పాలను వాడకయంపించినయెడల పులియుట విరుగుట సంభవించుచున్నది. అందువలన గురియు వానసుకు కూడ తగ్గును. ఆవులు సరియైన ఆరోగ్యస్థితియందు లేనియెడలను, వాటి ఆహారము తలనను, గాలిలోనుండు కొన్ని నూనెలు జీవులచలనము(Bacteria) కూడ ఈమార్పులు కావ వచ్చుచున్నవి. లోహ పాత్రలుకూడ కొంతవరకు కారణములే. ఒకరి గురి మరయొకరి గురితో ఛేదించును. అందరి గురులును సమానముగా నుండవు. ఒకరికి గురికరముగా నుండు పాలు మరయొకరికి గురించవు. ఆవు యొక్క ఆరోగ్యమునకును పాల మంచిని గల సంబంధమునుగూర్చి చాల కొద్దిగా తెలియును. 2. వే మందలో ఒకే విధమైన ఆహారమును తిని లేచియు ఆవులలోకూడ, వివిధములైన పాలు వచ్చుచున్నవి. ఈవిడదీడట నుండు పాలును, గుడిమీసముల పాలునుకూడ తేడయుండును. మహాను 10 నెలలు వచ్చు వరకి పాలయందలి లీప్ వశించి ఉప్పుగా నుండుటకు ప్రారంభమగును. ఈ పాలు అప్పుడప్పుడు కొంతు మంటను కలుగజేసి మోటుగా నుండును. కొన్ని ఆవులయందు ఈవిడ కొద్దిలో పాలు లోపముల వానసు, మం దల వానసుయు గలిసియుండును. కాని ఆవు ఆరోగ్యముగనే యుండును. ఆహారము ఎంత మంచిదిపెట్టినను ఈ వానసు వశించదు. దీనికి అజీర్తి కారణమై వుండవచ్చును. మరియు, Calcium, Phosphorous అను రెండు పదార్థములు చాలాకాలము ఆవు తిను ఆహారమునుండి విడదీసిన వారి పాల గురి బాగుగనుండదు. పొదుగు నందు మనకు తెలిసినబానికన్న ఎక్కువ బల్బులున్నవి. అదికూడ పాల గురిని పొడుచేయును. అందుచే ఎవ్వరైనను పాలు బాగుగ లేవచ్చును వెంటనే పొదుగు చీకె వేయించి తగు చికిత్స చేయించవలెను. పొదుగుయందు వాపు, కొన్ని యున్నయెడల పాలకు పిగుగగూడదు. పాలలో ఏవిధమైన చూపుకేకపోయినను వానసు చేడియుండును. పాధారణముగా నీరు వానసు యుండును. బల్బుపాలు కొన్ని మంచిపాలతో కల్పిన వానసు వశించును గాని గుడిపాత్రము బాగుండదు. అందుచే ఆవుల పాలన్నిటిని వేరుగా లీప్ చీకె చేసి ఆవుచే కలుపవలెను. పాలు బలమందు కొనుగచ్చుడు వానసుమాత్రము మాత్రక గురికూడ మానన ముంది. పాల గుడిలలో ఆనేకము లున్నవి. వానసుకూడ యుటె. కొన్ని నీరు వానసు, కొన్ని మంద వానసు, ఇట్లనేక వానసులు కలిగియుండుటకు ఆవు బల్బు స్థితిలో నుండుటయే కారణము. ఆవు మేయు నేత పాల గుడియందును, వానసుయందును ఆనేక మార్పులు చేసిండుచున్నది. మంచి గుడిని కలుగజేయు

“తెలియదు”

(కోపముతో) మనీ నువ్వెందు కిక్కడికివచ్చావ్?

“నేను చాలా అందక త్రేసుగతుక”

“మంచిది; కాతే నీలాంటి అందక త్రేల్లో మాకు, పనిలేదు”

*

*

*

*

నిజమైన ప్రేమ

భర్త:—ప్రేయసీ, నీవే మొట్టమొదట నాముద్దును దుచిచూడగల్గిన భాగ్యశాలిని.

భార్య:—అందుకు సందేహ మేమియులేదు. నిజమైన ప్రేమగల మీరు నాకు భర్తయగుటచే నాకా భాగ్యము లభించెను.

భర్త:—అలా! ప్రేయసీ, నేను చెప్పిన విషయమునందెట్టి సందేహమును లేకుండ నమ్మినగానవు నీవొక్కతే నుమా!

*

*

*

*

పెనిమిటి:—(కోపముతో) ఓసీ, నేను నీకన్న బాలుబుద్ధివ్రాసినా జవాబు వ్రాయలేదు నీకంత దుర్బల!

భార్య:—(ఒక్కొక్కరముగ) బాలులేదు; గీలులేదు.

పెనిమిటి:—ఓసీ నీయవ్యాయంకుండ. ఒక్కబాలుకూడా నీకు చేరలేదా! అంత పచ్చిఅబద్ధాలా!

భార్య:—ఒక్కటిరాలేదు. అంతేగాకుండా మీరు వ్రాసిన సంగతులలో వొక్కటిగూడా నాకు నచ్చలేదు.

*

*

*

*

పేరాళి

తల్లి:—(డాక్టరును చూచి) అయ్యా నాకుర్రాడు దమ్మిడిని మ్రింగేశాడు. అది వాడిగొంతుకలో చిక్కుకుంది. దయచేసి తీయండి.

డాక్టరు:—దానిని బయటికి తీయడానికి అయిదురూపాయలివ్వాలి.

తల్లి:—భేష్, చాలా బాగుంది. నువ్వు మాసిల్లవాడి గొంతుకలోనుంచి దమ్మిడిని బయటికి తీస్తే వానితో పచ్చిమిరపకాయలు కొనుక్కందామమకున్నాను. ఇందుకు నీకైదురూపాయలు కావాలా?

*

*

*

*

కామ్రేలు:—అయ్యా, నాకుర్రానికీ పెండ్లియీడు వచ్చింది. దయచేసి వొకయిరవైయేండ్ల నరుణి మాస్తారా?

ఆవధాని:—అలాగే, కాని వొకవేళ యిరవైయేళ్ళవాడు దొంగకపోతే పతేళ్ళవాళ్ళిద్దరిని యీస్తే ఫరచాలేదుకదా అండీ!

*

*

*

*

మాజిస్ట్రేటు:—(ముద్దాయించిచూచి) ఏమిరా, యింతకుముందెన్నోపార్లు దొంగతనానికి పోట్లాట్లకి దండన అనుభవించావో! మళ్ళీ పిగ్గలేకుండా ఎలావచ్చావు?

ముద్దాయి:—మహాప్రభూ, తాము నాయంను దయయుంచి మెల్లగా మాట్లాడండి; నాకు చెప్తుంటేదు. నాకు పిల్లనిచ్చే పెద్దమనిషి బతుకునే వున్నాడు. మీమాటలు ఆయన చెప్తూ! పడిందంటే నా పెండ్లి భగ్గునూతుందండీ.

*

*

*

*

గ్రంథ పరిచయము

సూర్య నారాయణ శతకము:—

గ్రంథకర్త: డాక్టర్, జనావల్లభుల వెంకటేశ్వరులుగారు (ఆచార్యులపేరు.) డిసెంబరు 18 వు, వెల రూ. 0-1-0.
ఇందు “శ్రీసూర్యనారాయణా” అను ముద్రముతో 108 పాద్యములున్నవి. ముద్రముందరైతి, అక్క
పూరితములగు శతకములలో నీకులమనూర్చి వ్రాయుట” ఈ కాలమునఁగూడ మిక్కిలి యవసరమని కవిగారి
యద్వేకము. తెలియందును, రసపుష్టియందును, నీతి వైరాగ్యబోధనమునందును ఈ పద్యములు పూర్వపు
శతక కవుల పద్యములను మరపించుచున్నవి.

మ హా శా:—

గ్రంథకర్తలు: చేం. పి. కవులు (విశాఖపట్టణము.) పూనుస్కేతు 21 పుటలు వెల రూ. 0-1-0.
“వైశాఖపురనివేకమహాశా” యను ముద్రముతో ఇందు 101 పద్యములున్నవి. ముద్రముందరైతి, అక్క
పక్కడ మంచి శత్రులంకారములు, భక్తిరసము గలిగి యుద్ధగమన్నవి. వలయువారు “పూర్ణనారాయణ
మూర్తిగారు, కొత్తపేట, విశాఖపట్టణము” నకు వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.
యోగ పద్య ని:—

చాయు: 1/18 పైజ. 80 పు. అరవిందయోగి వ్రాసిన “Yoga and its object” అను గ్రంథమున కాంధ్రా
మహాదము. యోగమున నేమో తెలియక అనేక పాశ్చాత్యులును పాశ్చాత్యభావవాసినీయులగు భారతీ
యులును మోక్షకాంక్ష యనునది యొక విధమగు పాశ్చాత్యభావాయోగమని నిందించుచున్నారు. గ్రంథాదిశే
యోగాభ్యాసము మానవకోటి కొరకనియే, ముక్తియనునది మానవజాతి ముక్తి యనియు గ్రంథకర్త నిరూ
పించుచున్నాడు. యోగలక్ష్యములను తదభ్యాస విధులను వెరుగఁ గోరువారు దీనిని చూచి దివ్యానంద
మును గ్రోలగలుగునరు. కాని మహేంద్రవరము, బృహద్రపురసులోనున్న భారత శక్తి నిలయమువారు దీనిని
ప్రచురించివారు.

కో నే రు:—

గ్రంథకర్త: కవికొండల వెంకట్రావుగారు (వరపాపురము) చాయు: 30 పు. వెల 0-4-0, స్త్రీలకుల 0-2-0.
ఇది అయిదు రంగములు గల చిన్న నాటకము. మొదటి రంగములో విద్యావిహీనరై, సంసారముల
నవకలేకగ చేనుకొనుచు, వ్యర్థప్రసంగపరాయణరై కోనేటికి పోవు పుల్లమ్మ, పాదిత్రి, రుక్మిణమ్మ, భావమ్మ
మొదలగువారలు వర్తురు. రెండవ రంగములో కోనేరు కావలూ కాసేవాడి కేకలు. మూడవ రంగములో
కోనేటిలో పొందికగా ఒంటరిగా కోనేటి పొంద్యము నమధించి పాడుకుంటూ సత్యవతి నీర్లు ముంచు
కొనుట. నాల్గవ రంగములో పాశ్చాత్యవాగ్వికాసమునై యగు వరహా కళ్ళకోడు, కాళ్ళకోడు, గొడుగు,
యిస్త్రి చేసిన చీర, రవికతో కోనేటికి పికారు వచ్చి చూచి పోవుచుండును. సత్యవతికిని ఆమెకు సంభా
షణ. ఆర్యచారములు, వోములు, గృహ వి్యవహారము, విద్యాపక్షి మొదలగువానిని గూర్చి సత్యవతి
ప్రశంసలు, వరహాలో నూర్పు. ఆరవ రంగములో చీరలోని స్త్రీలందరును సత్యవతి యింటిలో చేరి హిందూ
స్త్రీలు చేయువలసిన కృత్యములు, వారిమండలసిన లక్షణములుగూర్చి తలా యొక చరణముగా పాటపాడుట.
యవతి విద్యా ప్రచారమున కిట్టి నాటకములును, తత్ప్రచారములును వెంటయు ఉపకరించును. చాలికా
పాతకాలల సాంవత్సరీకోత్సవములు మొదలగు వానిలో నిట్టి నాటకములు ప్రదర్శించు శీయవలెను. శ్రీవెం
కట్రావుగారు కేవలము ఏలపాటలతోనే గాక యిట్టి చిట్టి నాటకములతో కూడ తమ కవిత్వాభివ్యక్తిని
మేళవించి పయోజన విజ్ఞానమునకై ప్రచారముచేయగదగినందు కెంతయు అభినందనీయులు. ఆంధ్రులెల్లరును
వారి గ్రంథములను ఆదరించి ఇతోధిక గ్రంథముల రచించుటకు తగిన ప్రోత్సాహ మిత్తురుగాక!

మూ ల గ తి:—

పూనుస్కేతు 1 1/2, 18 పుటలు. గ్రంథకర్త: చి. పి. ఎల్. ఆచార్యులుగారు, “వంచావన” పత్రికనుండి

యొద్దివాడుండిన యొక దిన్న కొరవలెను. పండిత గానాల రామమూర్తి, యం. యల్. సి. గారు విశ్వ బ్రాహ్మణులను నిన్ను జాతులలో చేర్చవలసివదని చేయుచున్న అందోళనను నిది సహేతుకముగ ఖండించుచున్నది. దీనిని పేరించిన వారికి విశ్వబ్రాహ్మణులు నిన్ను జాతులు కొరవలెను, అనాదినుండియు నుంచి కల గౌరవముతో నలరారు చున్నారనియు, రాజకీయ ఆర్థిక బాధములకొలకు నిన్ను జాతులలో చేర్చగోరు వాంఛలు నిష్ప్రయోజన మనియు స్పష్టముగ తెలియఁ గలదు.

నారదోపన్యాసములు:—

గ్రంథకర్త: పిరిపాటి నర్సిరాజయ్యగారు. కొనుదెజ 114 పుటలు; వెల రు. 0-0-0. రంగూణలో ప్రకటింపబడు “పరావతి” పత్రికనుండి పునర్ముద్రింపబడిన దిన్న దిన్న వ్యాసములు, విషయము అధునిక లోక వ్యవహారములు, ప్రజాహితీ సంస్థలు, వాటి నిర్వాహకుల కుండవలసిన నిల్వగణములు, దీనిని పేరించినవారికి నుంచి జాతీయాభిమానము, ధర్మసక్తి, ప్రజా సేవా పరాయణత్వము మొదలగు అధునిక లక్షణములయం దభిలాష మొందగును. చక్కని గ్రాంథిక శైలి. పాఠశాలలలోని బాలురకు పాఠ్యగ్రంథముగ నిర్ణయింప లెగ్గది.

వేదా యుధము:—

పూర్వము శ్రీ పాదకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు దీనికి సంపాదకులుగ నుండిరి. శుద్ధ గ్రాంథికభాష కొరకు మిక్కిలి శ్రమముతో పోరాడినది. భవాభావము, ఓజిక శబ్దము, కాలపు కలుపుతనము, లోకరుచులలోహవ్వు, ఈకారణములచేత వారు దీని ప్రకటనమును విరమించుకొన్నట్లు శాస్త్రిగారు దీని “స్వవిషయము” లో వ్రాయుచున్నారు. ఎంతా ప్రగతి పర్యవారాయణగారి ప్రయత్న సంపాదకత్వమున ఇది అధునికరుచులకు తృప్తిపరచగల పుత్రికారాజ్యమై యలరారునని ఆశించవచ్చును. యువకులచే వ్రాయబడిన కథలు, పద్యములు, వ్యాసములు కలిగి నులభకైతతో ఆలరారుచున్నది. రాజమహేంద్రవరమునుండి మానమున కొకతూరి ప్రకటింపబడినది. చందా సంవత్సరమునకు రు. 3.

ఇన్స్ట్రూమి:—

ఇది వారమునకుమాడుసారులు చెన్న పురి తిరువల్లిక్కేనేనుండి శ్రీయుత ఎస్. జి. ఆచార్యగారి సంపాదకత్వమున ప్రకటింపబడుచున్నది. 8 పుటల విషయము. అహ్మదాబదులగు చిత్రములు (కార్టూనులు), ప్రతి యొక్కటికి కాటుచాకాయగు కానీ ఖరీదు, పేదపాదు లెల్లయు నులభముగ కొనుక్కొన వచ్చును. మంచి రాజకీయ సాంఘిక పరిజ్ఞానము నిచ్చి జనబాహుళ్యమును దేశాభిమానులుగ మార్చును.

ప్రజామిత్ర:—

తెలువాడనుండి ప్రకటింపబడు వార పత్రిక. నువనీదులగు అవటుపల్లి నారాయణరావుగారు దీనికి సంపాదకులు. రైలు సమన్వయము చేర్చించుచు వారి పాకత్వములకొల కాందోళనము చేయుచున్నది. ఇది ముఖ్యముగ కృష్ణాజిల్లాకు సంబంధించిన స్థానిక రాజకీయములను చర్చించుచున్నది గాన అజిల్లావాసులెల్లదను, అందు ముఖ్యముగ రైలులను దీనిని పరించి దీనివ్వారా తమ కష్ట యిష్టములను ప్రకటించుకొనుట కనువుచును. ఇది జిల్లా వాస్తవ్యులెల్లరి యాచరణమును బడయుటకు ప్రయత్నించవలెనని కోరుచున్నాము.

ఉచ్చల విహారము:—

గ్రంథకర్త: నురవరము ప్రతాపరెడ్డి (బి.ఏ.బి.ఎల్.) డెమ్మా 98 పుటలు. వెల రు. 0-12-0. కాశ్మీరదేశమున క్రీ. శ. 1101—1111 సంవత్సరములలో పాలించిన ఉచ్చులడను రాజుగారి చరిత్రమును కల్పలని “రాజతరంగిణి” యను గ్రంథమునుండి గ్రహించి గ్రంథకర్త నాటిక రూపమున రచించి వారు. నాటికము విహారాలేమై శ్రమ కరుణారసముల నొలుకుచున్నది. గ్రాంథికమగు గద్యము. అక్కడక్కడ మాత్రము కొంచెము పద్యము లున్నది.

ఆలోచన

“ప్రాప్తే యోగ క్షేపనరే పుత్రం మిత్రవదాచరేత్” :—

సంతానమును యథాయోగ్యముగఁ జెంచి తమ కాలమున కక్కరకు నచ్చుదానిఁగాఁ జేసుకొనుటయందే కష్ట మధికతరమగుచున్నది. ఏల? బిడ్డలు, “అత్త తదాయదాయ” యనుచు నెల్లప్పుడును దప్పటదుగులు బెట్టుచుఁ దమచేయూత విడువకుండవలెననియే చాలమంది తలిదండ్రులు కోరుచుందురు. కాని, యది, యసంభవము. బిడ్డలకుఁ గాలము ననుసరించి మాటలు నడకలు మొదలగునవియన్నియు వచ్చి వ్యక్తిత్వము లేర్పడును. మరియు రానురాను, అభిరుచు లేర్పడఁజొచ్చును. ఆలోచనలయందు మాటలయందును గార్యములయందును బ్రత్యేకత పుష్పముగఁ గన్పట్టుచుండును. ఇట్లుల నవనవోత్పన్నము లైన వ్యక్తిత్వములను బెంపొందించుచుఁ దప్పదాదులకు దిగునపుడు మందలించి మర ల్పుచుఁ జక్కగ నడపించుటకుమారు తలిదండ్రు లనవసరముగ “నదుపు - ఆజ్ఞ”లలోఁ బెట్టఁజూతురు. తనకు మనోహరమగు ద్రాయింగులో శ్రద్ధవహించి వని సేయుచున్న బాలుని బదివదునాల్లేండవానినిఁ జూచి తండ్రి, “ఒరే వెధవా, అదేమి పనిరా! చదువూ సంధ్యా మానేసి.....” అని తిట్టును. తన కొడుకు తాసిల్దారుకచేరీలో దస్తరాలనకుమ తన్నుకొనుటకుఁ దయారు కావలెనని యతని యుద్దేశము; కాని యది నెరవేరదు. పిల్లవాని కట్టి యభిరుచి లేదు. కాబట్టి వాడు తండ్రి చూచునపు డేదో చదువుచున్నట్లును అతని కన్ను చాటుకాగానే ద్రాయింగు వ్రాయుచును గాలము బుచ్చుచుండును. రానురాను పట్టు ధలతోఁ దిట్టుచుండు తండ్రిని దిట్టయై తిరస్కరించి యాతనితో వేరుపడును. ఆలాగుననే యాడుపిల్ల విషయమునఁ దల్లియు నక్కరకు మాలిన యధికారమును నహించి సంసార సుఖానుభవమునకు దూరమగుచుండును. ఈ రవ్వరట్టునకుఁ గారణము మరేదియుఁగాదు. అవ్యాజప్రేమయే సుమండ్రి! “పుత్రాదిచ్ఛేత్సరాజయం”. తాము లోకమును జయించినవారై నా వమ్ముఁ దమ సంతానము జయింపవలెనని కోరుట తలిదండ్రులకు సాచము; కాని యేమి లాభము? సమయాసమయ యుక్తాయుక్తనివేచన లేక పిడుగునకును బియ్యమున కును ఒకటే మంత్రము. అదుపాజ్ఞలు. భయభక్తులు నేకరువు పెట్టుటవలన నయ్యవారుగా జేయఁబడనుండిన మూర్తి కోడియై పరిణమించుచున్నది. తుదకు “అయ్యో, నే గొడ్డుదా

ననై యుండిన బాగే" యని తల్లియు వగచుచుండవలసివలె దుస్థితియుఁ జేకూరుచున్నది. తమ పితృత్వము క్రింద నెంతటి వ్యక్తిత్వ స్వాతంత్ర్యములైనను, అలాగి మఱిగి పడియుండ గోరుటవలనఁ గదా పృథ్వులు యువ యువతీజనుల ప్రేమాదరములకు దూరులగుట తటస్థం చుచున్నది. పశుపక్ష్యాదు లిట్టి మానవులకంటె మేలు: తమ సంతానములకు రెక్కలందువరకే తమ సహాయము, తరువాత మరిలేదు. తన్ని గూటినుండి తగులవలసినదే! వీరి బ్రతుకు లిట్లు కావే. అక్కరకు మాలిన చదువులు, వలపులులేని పెండ్లిండ్లు అంత ములులేని యాజ్ఞాపాశములు మొదలగు విషయములతో దన్నుకొని ఆత్మసూఖమును జెరచు కొనుచున్నారు. కాదా!! ఇరువదియైదేండ్లవాడయి భార్యతోఁ గాపురముసేయుచు బిడ్డల గాంచుచున్నవాడైనను తన కొడుకు కాబట్టి తన మాట విని తీరవలయునని పట్టుపట్టుట మంచిదా తండ్రికి. సాహిత్యాభిరుచికి సర్వేసాఖరీ. స్వాతంత్ర్యవాదికి సర్విస్పృక్తరీ. కాదంటే తప్పు! చేదామంటే చేయలేదు; కాబట్టి చెట్టంతకొడుకు చివరకు రట్టువడి దండ్రితో నేరుపచుచున్నాడు. కొడుకులను విడచిపెట్టియుండలేక వారిని కేవలము కూపసముదూకములను జేయుటకును బ్రేమయే కదా మూలకారణము. ఇట్టి ప్రేమ కుటుంబమునకుఁ గాని దేశమునకుఁ గాని లాభదాయకమనుట సాహసము; తత్రాపి యీ రోజులలో!! ఎవరి పనియందు దభిలాషయుండునో వారి నా పనియందు బెట్టి దానిలో సక్రమముగ నడిపించుట యుక్తమని పెద్దల యాశయము. కాబట్టి తమ కున్న ప్రేమనుగాని యధికారమునుగాని దుర్వినియోగము సేయక పిల్లల బాగువరచి వారివలన నుఖ మొందగల్గుట లెస్స.

విద్య - వివాహము:—

అమెరికాలో బట్లరు విశ్వ విద్యాలయమువారు వివాహ విషయమును పాతక్రమములో చేర్చి నేర్పుచున్నారు. అచ్చట కొంతకాలమైనపిదప వివాహ విచ్ఛేదములు మిక్కిలిగా ప్రబలుచుండెను. యువతీయువకులకు వివాహమును గూర్చియు, దానివత్వ సంబంధమును గూర్చియు క్రమముగ నేర్పినచో ఇవి కట్టిపెట్టబడునని వారి యుద్దేశ్యము. స్త్రీ పురుషు నెట్లు స్వవశమున నుంచుకొనుట, పురుషుడు స్త్రీ నెట్లు ఆదరించి లాలించుట గృహజీవనము నెట్లానందదాయకముగ చేయుట అను వానిని గూర్చి పాఠములు నేర్పుదురు. కామవశమున పొరబడి తప్పు త్రోవ త్రొక్కినవారి నాదరించి మఱియొన్నడు నట్లానరింపకుండగల జ్ఞానమును నేర్పుదురు. విలాసపరులై విజృంభించు కామచక్రమునఁ గొట్టుకొన గోరువారి నందు చేర్చుకొనరు. దేహరోగ్యము, మానసికోత్సాహము, మితవ్యయము, ఇరుగు పొరుగువారితో కలుపుగోరుతనముతోను స్నేహముతోను వర్తించుట, మతవిషయములం దాసక్తి మొదలగు గుణములు యువతుల కలవడఁ జేయుదురు. వివాహితులు, అవివాహితులు గూడ ఇందులో చేరవచ్చును. అవివాహితులు చేరి యుత్తీరులై సద్వివా

హమున కర్తులగుదురు. వివాహితులు తమ దాంపత్య జీవనమును మఱింత మఱింత ఆనంద దాయకముగ చేసుకొనుటను నేర్చుకొందురు. దాంపత్యసౌఖ్య మనునది స్త్రీ పురుషుల రేడో వంశానుగతాచార ప్రకార మొకరినొకరు హత్తుకొని యుండవలెననది విశ్వాసమువలన కలుగునది కాదనియు, తత్సంబంధమగు విజ్ఞానము, ఆదర్శము, నైతిక జ్ఞానత్యము మొదలగువానిని గూర్చి పఠించి తెలుసుకొనవలసిన విషయమనియు విద్యాలయమువారి భావము. ఈ పాఠములలో యీ దిగువ విషయములు నేర్పబడును: (1) ప్రపంచములో వివాహము కుటుంబము అనునది యెట్లు పొడమి పరిణమించుచున్నది. (2) ఈ దిండుములలో కుటుంబమును నడుపుటకు ఖర్చు వెచ్చములు. (3) కుటుంబభవనముమీద నెవరెవరి కెంత స్వాతంత్ర్యముండవలెను. (4) సమయాసమయములలో నెట్టి నర్దుబాటులు చేసుకొనవలెను. (5) పసివారికి, యువకులకు వారి యనుచరులకు మర్యాదాస్మృతి విషయములను వారి వారి నయస్సు ప్రకారము నేర్పుట. (6) వివాహవిచ్ఛేదము. కుటుంబసమన్య. (7) ఆధునిక కుటుంబములలో స్త్రీ పురుషులెట్టి సాహచర్య సంపర్కములతో తిరుగుచుండవలెను. (8) మన శాస్త్రజ్ఞులు వివాహ విషయమును గూర్చి యేమి చెప్పుదురు. (9) వివాహమునుగూర్చి మత గురువుల అభిప్రాయము. (10) వివాహము దానికి సంబంధించిన వైద్య విషయములు మొదలగునవి. ఈ తరగతు లప్పుడే ప్రాగంభమై యోగ్యముగ జరుగుచున్నవి.

ఇంకొండు—స్త్రీ విద్య:—

పురాతన కాలములందుఁ గూడ కావ్య నాటకాది సాహిత్య విషయ జ్ఞానము గల యువిధ లుండెడివారు. కాని సామాన్యముగ స్త్రీలకు మాత్రము గృహనిర్వహణమే విహితమై యుండెడిది. వ్రాయుట, చదువుట, లెక్క గట్టుటవలె కేరిగియుండుట ఆపేట చాలి యుండెను. కాని శాస్త్రజ్ఞాన మవసరము గాకుండెను. గృహనిర్వహణమే యాడుదానికి దెలియవలసిన విషయమనియు, అది తల్లియొద్దనే యుపదేశింపబడవలయుననియు నాటి పెద్దల యాశయము. ఆ నెనుక వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమునకు గూడ నబలకర్తలై లేకుండెను. పురుషులను సంతోషపెట్టుటయు, వారికి బ్రేమాప్నదలై యొప్పుటయు, సమయా సమయములం దాలోచనల జెట్టి వారి హృదయము కూరట గల్గించుటయు వారి జీవితముల నానందమయముగ జేయుటయు మహిళాధర్మములై యుండెను. జవగాంధీ పంగీతము, భరతము మొదలగు కళల నభ్యసించవచ్చును గాని వేదాంత శాస్త్రము మొదలగునవి చదువ నక్కరలేదు. పద్ధతు లిట్లుండియున్నను విద్యుషీనులు లేకపోలేదు. ఇక పందొమ్మిదియవ శతాబ్దము రాగానే స్త్రీ విద్యావిషయమున సంస్కరణము లతిత్వరితగతిని వచ్చినవి. బాలికా పాఠశాల లేర్పడినవి. 1871లో స్త్రీ విద్యాభివృద్ధికై నేషనల్ యూనియన్ అను సంస్థ యేర్పడినది. 1870-80 సువత్సరముల నకును సంగ్రహముగా స్త్రీ విద్య గాంచిన

యభివృద్ధి ప్రశంసాపాత్రమైనది. 1894లో వెడలిన రాయల్ కమిషనులో స్త్రీలు గూడ సభ్యురాలై యుండిరి. ఇరువదవ శతాబ్దములో మరింత యభివృద్ధి కలుగుటయు దేశమునం దెల్లయెడల మహిళా కళాశాలలు స్థాపితములైనవి. ఈ విద్యాభివృద్ధితోబాటు స్త్రీల సాంఘిక మర్యాదయు వృద్ధియైనది. వారికి జేయుట కనేకములైన పనులు దొరికినవి; వైద్య విద్యయందు వారికి స్వాగత మొసగబడినది; ఆంగికాభివృద్ధియు వారి కవసరమైనది; క్రీకెట్టు, హాకీ, టెన్నిసు మొదలగు నాటలలో వారును నేర్పు గడించిరి. ఇదిగాక సంఘ ప్రాముఖ్యతయు వారికి గల్గినది. 1870లో మార్టీన్ విమెన్స్ ఆక్టును బట్టి స్త్రీ, తన యార్జనపై హక్కు గల్గియున్నది. సమస్త సంస్థలయందును స్త్రీ ప్రాతినిధ్యము వహింపగలిగినది. చివరకు చోటింగు హక్కుగూడ లభించినది. ఇందులో గమనింపదగిన ముఖ్య విషయ మొకటి:—ఈ యుద్యమమునకు దొరతనముతో సంబంధము లేదు. ఎక్కడి కక్కడ నెవరికి వారు యథాశక్తిని కట్టవడిరి. ఇట్టి పట్టున భారతవర్షములో నారీమణులు, తమ యాంగ్ల సోదరీమణుల చిరకాల కష్టార్థి ఫలము ననుభవించు జొచ్చుచున్నారు. వారికి బ్రభుత్వము సర్వవిధముల దోడునీడయై నిలచియున్నది. సాంఘికాభివృద్ధికై యువతులు విద్యావతులై యెంతయేని జేయుట కవకాశము లున్నవి. భారతదేశమున గాఢకీయ సాంఘిక వ్యవస్థలయం దెన్నియో చక్కబాట్లు చేయవలసినవారు విద్యావతులగు యువతులే!!

—శ్రీమతి ప్లేక్సు సతీగారు.

భక్తాగ్రగణ్యుడై ముప్పదియేడులకు పైగా భారతికి బరిచర్య నేసి సంతత స్మరణియుడైన శ్రీ దాదాభాయి నారోజిగారి మనుమరాలు శ్రీమతి మార్జీకాపైకా సతీమణి అస్పృశ్యతను గూర్చి తిరుచనాపల్లి మహాసభలో జెప్పిన సూక్తులు:—దుర్భరమగు నీ యంటరానితనమును నాచారమును సంఘమునం దెట్టుకొని, “మేము నాగరికులము: బాగుగా జరుపుకొన్నా”మని యేమొగము పెట్టుకొని స్వరాజ్యమునకై యాశంపగలము? మతమును భాసిల్లజేసి, లోకమున నుచ్చస్థానము నొంది, ప్రేమ ప్రశంసల నొందవలెననిన, ఈ దురాచారమువలన గలుగు ఘోరనష్టములను బాగుగా నెరిగి యితరు లెరుగునట్లు జేయుట లెన్న. మే మొక దేవాలయములోనికి వెళ్లితిమి. అంతటి పూజారివాడు మమ్ము గొంత దూరముదాక రానిచ్చెను. “హరిజను లింతవరకు రావచ్చునా” యని నే నతని నడిగితిని. “కూడదు! హరిజను లింతవరకు రాకూడదు. మీరు తెల్లవారు కాబట్టి రావచ్చు” నని యాతడనెను. ఎంతమాట! తన దేశస్థుడును దనవాడునైనవాడు రాగూడని చోటికి విదేశీయుడు విమతస్థుడగు “తెల్లవాడు” రావచ్చునట!! ఈవిషయము మీలో బ్రతివ్యక్తియును ఆలోచింప దగ్గది కాదా!!!”

నకలు మందులనుండి జాగ్రత్తపడుడు

యెక్కట పీహవ్యాధులనుండి శిశువులను కాపాడుడు

శ్రీ యన్. ఆర్. కృష్ణమూర్తిగారు, జమిందారు, మైసూరు ఇట్లు

వ్రాయుచున్నారు :—

ప్రేమూర్తు—

“వా పిల్లవాడు ఏవరు, స్త్రీను వివరీతముగా వాచుటచే అమితముగా బాధపడినాడు. పేరుగల ఆటోమోటార్ వైద్యులచే మంచి నుండు లిప్పించి తిని. అమందులచే ఆస్తిలో ఏమాత్రము నుగుము కనిపించకపోవుటయే గాక విద్య బ్రతుకును ఆశకూడ పడలుకొంటిని. నే నెట్లు ఆలూడిపాండు చున్న పిల్లలో వా వేహీతులలో నొకరు తమను మద్రాసునందలి, మైలా పూరులోని డాక్టరు జమ్మి వేంకటరమణయ్యగారి మందులతోగల అనుభవమును చెప్పగా నేను వెంటనే తుది ఆశాకిరణముతో వారికడకు పరియైన మం పోయితిని. కొద్దిమాసములు జాగ్రత్తగా ఔషధమును వీధింతులచే యెక్కట దుల లన్నిటిని పీహములవాపు పూర్తిగ తగ్గిపోయినది; చర్మరోగములు సమసిపోయినవి; విడవాడుడు. ఆకలి, జీర్ణశక్తులు పూర్వమువలె మంచిస్థితికి వచ్చినవి. పిల్లవాడు తిరిగి పూర్వపు యుతుతనమును పొంది గృహమున ఆల్లారు ముదుఉయ్యెను. వాసోదయని ఇద్దరుపిల్లలు ఇదేవ్యాధిచే బాధితులై పేరుపొందిన అస్పిస్టెంటు డాక్టరులచే వైద్యముచేయబడియు చనిపోయిరని వ్రాయుటకు విచారమగుచున్నది. వాపిల్లవానికి వీరి మందులచే కలిగిన సుకానుభవమునుబట్టి ఈవ్యాధులచే బాధపడు చలువురకు డాక్టరు జమ్మి వేంకటరమణయ్యగారి వైద్యమునుగూర్చి సలహా ఇచ్చితిని.

ప్రతి సాదా

దేవిజార్న్

బిందు

రు 0-12-0

రు 1-0-0

స్వారిత్యము గోల్పోయి బానిసత్వంధకారమున మునియున్న భారతీయరమణులకు మార్గదర్శి. దేవీజార్న్ త్యాగమునకు తేట కొర్యమునకుమాటి, పట్టుదలచేటి శ్రేమతపాశము. ఆహారాలకాశ్రయము. దీనులపాడిటిదిట్టు. స్వారిత్యవిహీనుల కాటవట్టు స్వేచ్ఛామూర్తి. భారతీయులవలె యాంగ్లరక్షమున కాపాడియైన ఫరాసీయజాతుల నెట్లుధర్మించినదో, ఆబలయయ్య శ్వేతముఖులొట్టు బలమ్మ జాడెట్టెనో, తుట్టుకుదకు వరసికానముల తెంపముదలన స్వార్థపరుల నిర్లక్ష్యమున శతలవులబాల్చిడి. తీవించియుండగనే అగ్నికాపాడియైనదో జదివి వీరానేకము నొందుడు. రక్తరంజిత చిత్రపటమును, దిలకించికన్నుల నీరునింపుడు ప్రతియువకుడును ఒక ప్రతినీతేపట్టుటధర్మము. ఆహారాస్వయా ప్రతియాంధ్రప్రీతియు దేవీజార్న్ నొక ప్రతి స్వీయగ్రంథ సముచ్చయమున కేర్పకొనవలెను.

బ్రహ్మచర్యము రు 1-8-0 శాంతిసమరము రు 0-8-0 ఉత్పలపతనము 0-12-0

జీవకారుణ్యము 0-12-0 మార్కఫూ 0-4-0 నందగమరవధ 0-8-0

భారతీయప్రభోధం 0-1-0 విశేకానంద 1-8-0 బైదికవర్ణక 1-0-0

ఆదర్శ గ్రంథ నిలయము

ఎలమర్రు కృష్ణాజిల్లా.